

Otkrivanje financijskih prijevара

Topolnjak, Martina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **RRiF College of Financial Management / RRiF Visoka škola za financijski menadžment**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:198:327932>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Final Examination Papers University of Applied Sciences RRiF - Final Examination Papers and Diploma Papers](#)

**RRiF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT
U ZAGREBU**

**SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ KORPORATIVNE
FINANCIJE**

Martina Topolnjak

**SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI RAD
OTKRIVANJE FINANCIJSKIH PRIJEVARA**

Zagreb, 2017.

**RRiF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT
U ZAGREBU**

**SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ KORPORATIVNE
FINANCIJE**

SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI RAD

OTKRIVANJE FINANCIJSKI PRIJEVARA

Ime i prezime studenta: Martina Topolnjak

Matični broj studenta: 031/14-I-SDS

Mentor: dr.sc. Đurđica Jurić, prof. visoke škole

Zagreb, 2017.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. sc. Đurđici Jurić na ukazanom povjerenju, korisnim i stručnim savjetima tijekom izrade ovog rada i što je uvijek imala vremena i strpljenja za moje upite.

Zahvaljujem svima koji su sudjelovali u istraživanju za potrebe ovog rada.

Najveće HVALA najboljoj mami što me uvijek podržava i što mi je omogućila prekrasne godine studiranja. Hvala TI na beskonačnom strpljenju, razumijevanju i ljubavi!!

Rad posvećujem svojoj voljenoj baki, znam da bi bila ponosna na mene.

OTKRIVANJE FINACIJSKIH PRIJEVARA

SAŽETAK: Financijske prijevare su aktualna tema kako kod nas u Hrvatskoj tako i u svijetu te smo i sami svjedoci svih oblika financijskih prijevara u svakodnevnim situacijama, a da toga možda nismo niti svjesni te je cilj ovog rada unaprijediti znanje o načinima i signalima prijevara i lažiranja financijskih izvještaja. Iako se pod financijskim prijevarama podrazumijevaju pranje novca, otuđenje imovine i lažiranje financijskih izvještaja vrlo često su izravno povezane s korupcijom. Koruptivne radnje mogu prethoditi financijskim prijevarama, odnosno biti preduvjet kako bi se one „uspješno“ realizirale. Svaka od navedenih vrsta prijevara ima svoja obilježja i znakove koji nas upozoravaju da postoji vjerojatnost od počinjenja prijevare te bi svi sudionici u gospodarskom poslovanju trebali obratiti pozornost kako bi se prijevare pravovremeno spriječile.

Rad se sastoji od teorijskog i praktičnog dijela. U teorijskom dijelu opisana je povijest korupcije, osnovni pojmovi vezani uz financijske prijevare, međunarodne i hrvatske institucije koje se bave sprječavanju financijskih prijevara te zakonodavno – pravni okvir u kojem su propisana prava i obveze sudionika u gospodarskom poslovanju. Praktični dio rada sastoji se od dva anketna upitnika od kojih je prvi upućen građanima i njihovim iskustvima sa korupcijom, a drugi anketni upitnik upućen je knjigovodstvenim uredima. Cilj provedene ankete je da se rezultatima njezine obrade utvrdi u kojoj se mjeri ciljna skupina susreće s poslovnim prijevarama te koje su metode detekcije koristili kako bi se prijevare uočila na vrijeme. Drugi dio istraživanja usmjeren je na analizu financijskih izvještaja s ciljem otkrivanja „uljepšavanja“ pojedinih bilančnih stavaka i otkrivanju možebitnih elemenata poslovnih prijevara.

KLJUČNE RIJEČI: Financijske prijevare, forenzično računovodstvo, kreativno računovodstvo, korupcija, lažiranje financijskih izvještaja, pranje novca, otuđenje imovine, podmićivanje.

DETECTION OF FINANCIAL FRAUD

SUMMARY: Financial frauds are an ongoing issue in Croatia as well as in the world making us witnesses of all forms of financial frauds in everyday situations without even being aware or realizing it. The aim of this thesis is thus improving the knowledge on the methods and signs of frauds and falsification of financial statements. Although financial frauds imply money laundering, alienation of property and falsification of financial statements, they are often directly related to corruption. Corruption activities may precede financial frauds, or be a prerequisite of their successful realization. Each of stated types of fraud has its own characteristics and signs warning us of the possibility of an ongoing fraud, hence all participants in economic transactions should be vigilant in timely prevention of the fraud they are witnessing.

The thesis consists of a theoretical and practical part. The theoretical part elaborates the history of corruption, basic concepts related to financial fraud, the international and Croatian institutions engaged in prevention of financial frauds, and the legislative - legal framework in which the rights and obligations of each economic transaction participant are defined. Practical part of this thesis consists of two surveys, the first of which is addressed to citizens and their experiences with corruption while the second survey questionnaire is addressed to the bookkeeping offices. The aim of the survey was to determine the extent to which these target groups encounter business frauds and which method of detecting a fraud they use for timely detection. The second part of the research focuses on the analysis of financial statements with the aim of detecting "embellishments" of individual balance sheet items and detecting possible elements of business fraud.

KEY WORDS: Financial fraud, Forensic Accounting, Creative Accounting, Corruption, Fraudulent financial reporting, Money Laundering, Asset Misappropriations, Bribery.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJEST KORUPCIJE	3
3. BORBA PROTIV PRIJEVARA I PRAVNA REGULATIVA	6
3.1. Organizacije za borbu protiv prijevarena i korupcije	6
3.1.1. OLAF - Europski ured za borbu protiv prijevarena.....	6
3.1.2. COSO – Committee Of Sponsoring Organizations Of The Treadway Commission	9
3.1.3. Mreža AFCOS.....	11
3.1.4. USKOK.....	13
3.1.5. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske	15
3.2. Pravna regulativa u Republici Hrvatskoj	17
3.2.1. Kazneni zakon Republike Hrvatske	18
3.2.2. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma	23
3.2.3. Kontrola primjene računovodstvenih standarda u svrhu sprječavanja manipulacija u financijskim izvještajima	27
4. FINANCIJSKE PRIJEVARE	28
4.1. Povezanost korupcije s financijskim prijevarama.....	28
4.2. Kako prepoznati financijske prijevare	32
4.3. Računovodstvene manipulacije – mogući put ka financijskim prijevarama?	33
4.3.1. Manipulacije s prihodima.....	34
4.3.1.1. HSFI 15 – Prihodi	35

4.3.1.2.	HSFI 16 – Rashodi	36
4.3.2.	Manipulacije s nekretninama, postrojenjima i opremom.....	37
4.3.3.	Manipulacija sa zalihama.....	38
4.3.4.	Manipulacije sa kratkoročnim potraživanjima.....	40
4.3.5.	Manipulacije s rezerviranjima i obvezama	42
4.3.6.	Lažiranje financijskih izvještaja.....	44
4.4.	Pranje novca.....	47
4.4.1.	Primjer pranja novca iz prakse.....	49
4.4.2.	Slučaj vezan za profesionalne djelatnosti	50
4.5.	Otuđenje imovine.....	52
4.6.	Kružne prijevare	54
5.	ULOGA RAČUNOVODSTVA U SPRJEČAVANJU I OTRKIVANJU FINANCIJSKIH PRIJEVARA	58
5.1.	Forenzično računovodstvo	58
5.2.	Kreativno računovodstvo	61
6.	KORUPCIJSKE PRIJEVARE	65
7.	REZULTATI PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA O MITU I KORUPCIJI U HRVATSKOJ	70
8.	ZAKLJUČAK	80
9.	LITERATURA	83
	POPIS GRAFIKONA I SLIKA.....	86
	PRILOG 1 –KORUPCIJSKA ISKUSTVA GRAĐANA.....	87

PRILOG 2 – FINANCIJSKE PRIJEVARE U POSLOVANJU..... 91

1. UVOD

Predmet ovog diplomskog stručnog rada je otkrivanje financijskih prijevара. Rad je prvenstveno usmjeren na temu o sprječavanju i otkrivanju financijskih prijevара u Republici Hrvatskoj, jer širenje ove teme na međunarodne razmjere zahtijeva veće istraživanje i znatno veću opsežnost diplomskog stručnog rada. Financijske prijevare predstavljaju ilegalne aktivnosti koje dijelimo u četiri skupine, a to su korupcijske prijevare, otuđenje imovine, pranje novca i lažiranje financijskih izvještaja. Lažiranje financijskih izvještaja podrazumijeva namjerne pogreške, prepravljane financijskih izvještaja i ispostavljanje lažnih dokumenata kako bi se oblikovao željeni rezultat. U sprječavanju prijevара veliku ulogu imaju računovodstveni forenzičari koji se bave ispitivanjem, dokazivanjem i sprječavanjem gospodarskog kriminala. No, da bi se prijevара spriječila potrebna je koordinacija svih institucija u Republici Hrvatskoj, a ponekad i šire te se zahtijeva suradnja sa međunarodnim institucijama koje se bave sprječavanjem financijskih prijevара.

Cilj i svrha ovog diplomskog stručnog rada je prikazati na koje sve načine poduzetnici pokušavaju ostvariti poreznu evaziju - platiti manje poreza, kako „izvući“ novac iz trgovačkog društva bez plaćanja poreza na dobitak, kako platiti privatne troškove i besporezno isplatiti dobit iz trgovačkog društva. Cilj je prikazati neke od metoda koje se mogu primijeniti u otkrivanju financijskih prijevара, ali i ukazati na to koje su najčešće manipulacije s financijskim izvještajima radi „uljepšavanja“ financijskog položaja poduzetnika što u načelu ne mora značiti financijsku prijevaramu u kaznenom smislu, ali i provođenja nekih nezakonitih radnji u vezi sa sastavljanjem financijskih izvješća.

Diplomski stručni rad sastoji se iz pet dijelova. Prvi dio diplomskog stručnog rada odnosi se na teorijski dio u kojem je opisana povijest korupcije.

Drugi dio diplomskog stručnog rada sastoji se od zakonodavno-pravnog okvira Republike Hrvatske u kojem će se dodatno pojasniti prava i obveze svih poreznih obveznika koji sudjeluju u gospodarskom poslovanju. Također, drugi dio sastoji se od međunarodnih i hrvatskih organizacija koje se bave otkrivanjem i sprječavanjem financijskih prijevара.

Treći dio diplomskog stručnog rada sastoji se od osnovnih pojmova vezanih za financijske prijevare, što na njih ukazuje te koje su najčešće manipulacije u računovodstvu.

U četvrtom djelu diplomskog stručnog rada prezentirano je istraživanje koje je provedeno putem dva anketna upitnika. Prvi anketni upitnik odnosi se na korupcijska iskustva građana, a drugi anketni upitnik sadrži ključna pitanja o financijskim prijevarama u praksi knjigovodstvenih ureda u Hrvatskoj s ciljem otkrivanja postoje li i koliko često prijevare u poslovanju i lažiranje financijskih izvještaja. Anketa donosi zanimljive rezultate iz kojih se donose zaključci koliko su poduzetnici u Hrvatskoj skloni prijevarama te u kojoj se mjeri knjigovodstveni uredi susreću sa prijevarama u poslovanju svojih klijenata čije poslovne knjige vode.

Peti dio diplomskog stručnog rada je zaključak u kome je ukratko sažeta koncepcija rada.

Znanstvene metode korištene u odgovarajućim kombinacijama istraživanja ovog diplomskog rada jesu deduktivna i statistička metoda. Nadalje, u pisanju ovog rada korištena je metoda analize, deskripcije i komparacije.

Jedan od razloga odabira teme otkrivanje financijskih prijevara je taj što vjerujem da se većina poduzetnika i građana susrela sa prijevaramom u bilo kojem obliku te istražiti u kojoj su mjeri prijevare prisutne u svakodnevnim situacijama, kao i unaprijediti svoje znanje o načinima i signalima prijevara i lažiranja financijskih izvještaja te koji su načini sprječavanja prijevara. Smatram da je to aktualna tema te da se treba podići svijest i moralne vrijednosti svakog pojedinca, jer dok se prijevare u potpunosti ne iskorijene društvo i gospodarstvo ne može napredovati.

2. POVIJEST KORUPCIJE

Korijeni korupcije sežu daleko u prošlost, sve do vremena prvih civilizacija kada se „dar“ za uslugu često nije doživljavao kao zlo, nego kao zalog u prešutnom ugovoru o uzajamnosti, koji se nije smio kršiti. Na „dar“ se moralo konkretno odgovoriti, no u pozadini svega postojala je i opća zamisao o suradnji ili suučesništvu, izražena u posloviци „ruka ruku mijе,„. Moglo bi se reći da je problem povijesnog razvitka korupcije vezan za evoluciju razlikovanja sfera javnih (ili općih) interesa od sfere privatnih interesa, i za utvrđivanje legitimnog mjesta djelovanja zakona o međuljudskoj uzajamnosti.¹

Babilon je bio sinonim za kaos i korupciju te u ovom povijesnom razdoblju nailazimo na prve zapise o korupciji. Tako je Hamurabi koji je bio jedan od najpoznatijih zakonodavaca drevnog svijeta propisao da se sa dužnosti udalji svaki sudac koji bi promijenio već „donesen i dosuđen“ pravorijek, a među starim mezopotamskim narodima postojao je zakon uzajamnosti „dajem da daš“ te se je on precizno poštivao. U Starom zavjetu se ne brani ideja korupcije dok se u Novom zavjetu stvari mijenjaju te je javno osuđena simbolička epizoda u kojoj je Šimun Maga spreman ponuditi novac kako bi stekao moći koje udjeljuje Duh Sveti.

Nasljeđe političke misli velikih istočnih i mezopotamskih civilizacija ostaje siromašno zbog činjenice što je u tim civilizacijama nedostajao bitan koncept političke slobode, kakav bi se danas mogao shvaćati.²

U povijesnim razdobljima koja slijede postoje broji zapisi o korupciji u svim društvima diljem svijeta. Korupcija političkog života antičkog Rima poprimila je divovske razmjere čak i prije IV. stoljeća poslije Krista, dok je u sedamnaestom stoljeću u Francuskoj politička korupcija dosegla vrhunac. U talijanskoj povijesti opstanak demokratskog sustava ugrožavala je mogućnost da ekonomija korupcije prijeđe granice nadzora te ukorijenjena tradicija organiziranog kriminala. U korijenu talijanskih zala nalazi se kapitalizam blagostanja koji je započeo pedesetih godina kada su banke stavile novac štediša

¹ Brioschi, C.A. (2007). Kratka povijest korupcije Od starog vijeka do naših dana. Zagreb: Mate d.o.o., str. 5.

² Ibid., str. 29.

na raspolaganje beskrupuloznih avanturista radi stjecanja kontrole nad važnim sektorima ekonomije zemlje.

Rimski povjesničar Salustije opisao je i strogo osudio najrazuzdanije običaje Rima i njegovih vladara. Moćnici su počeli pretvarati slobodu u raskalašenost i svatko je grabio što može, otimao i krao. Državu je vodila samovolja malobrojnih ljudi, a ostali građani su živjeli pod pritiskom siromaštva. Vođe su dijelili plijen među malobrojnima, dok su ljudi bili stjerani sa zemlje ako bi ju na nesreću poželio kakav moćni susjed.³

Sedamnaesto stoljeće u francuskoj je stoljeće u kojem je umijeće političke korupcije doseglo vrhunac, no to je ujedno i stoljeće moralizma u pravom smislu te riječi te se kaže ako je kasno da se porok ne može uništiti, umijeće tih koji vladaju jest da ga usmjere prema javnom dobru.

Francuska revolucija će neovisno o svim povijesnim interpretacijama i rekonstrukcijama pokazati da je bilo nemoguće izbrisati korupciju, a ne dovesti do novih oblika javnog i privatnog i do nastanka novih subjekata spremnih za taj fenomen. No revolucije prolaze, a ljudi ostaju isti. Bonaparte je znao reći svojim ministrima da mogu malo krasti, pod uvjetom da upravljaju učinkovito.⁴

Općenito u pristupu temi korupcije, obično najviše ciljamo na politiku i na njezine protagoniste, zato što su političari zapravo naši zastupnici u institucijama i uživaju veću ekspanziju, ako ne i veću popularnost. U blizini politike, gotovo u svakom slučaju postoji i neka javna ili privatna ustanova, tvrtka ili skupina zainteresiranih ljudi koja sebi osigurava više-manje zakonite koristi, zahvaljujući posredništvu izravnog vlasnika tvrtke, ili nekog njegova direktora ili poslovnog djelatnika.⁵

Korupcija je redovito vezana ne samo za opću moralnost nego prije svega za vlast, odnosno moralnost u provođenju dužnosti ili javnih službi. U ranom srednjovjekovlju, u državama nastalim poslije velike seobe naroda predodžba o vlasti, zakonu i javnoj službi

³ Brioschi, C.A. (2007). *Kratka povijest korupcije Od starog vijeka do naših dana*. Zagreb: Mate d.o.o., str. 38.

⁴ Ibid., str. 83.

⁵ Ibid., str. 173.

koji bi bili nepristrani i pravedni prema svim podanicima, bila je još daleka od današnjih poimanja. Aristokracija i demokracija se međusobno optužuju za olakšavanje korupcije. U aristokratskim vladama ljudi na javnim dužnostima jesu bogati i samo žele moć, dok u demokracijama dužnosnici su siromašni i moraju izgraditi svoj imetak.⁶

Jednu od najvećih prijevara u povijesti izveo je Charles Ponzi početkom 20. stoljeća po kome je prijevara i dobila ime te se Ponzijeva shema pojavljuje u velikom broju slučajeva. Prijevara se temelji na mamljenju investitora obećavajući im velike prinose u kratkom vremenskom razdoblju uz mali ili nikakav rizik. Novcem novih investitora isplaćivali su se povratu starim investitorima. Problem ove sheme/piramide nastaje kada poduzetnik prestane isplaćivati investitore te novac zadržava za sebe, a pritom investitori koji su zadnji uložili novac ostaju prevareni. Najčešće se prijevara otkrije prekasno to jest kada investitori ostvare gubitak jer nema novih investitora koji bi pokrili isplate povrata.

Na korupcijske pojave u Hrvatskoj utjecali su specifični uvjeti u kojima je Hrvatska utvrđivala svoju samostalnost. Tijekom Domovinskog rata i vlasti i javnost doživjele su korupciju kao manje važnu u odnosu na temeljnu potrebu obrane i oslobođenja zemlje te se stvorila jedinstvena prilika bezobraznim pojedincima za stjecanje osobnih koristi.

U Hrvatskoj je prvo državno odvjetništvo zaduženo za progon korupcije USKOK, osnovano tek 2001. godine, dakle deset godina nakon proglašenja samostalnosti i šest godina poslije rata. Dotada su mnoge nepravilnosti učinjene te su tijekom procesa privatizacije već zastarjele i više se nisu mogle kazneno goniti. Obzirom na sve afere čiji smo svjedoci korupcija je u Hrvatskoj duboko ukorijenjena te će proći još mnoge godine da bi se ona spriječila te da odgovorne osobe kazneno odgovaraju za svoja nedjela.

⁶ Brioschi, C.A. (2007). Kratka povijest korupcije Od starog vijeka do naših dana. Zagreb: Mate d.o.o., str. 84.

3. BORBA PROTIV PRIJEVARA I PRAVNA REGULATIVA

Odgovarajuća i učinkovita pravna regulativa od presudne je važnosti za uspješno suzbijanje korupcije te podrazumijeva odgovarajuću koordinaciju i suradnju svih relevantnih institucija koje provode antikorupcijsku politiku i njihovo učinkovito nadziranje. Sprječavanje korupcije na svim razinama ključ je uspješne antikorupcijske politike, ali i obveza Republike Hrvatske koja proizlazi iz Konvencije Ujedinjenih naroda protiv korupcije te relevantnih dokumenata Vijeća Europe i Europske unije.

3.1. Organizacije za borbu protiv prijevара i korupcije

Korupcija i financijske prijevare ozbiljno štete gospodarstvu i društvu te se ometa gospodarski razvoj zemalja i šteti socijalnoj pravdi. Kako bi rad na suzbijanju korupcije i prijevара bio učinkovit, on mora biti združen i koordiniran stoga su države članice EU uvele pravne instrumente i uspostavile institucije za njihovo praćenje i suzbijanje. Priroda korupcije i financijskih prijevара i njezini razmjeri razlikuju se od zemlje do zemlje, a procjenjuje se kako gospodarstvo Europske unije zbog korupcije godišnje gubi 120 milijardi eura. 1999. godine Europska komisija je uvela politiku nulte tolerancije u pogledu prijevара i korupcije te je tim povodom osnovan Europski ured za borbu protiv prijevара - (OLAF).

3.1.1. OLAF - Europski ured za borbu protiv prijevара

Europski ured za borbu protiv prijevара istražuje nepravilnosti koje utječu na financijske interese Europske unije. Ovlasti OLAF-a su istraživanje prijevара, korupcije i drugih financijskih nepravilnosti koje utječu na interese Europske zajednice. Europski ured za borbu protiv prijevара neovisno je tijelo koje pomaže organizacijama i zemljama da istražuju prijevare i pridonosi kreiranju zakona i politika za borbu protiv prijevара.

Tri središnja cilja OLAF-a:⁷

- Zaštita financijskih interesa Europske unije provedbom istraga u predmetima prijevара, korupcije i ostalih nezakonitih aktivnosti
- Otkrivanje i istraživanje teških djela povezanih s obavljanjem profesionalnih dužnosti članova ili dužnosnika i ostalih službenika institucija i tijela EU-a na temelju kojih se može pokrenuti stegovni ili kazneni progon
- Podrška Europskoj komisiji u donošenju i provedbi politika otkrivanja i sprječavanja prijevара

OLAF nije zakonski ovlašten da kazнено goni prekršitelje, no on pomaže da se uđe u trag nepravilnostima i istraže ih. Pomaže prikupljanjem i razmjenom informacija, pridonosi u razvoju i provedbi politika za borbu protiv prijevара i osigurava njihovo sustavno uključivanje u zakon.⁸

Rezultati OLAF-a u razdoblju od 2010. – 2015. godine su slijedeći:

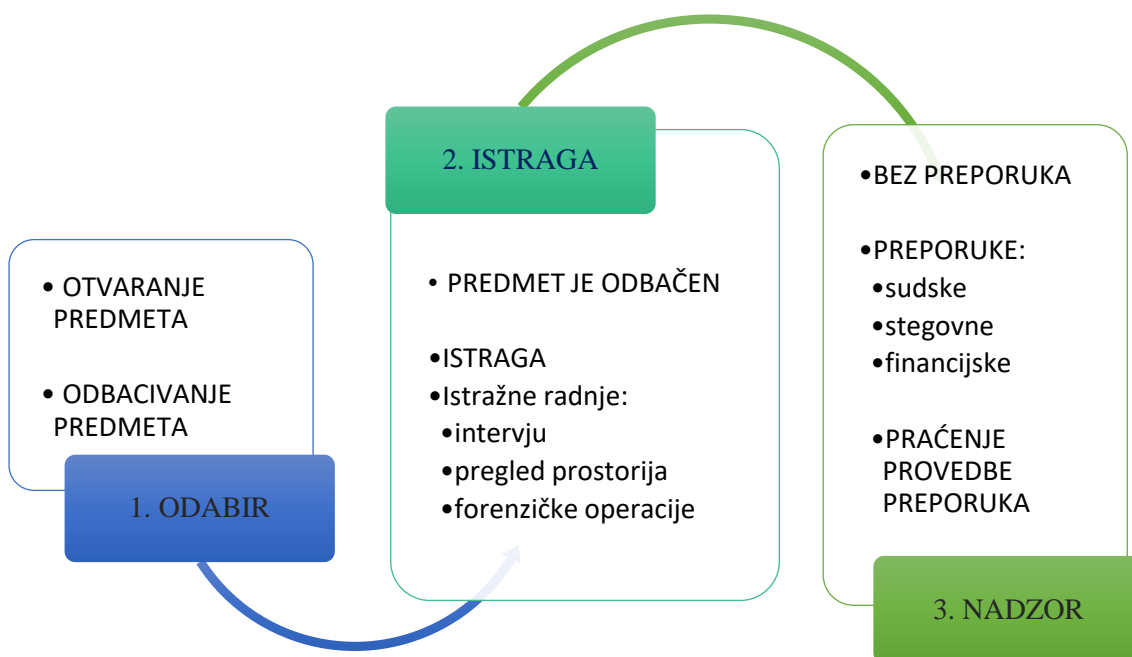
- U budžet EU-a vraćeno je preko 3 milijarde eura
- Zaključeno je preko 1400 istraga
- Izdano je preko 1600 preporuka za sudske, stegovne, administrativne i financijske sankcije

U 2015. godini otvorili su 219 novih istraga te su zaključene ukupno 304 istrage. Prosječno vrijeme trajanja procesa istrage sve do zaključenja je 21 mjesec. U 2015. godini bilo je 422 zaposlenih službenika za borbu protiv korupcije sa budžetom od 57,7 milijuna eura.

⁷ OLAF - EUROPEAN ANTI-FRAUD OFFICE

⁸ OLAF - EUROPEAN ANTI-FRAUD OFFICE

Slika 1: Postupak obrade zaprimljenih informacija

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: EUROPEAN ANTI-FRAUD OFFICE. URL:

https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en (pristupljeno 13.9.2016.)

Na slici 1 prikazan je tijek obrade zaprimljenih informacija kroz nekoliko koraka. Zaprimljene informacije mogu biti izvori javnog ili privatnog sektora. Nakon zaprimljene informacije u prvom koraku (odabir) odjel za odabir i razmatranje istraga dalje mišljenje o otvaranju ili odbacivanju predmeta, ovisno o tome jesu li informacije u nadležnosti djelovanja OLAF-a te da li su dovoljne za otvaranje predmeta. Odluku donosi glavni direktor i kreće drugi korak (istraga) u kojoj predmet može biti odbačen ili se pokreće istraga te provjera zakonitosti istražnih radnji i zaključaka, kao i usklađivanje djelovanja država članica u borbi protiv prijevara. Nakon drugog koraka glavni direktor izdaje preporuke za mjere koje se moraju poduzeti. U zadnjem koraku (nadzor) daju se preporuke, prati se provedba danih preporuka te se konačno izvješće dostavlja svim predmetnim institucijama, uredima i agencijama Europske unije ili državama članicama.

3.1.2. COSO – Committee Of Sponsoring Organizations Of The Treadway Commission

Američko gospodarstvo je 1980. godine pretrpjelo nekoliko skandala vezanih za štedno-kreditne zadruge te su se zahtijevale promjene kako bi se ubuduće spriječili takvi skandali. Kao rezultat toga 1985. godine formirano je Nacionalno povjerenstvo za prijeverno financijsko izvještavanje kako bi se proučili uzročni čimbenici koji mogu dovesti do financijske prijeverare. Jedan od glavnih zaključaka povjerenstva bio je da je najbolji način za sprječavanje velikih financijskih prijeverara poboljšanje internih kontrola.

COSO je dobrovoljna udruga američkih poduzeća koja je odlučila stvoriti jedinstvene opće priznate standarde i metode za opći koncept interne kontrole kao važne komponente za obranu od internih i eksternih prijeverara.⁹

COSO definira interne kontrole kao proces kojeg provodi menadžment, dizajniran kako bi osigurao prihvatljivo jamstvo za ostvarivanje ciljeva u djelotvornosti i učinkovitosti poslovanja, pouzdanosti financijskog izvještavanja i usklađenosti važećih zakona i propisa.

COSO je objavio program interne kontrole u pet točaka, no dopunjen je 2003. i objavljen 2004. godine, a novi model sadrži osam sastavnih elemenata koji su okvir za efikasnu provedbu interne kontrole¹⁰

1. Interno okruženje – menadžment je odgovoran za svijest o riziku lažiranja i prijeverare u cijeloj tvrtki kako kroz pisane upute tako i kroz svoje ponašanje
2. Postavljanje cilja – ciljevi se moraju definirati i vrednovati prema sadržaju rizika
3. Identifikacija događaja – svaki suradnik ili zaposlenik bi trebao dojaviti rizik prijeverare koji je prepoznao
4. Procjena rizika – menadžment treba procijeniti mogući rizik

⁹ Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: Belak Excellenes, str. 114.

¹³ Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: Belak Excellenes, str. 114.

5. Reakcija na rizik – reakcija na rizik ovisi o vrsti i visini rizika prema prosudbi uprave
6. Djelovanje kontrole – kontrole moraju otkriti sve značajne identificirane rizike
7. Informacije i komunikacija – primjenom novih informacijskih medija rastu opasnosti od pojave novih vrsta mogućih rizika koji moraju biti otkriveni novim vrstama kontrole
8. Praćenje izvedbe - da li subjekt ima sustav praćenja aktivnosti kako bi se kontinuirano vrednovala i poboljšavala učinkovitost njegovih internih kontrola

Slika 2: Sastavni elementi provedbe interne kontrole

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: Belak, V., Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo, (2011.).

Svi navedeni elementi potrebni su kako bi se provodila efikasna interna kontrola kompanije. Interna kontrola trebala bi se kontinuirano provoditi kako bi se smanjio rizik od lažiranja financijskih izvještaja i prijevara unutar kompanije.

3.1.3. Mreža AFCOS

AFCOS je sustav putem kojeg se provodi koordinacija zakonodavnih, upravnih i operativnih aktivnosti s ciljem zaštite financijskih interesa Europske unije i s ciljem pomoći i podrške OLAF-u.¹¹

AFCOS mrežu čine predstavnici:¹²

- Ministarstva pravosuđa
- Ministarstva unutarnjih poslova
- Uprava za sustav javne nabave
- Ministarstvo financija
- Državni ured za reviziju
- Državno odvjetništvo

U okviru Ministarstva financija osnovana je samostalna služba za suzbijanje nepravilnosti i prijevара koja je nadležna za koordinaciju zakonodavnih, upravnih i operativnih aktivnosti između organizacija za borbu protiv prijevара. Organizacije za borbu protiv prijevара međusobno razmjenjuju informacije o nepravilnostima i prijevarama te se osigurava provođenje neposrednih inspekcija i istraga. Samostalna služba za suzbijanje nepravilnosti i prijevара prati tijek istražnih postupak, izvješćuje Nacionalnog dužnosnika o poduzetim mjerama i rezultatima.¹³

Samostalna služba za suzbijanje nepravilnosti i prijevара nadležna je i za praćenje povrata nezakonito isplaćenih sredstava pomoći Europske unije kao i za vođenje registra o utvrđenim nepravilnostima i neovisna je od bilo kojeg tijela unutar AFCOS sustava.

¹⁴ Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: Belak Excellenes, str. 112.

¹² Ibid, str. 112.

¹³ Ministarstvo financija. URL: <http://www.mfin.hr/hr/afcoss>

3.1.3.1. Samostalna služba za suzbijanje nepravilnosti i prijevarena

Unutar samostalne službe za suzbijanje nepravilnosti i prijevarena ustrojava se nekoliko odjela koji imaju neposrednu suradnju sa Europskim uredom za borbu protiv prijevarena, a cilj zajedničke suradnje unutar odjela i organizacija je zaštita financijskih interesa kako Republike Hrvatske tako i svih članica Europske unije.

Odjel za prikupljanje i analizu podataka i izvještavanje o nepravilnostima

Odjel za prikupljanje i analizu podataka i izvještavanje o nepravilnostima zadužen je za izradu procedura za sprječavanje, otkrivanje, izvještavanje, postupanje i praćenje postupanja s nepravilnostima uključujući, prikupljanje i analizu podataka o prijavljenim nepravilnostima i/ili prijevarama; razmjenu informacija o prijavljenim nepravilnostima i/ili prijevarama s predstavnicima tijela u Sustavu izvještavanja o nepravilnostima i predstavnicima OLAF-a; zaprimanje, kontroliranje i slanje izvještaja o nepravilnostima relevantnim Općim upravama Europske komisije i OLAF-u; aktivno sudjelovanje u procesu konzultacija s predstavnicima tijela u AFCOS mreži s ciljem utvrđivanja nadležnosti za postupanje u konkretnom slučaju, izradu godišnjih i polugodišnjih izvještaja o prijavljenim nepravilnostima i prijevarama; vođenje registra nepravilnosti, sazivanje i vođenje sastanaka s predstavnicima tijela u Sustavu izvještavanja o nepravilnostima te obavlja i druge poslove iz svog djelokruga.

Odjel za praćenje postupanja po prijavljenim nepravilnostima i koordinaciju s nadležnim tijelima

Odjel za praćenje postupanja po prijavljenim nepravilnostima i koordinaciju s nadležnim tijelima zadužen je za koordinaciju zakonodavnih, upravnih i operativnih aktivnosti između tijela u AFCOS sustavu te s tim u vezi neposrednu suradnju s OLAF-om; osiguravanje i koordinaciju provođenja administrativnih istraga OLAF-a na teritoriju Republike Hrvatske; izradu strateških dokumenata i drugih odgovarajućih akata vezanih uz funkcioniranje AFCOS sustava i zaštitu financijskih interesa Europske unije, izradu stručnih mišljenja i prijedloga za poboljšanje administrativnih postupanja po prijavljenim nepravilnostima, vođenje registra postupaka pokrenutih pred nadležnim sudovima vezano

uz zaštitu financijskih interesa EU; praćenje tijeka i konačnog ishoda postupaka pokrenutih radi zaštite financijskih interesa EU te obavlja i druge poslove iz svog djelokruga.

Odjel za izobrazbu i upravljanje rizicima

Odjel za izobrazbu i upravljanje rizicima zadužen je za izradu strateških dokumenata za provođenje izobrazbe tijela u AFCOS sustavu u području upravljanja nepravilnostima i prijevarama i zaštite financijskih interesa Europske unije; izradu analize potreba za edukacijom u tijelima AFCOS sustava; izradu godišnjeg plana edukacije za tijela u AFCOS sustavu; pružanje pomoći predstavnicima tijela u AFCOS sustavu vezano uz provedbu i praćenje provedbe planiranih edukacija; provođenje testiranja znanja u području upravljanja nepravilnostima; vođenje registra edukacija, identifikaciju rizika funkcioniranja AFCOS sustava i predlaganje mjera za njihovo otklanjanje; izradu cjelokupne analize rizika za tijela u AFCOS sustavu i praćenje provedbe mjera za otklanjanje utvrđenih rizika; vođenje registra rizika, izradu promotivnog materijala s ciljem prezentiranja uloge Službe i AFCOS sustava u svrhu zaštite financijskih interesa Europske unije; izradu i provođenje projekata s ciljem jačanja AFCOS sustava u Republici Hrvatskoj, redovno održavanje internet stranice Samostalne službe te obavlja i druge poslove iz svog djelokruga.

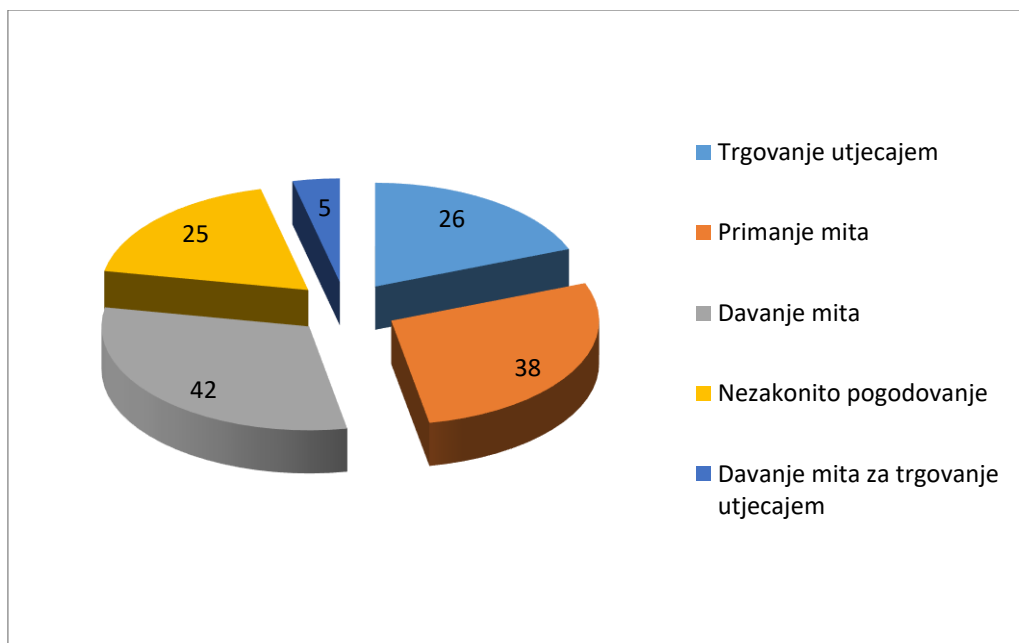
3.1.4. USKOK

Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK) specijalizirano je tijelo osnovano 2001. godine kao odraz potrebe da se fenomenu korupcije i organiziranog kriminaliteta posveti posebna i sustavna pozornost u svim njegovim segmentima na planu edukacije, prevencije i suzbijanja. Osnivanjem USKOK-a htjelo se stvoriti učinkovito tijelo za djelovanje na području cijele države u suzbijanju organiziranog kriminaliteta, praćenje pojavnosti organiziranog kriminaliteta i u suradnji sa sličnim tijelima iz drugih država, suradnju na suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Velika opasnost i izuzetno štetna djelovanja takvih oblika kriminaliteta za društvo u cjelini zahtijevala su djelotvornije rješenje u vidu osnivanja specijaliziranog tijela koje bi uz represivnu funkciju osiguralo i preventivno djelovanje.

Ured je posebno državno odvjetništvo specijalizirano za progon korupcije i organiziranog kriminaliteta, sa sjedištem u Zagrebu, a nadležan je za područje cijele

Republike Hrvatske. Nadležnost USKOK-a se proteže na određeni krug tzv. koruptivnih kaznenih djela i na ona kaznena djela koja počinu grupe ili zločinačke organizacije.¹⁴

Grafikon 1: Struktura zaprimljenih prijava za koruptivna djela

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, 2015.

Prema izvješću za 2015. godinu ukupno je prijavljena 891 osoba za koruptivna kaznena djela, a za koruptivna kaznena djela u užem smislu što je vidljivo iz grafikona prijavljeno je 136 osoba. Pri tome za kazneno djelo primanja mita prijavljeno je 38 osoba, a optuženo 35 osoba dok su za davanje mita bile ukupno 42 prijave, a od toga je 38 osoba bilo optuženo. Za kazneno djelo primanja mita optuženi su službenik ureda za katastar, pročelnik Upravnog odjela za gospodarstvo, policijski službenici, carinik, voditelj i inspektor u PU zagrebačkoj, stečajni upravitelj, direktor i zaposlenici u trgovačkim društvima te ostali djelatnici javnog sektora, a iznosi mita kretali su se od manjih iznosa pa sve do 130.000,00

¹⁴ Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK)

eura. Izvješće za 2016. godinu donosi povećanje broja prijavljenih za koruptivna kaznena djela, prijavljeno je 964 osoba. Iz izvješća je vidljiv porast broja prijavljenih za kaznena djela primanja i davanja mita u gospodarskom poslovanju.

Ured ima velik broj složenih predmeta za koruptivna kaznena djela i za kaznena djela organiziranog kriminaliteta te su u tijeku rasprave pred sudovima koje mogu trajati nekoliko godina zbog složenosti slučaja i velikog broja svjedoka. Ured je u izvještajnom razdoblju (2015.) zamrznuo imovine u vrijednosti od 114.100.000,00 kn, a vrijednost oduzete imovine iznosi 7.903.603,00 kuna.

3.1.5. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske

Državno odvjetništvo je, sukladno Ustavu Republike Hrvatske, samostalno i neovisno pravosudno tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih i drugih kažnjivih djela, poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske te podnositi pravna sredstva za zaštitu Ustava i prava. Suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta te procesuiranje ratnih zločina i zaštita imovine Republike Hrvatske prioriteta su u radu državnog odvjetništva.¹⁵ Državno odvjetništvo Republike Hrvatske ima četiri odjela, a to su Kazneni odjel (nadležan je za postupanje protiv počinitelja kaznenih djela i drugih kažnjivih radnji), Građansko-upravni odjeli državnih odvjetništava (ovlašteni su poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske i podnositi pravna sredstva za zaštitu Ustava i zakona), Odjel za unutarnji nadzor, Odjel za međunarodnu pravnu pomoć i suradnju

Unutar državnog odvjetništva osnovana su i rade

- 22 općinska državna odvjetništva
- 15 županijskih državnih odvjetništava
- Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta
- Državno odvjetništvo Republike Hrvatske

¹⁵ Državno odvjetništvo Republike Hrvatske

U okviru Ministarstva financija Republike Hrvatske nalaze se:

- Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijevара
- Porezna uprava
- Carinska uprava

Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijevара

Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijevара ustrojen je kao središnja nacionalna jedinica za prikupljanje, kontrolu, analitičku obradu i razmjenu podataka. Poslovi koje obavljaju su slijedeći: prikupljanje, kontrola, analitička obrada i razmjena podataka s ciljem otkrivanja rizičnih poreznih obveznika koji sudjeluju u organiziranim poreznim prijevarama, osobito u međunarodnim prijevarama iz područja PDV-a, otkrivanja fizičkih osoba koje posjeduju imovinu značajne vrijednosti, a koju su stekle na nezakonit način. Suradnja s tijelima kaznenog progona u otkrivanju kaznenih djela povezanih s gospodarskim kriminalitetom i utajama poreza i drugih javnih davanja, razmjena podataka i dokumentacije sa stranim jedinicama za suzbijanje poreznih utaja, praćenja propisa i druge poslove.

U samostalnom sektoru za otkrivanje poreznih prijevара ustrojavaju se:

1. Služba za otkrivanje organiziranih poreznih prijevара
2. Služba za provjeru imovine fizičkih osoba i poreznih dužnika
3. Služba za suradnju s tijelima kaznenog progona

Porezna uprava

Porezna uprava je upravna organizacija čija je temeljna zadaća primjena poreznih propisa i propisa o prikupljanju doprinosa za obvezna osiguranja. Porezna uprava daje stručna mišljenja i objašnjenja u pojedinačnim predmetima. Neki od poslova porezne uprave su: utvrđivanje zakonitosti i pravilnosti podnesenih poreznih prijavi, zaprimanje prijavi, evidentiranje obveza u poreznom knjigovodstvu, naplata i povrat poreza, doprinosa i drugih javnih davanja, utvrđivanje porezne osnovice i porezne obveze, vođenje registra poreznih obveznika, prikupljanje i evidentiranje podataka o neoporezivim primicima i drugi poslovi.

Carinska uprava

Carinska uprava priprema stručne podloge za utvrđivanje ekonomske i razvojne politike u području carinskog i trošarinskog sustava, kao i sustava carinske i izvan carinske zaštite. Donosi mjere za njihovu provedbu, prati i obrađuje podatke o izvozu, uvozu i provožu, odobrava i provodi carinski dopušteno postupanje ili uporabu robe te obavlja devizno-valutnu kontrolu u međunarodnome putničkom prometu s inozemstvom. Sprječava i otkriva carinske i devizne prekršaje, prekršaje u pogledu trošarina i posebnih poreza te surađuje s inozemnim carinskim službama i međunarodnim organizacijama u rješavanju carinskih pitanja i druge poslove koje joj odredi ministar.

3.2. Pravna regulativa u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska ima izgrađen zakonodavno - pravni okvir koji predstavlja preduvjet za uspješno suzbijanje korupcije. Najznačajniji zakoni vezani za korupciju, pranje novca te financijske izvještaje slijede u nastavku rada.

1. Kazneni zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br. 125/11. do 61/15.)
2. Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske (Narodne nov. 152/08. do 70/17.)
3. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine br. 76/09. do 70/17.)
4. Zakon o državnom odvjetništvu (Narodne novine br. 76/09. do 82/15.)
5. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (Narodne novine br. 87/08. i 25/12.)
6. Zakon o sprječavanju sukoba interesa u obnašanju javnih dužnosti (Narodne novine br. 26/11. do 57/15.)
7. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (Narodne novine br. 151/03. do 143/12.)
8. Zakon o zaštiti svjedoka (Narodne novine br. 163/03., 18/11. i 73/17.)
9. Zakon o pravu na pristup informacijama (Narodne novine br. 25/13. i 85/15.)
10. Zakon o javnoj nabavi (Narodne novine br. 120/16.)
11. Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru (Narodne novine br. 78/15.)

12. Zakon o državnim službenicima (Narodne novine br. 92/05. do 61/17.)
13. Porezni zakoni (Opći porezni zakon (Narodne nov. br. 115/16.), Zakon o porezu na dohodak (Narodne nov. br. 115/16.), Zakon o porezu na dobit (Narodne nov. br. 177/04. do 115/16.)

Ovdje su spomenuti samo neki od propisa u Republici Hrvatskoj koji pomažu ili bi trebali pomoći pri suzbijanju korupcije i ostalih kaznenih dijela prijevare. Postoji još dugi niz zakona i provedbenih propisa s kojima se pokušava regulirati gospodarsko poslovanje te koji donose prava i obveze sudionika u gospodarskom poslovanju, poput Zakona o računovodstvu koji svojim odredbama u dijelu knjigovodstvenih isprava, poslovnih knjiga i financijskih izvještaja pomaže u instrumentariju sprječavanja financijskih prijevara.

3.2.1. Kazneni zakon Republike Hrvatske

Jedan od najznačajnijih propisa koji regulira prava i obveze te definira pojmove prijevara, mita, pranja novca i utaje poreza u gospodarskom poslovanju jest Kazneni zakon¹⁶ posebno zato jer izriče novčane i zatvorske kazne za počinjena djela prijevara. U nastavku se navode najvažniji članci Zakona koji izriču kaznene odredbe u vezi s počinjenim prijevarama, a između ostalog odnose se i na financijske prijevare.

U odredbama članka 236. Kaznenog zakona, kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kaznit će se onaj „*tko s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini.*“

Međutim, u Zakonu se navodi ako je ovim kaznenim djelom „*pribavljena znatna imovinska korist ili prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.*“

¹⁶ Narodne novine (2015). Kazneni zakon Republike Hrvatske. Zagreb: Narodne novine d.d., (61).

Ako je pak kaznenim djelom „*pribavljena mala imovinska korist, a počinitelj je išao za pribavljanjem takve koristi, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.*“

U odredbama članka 247. ovog Zakona detaljnije se sankcioniraju prijevare u gospodarskom poslovanju. Primjerice, „*tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju zastupa ili drugoj pravnoj osobi pribavi protupravni imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*“

Koliko je značajno uredno vođenje poslovnih knjiga potvrđuje i sam Kazneni zakon jer se iz evidentiranih, odnosno prikrivenih (neevidentiranih) poslovnih događaja pronalaze dokazi koji u sudskom postupku protiv osumnjičenika na kojeg se sumnja da je možebitno počinio kazneno djelo u okviru poslovanja nekog trgovačkog društva, naime „*tko ne vodi trgovačke knjige ili poslovne knjige koje je po zakonu obvezan voditi, ili ih tako vodi da je otežana preglednost poslovanja ili imovinskog stanja, ili trgovačke ili poslovne knjige ili poslovne isprave koje je obvezan čuvati uništi, prikrije, u većoj mjeri ošteti ili na drugi način učini uporabljivim, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.*“¹⁷

Kaznenim zakonom propisane su i odredbe koje se odnose na primanje mita u gospodarskom poslovanju pa će se tako prema članku 252. kaznom zatvora od jedne godine do osam godina kazniti onaj „*tko u gospodarskom poslovanju zahtijeva ili primi mito ili prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili za drugoga da prilikom sklapanja ili izvršenja posla ili pružanja usluge pogoduje drugome tako da prouzroči štetu onome koga zastupa ili za koga radi ili tko posreduje pri takvom podmićivanju.*“

Kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kaznit će se svatko „*tko u gospodarskom poslovanju zahtijeva ili primi mito ili prihvati ponudu ili obećanje mita za*

¹⁷ Narodne novine (2015). Kazneni zakon Republike Hrvatske, članak 248. Zagreb: Narodne novine d.d., (61).

sebe ili za drugoga kao protuuslugu za sklapanje ili izvršenje posla ili pružanje usluge ili tko posjeduje pri takvom podmićivanju.“

Kazneni zakon propisuje prekršajne odredbe za davanje mita u gospodarskom poslovanju te će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina prema odredbama članka 253. kazniti onaj „*tko u gospodarskom poslovanju drugome ponudi, obeća ili daje mito da njemu ili drugome pogoduje prilikom sklapanja ili izvršenja posla ili pružanja usluge i time prouzroči štetu onome koga zastupa ili za koga radi ili posjeduje pri takvom podmićivanju.*

Zakon također propisuje kaznu zatvora do tri godine ukoliko osoba „*u gospodarskom poslovanju drugome ponudi, obeća ili daje mito namijenjeno toj ili drugoj osobi kao protuuslugu za sklapanje ili izvršenje posla ili pružanje usluge ili tko posreduje takvom podmićivanju.“*

Ako počinitelj kaznenog djela davanja mita prijavi djelo podmićivanja prije njegova otkrivanja ili prije saznanja da je djelo otkriveno tada se počinitelj može osloboditi gore navedenih kazni zatvora.

Također, Kazneni zakon dotiče se utaje poreza ili carine i propisuje prekršajne odredbe te će se prema članku 256. kaznom zatvora od šest mjeseci do 5 godina kazniti onaj „*tko s ciljem da on ili druga osoba potpuni li djelomično izbjegne plaćanje poreza ili carine daje netočne ili nepotpune podatke o dohocima ili predmetima ili drugim činjenicama koje su od utjecaja na utvrđivanje iznosa porezne ili carinske obveze ili tko s istim ciljem u slučaju obvezne prijave ne prijavi prihod, predmet ili druge činjenice koje su od utjecaja na utvrđivanje porezne ili carinske obveze, pa zbog toga dođe do smanjenja ili neutvrđivanja porezne ili carinske obveze u iznosu koji prelazi dvadeset tisuća kuna.“*

Kaznom zatvora od jedne do deset godina kazniti će se počinitelj koji je prikrio činjenice vezane za utvrđivanje iznosa porezne ili carinske obveze te je to dovelo do smanjenja ili neutvrđivanja obveze velikih razmjera.

Kazneni zakon dotiče se pranja novca i propisuje prekršaje odredbe te će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina prema članku 265. kazniti onaj „*tko imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom uloži, preuzme, pretvori, prenese ili zamijeni u cilju prikrivanja*

njezinog nezakonitog podrijetla.“ Istom kaznom zatvora kazniti će se onaj „tko prikriva pravu prirodu, podrijetlo, mjesto, raspolaganje, prenošenje te postojanje prava, odnosno vlasništva na imovinskoj koristi koju je drugi ostvario kaznenim djelom.“

Za djela pranja novca u financijskom ili drugom poslovanju te pribavljanja velike imovinske vrijednosti počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Kaznenim zakonom definirane su i odredbe koje se odnose za Kaznena djela protiv službene dužnosti to jest protiv osoba koje zloupotrebljavaju svoj položaj i ovlasti pa će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kazniti *„službena ili odgovorna osoba koja iskoristi svoj položaj ili ovlast, prekorači granice svoje ovlasti ili ne obavi dužnost pa time sebi ili drugoj osobi pribavi korist ili drugome prouzroči štetu.“*¹⁸

Ako je zloupotrebom svog položaja i ovlasti *„pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzročena znatna šteta, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.“*

Kazneni zakon propisuje prekršajne odredbe za primanje mita te će se prema odredbama članka 293. kaznom zatvora od jedne do deset godina kazniti *„službena ili odgovorna osoba koja zahtijeva ili primi mito, ili koja prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili drugoga da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koja se ne bi smjela obaviti, ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koja bi se morala obaviti.“*

Također, kaznom zatvora od jedne do osam godina kaznit će se *„službena ili odgovorna osoba koja zahtijeva ili primi mito, ili koja prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili drugoga da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koja bi se morala obaviti, ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koja se ne bi smjela obaviti.“*

¹⁸ Narodne novine (2015). Kazneni zakon Republike Hrvatske, članak 291. Zagreb: Narodne novine d.d., (61).

U odredbama članka 294. kaznom zatvora od jedne do osam godina kazniti će se onaj „tko službenoj ili odgovornoj osobi ponudi, daje ili obeća mito namijenjeno toj ili drugoj osobi da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smjela obaviti ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju bi morala obaviti ili tko posreduje pri takvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe.“

Međutim, u Zakonu se navodi i da će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kazniti „tko službenoj ili odgovornoj osobi ponudi, daje ili obeća mito namijenjeno toj ili drugoj osobi da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koju bi morala obaviti ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smjela obaviti ili tko posreduje pri takvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe.“

Počinitelj kaznenog djela davanja mita (na zahtjev službene osobe) može biti oslobođen kazne ukoliko je djelo prijavio prije njegova otkrivanja ili prije saznanja da je djelo otkriveno.

Svrha Kaznenog zakona je društvena osuda to jest kažnjavanje počinitelja zbog počinjenog kaznenog djela te jačanje svijesti počinitelja kao i svih sudionika u gospodarskom poslovanju kako se kaznena djela ne bi više ponavljala. Kazneni zakon odlično definira i regulira prava i obveze svih sudionika u gospodarskom poslovanju, no nažalost praksa pokazuje da su osuđeni počinitelji kaznenih djela u najvećem postotku kažnjeni tek novčanim kaznama ili uvjetnim kaznama zatvora, iako su zakonom propisane i kazne zatvora za počinjenje prijevara. Autor smatra kako bi izrečene kazne za počinjenje gospodarskih ili finansijskih prijevara trebale biti strože, primjerice zabraniti obavljanje određene djelatnosti ili dužnosti (članak 71.) te da bi se na taj način smanjio broj finansijskih prijevara.

3.2.2. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma

Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma¹⁹ propisuju se mjere i radnje u bankarskom i nebankarskom financijskom poslovanju te novčarskom i drugom poslovanju koje se poduzimaju radi sprječavanja i otkrivanja pranja novca i financiranja terorizma, zadaće i nadležnosti Ureda kao financijsko - obavještajne jedinice. Propisane su mjere utvrđivanja i provjere identiteta fizičke i pravne osobe, zakonskog zastupnika pravne osobe, opunomoćenika pravne ili fizičke osobe te drugih pravnih osoba i s njima izjednačenih subjekata. Također, propisane su mjere prikupljanja i provjeravanja podataka o strankama i ograničenja prilikom poslovanja sa strankama. U Zakonu su propisane obveze i rokovi obavješćivanja o gotovinskim, sumnjivim transakcijama i osobama, propisane su zadaće odvjetnika, odvjetničkih društava te osoba koje obavljaju profesionalne djelatnosti. Zakon propisuje zadaće i nadležnosti Ureda za sprječavanje pranja novca, međunarodnu suradnju ureda, kao i pristup podacima, zaštitu i čuvanje podataka, vođenje evidencije i statistike.

Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma uveden je 01.01.2009. godine sa zadnjim izmjenama 2012. godine. Fizičke i pravne osobe koje obavljaju računovodstvene usluge i usluge poreznog savjetovanja, revizorska društva kao i ostali obveznici prema Zakonu imaju propisanu obvezu redovitog godišnjeg stručnog osposobljavanja i izobrazbe djelatnika. Knjigovodstveni uredi dužni su obratiti pozornost na čitav niz indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija i svoje klijente prijaviti Uredu za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Iz razgovora sa vlasnicima knjigovodstvenih servisa autor zaključuje kako svoje klijente ne bi prijavili Uredu nego bi otkazali suradnju sa klijentom. Prijava sumnjivih transakcija podnosi se neovisno o iznosu transakcije, već ukoliko postoje razlozi da klijent pomoću transakcija sudjeluje u pranju novca i financiranju terorizma.

¹⁹ Narodne novine (2012). Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb: Narodne novine d.d., (25).

Knjigovodstveni uredi uvelike mogu pomoći u otkrivanju pranja novca obzirom da vode poslovne knjige klijentima te da su upoznati sa kompletnim poslovanjem trgovačkog društva. Većina vlasnika knjigovodstvenih servisa ne provodi dubinsku analizu novih klijenata obzirom da većina novih klijenata dolazi preko preporuke pa smatraju da ne trebaju provjeravati klijente te raditi procjenu rizika od zloupotrebe za pranje novca i financiranja terorizma.

3.2.2.1. Obveznici provedbe mjera prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma

Mjere, radnje i postupci za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i financiranja terorizma određeni Zakonom provode se prije i/ili prilikom svake transakcije, kao i pri sklapanju pravnih poslova kojima se stječe ili koristi imovina te u ostalim oblicima raspolaganja novcem, pravima i drugom imovinom koji mogu poslužiti za pranje novca i financiranje terorizma. Obveznici provedba mjera i radnji su: banke, stambene štedionice, društva za upravljanje investicijski fondovima, mirovinska društva, društva za osiguranje, ovlaštene mjenjači, priređivači igara na sreću i drugi obveznici. Obveznici provedba mjera su i pravne i fizičke osobe koje obavljaju poslove u vezi s djelatnošću davanja kredita odnosno zajmova, leasinga, izdavanja i upravljanja instrumentima plaćanja, izdavanja garancija i jamstava, posredovanja u prometu nekretninama i ostali obveznici koji su propisani u članku 4. ovog Zakona. Obveznici primjene su pravne i fizičke osobe koje obavljaju poslove u okviru slijedećih profesionalnih djelatnosti: odvjetnik, odvjetničko društvo i javni bilježnik, revizorsko društvo i samostalni revizor, fizičke i pravne osobe koje obavljaju računovodstvene usluge i usluge poreznog savjetovanja.

Zakonom su propisane mjere koje su obveznici dužni ispunjavati radi sprječavanja i otkrivanja pranja novca i financiranja terorizma. Obveznici primjene ovog zakona obvezni su izvršiti procjenu rizika od zloupotrebe za pranje novca i financiranje terorizma za pojedinu stranku, poslovni odnos, transakciju ili proizvod. Također, obveznici su dužni provoditi mjere dubinske analize stranke na način i pod uvjetima određenima zakonom i provedbenim propisima. Obveznici primjene zakona trebaju omogućiti osiguravanje redovite interne revizije u izvršavanje zadaća i obveza u skladu sa zakonom i propisima, kao i izradu i

redovito dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje stranaka i sumnjivih transakcija za koje postoje razlozi za sumnju na pranje novca i financiranje terorizma te ostale stavke.

Zakon o sprječavanju pranja novca i financiraju terorizma nalaže primjenu mjera dubinske analize subjektima koji su obvezni provoditi određene mjere i postupke u svrhu sprječavanja navedenih radnji. Obveznici su dužni obaviti dubinsku analizu stranke u slučaju kada uspostavljaju poslovni odnos s novom strankom, pri svakoj transakciji čija je vrijednost 105.000,00 kuna ili više, neovisno radi li se o jednoj transakciji ili više međusobno povezanih transakcija čija je vrijednost 105.000,00 kuna ili više. Dubinska analiza provodi se i u slučaju ukoliko postoje sumnje u vjerodostojnost i istinitost dobivenih podataka o stranci ili stvarnom vlasniku, kao i u slučaju kada postoji sumnja na pranje novca i financiranje terorizma neovisno o vrijednosti transakcije.

Prema odredbama članka 8. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiraju terorizma dubinska analiza obuhvaća nekoliko bitnih radnji i to:

- 1. Utvrđivanje identiteta stranke i provjera njezina identiteta na osnovi dokumenata, podataka ili informacija dobivenih iz vjerodostojnog, pouzdanog i neovisnog izvora*
- 2. Utvrđivanje i provjera identiteta stvarnog vlasnika stranke*
- 3. Prikupljanje podataka o namjeni i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa ili transakcije te drugih podataka u skladu sa Zakonom*
- 4. Stalno praćenje poslovnog odnosa, uključujući pozorno praćenje transakcije obavljenih tijekom tog odnosa, kako bi se osiguralo da te transakcije odgovaraju saznanjima obveznika o toj stranci, vrsti posla i rizika, uključujući prema potrebi i podatke o izvoru sredstava, pri čemu dokumenti i podaci kojima obveznik raspolaže moraju biti ažurni.“*

Svi oni subjekti koji su obvezni provoditi dubinsku analizu u skladu sa Zakonom obvezni su postupke provođenja gore navedenih mjera točno definirati u svojim internim aktima.

Jedan od načina sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma jest praćenje poslovanja s gotovim novcem, posebice ono koje se odnosi na gotovinska plaćanja računa za dobra i usluge i poslove u vezi sa zajmovima i kupoprodajom prenosivih vrijednosnih

papira ili udjela, a to je definirano prema članku 39. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma prema kojem se u Republici Hrvatskoj ne smiju obavljati naplate u gotovini u iznosu višem od 105.000,00 kuna to jest poslovima s nerezidentima u vrijednosti koja prelazi 15.000,00 eura.

Ograničenja gotovinske naplate odnose se na sve pravne i fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost i u transakcijama primaju gotov novac, a naplate koje prelaze iznos od 105.000,00 kuna poduzetnici moraju provesti bezgotovinski preko računa u banci. Svaka transakcija u gotovini, a čija je vrijednost 200.000,00 kuna ili više obveznik/poduzetnik mora odmah obavijestiti Ured ili najkasnije u roku od tri dana od obavljanja transakcije.

Prema članku Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma poduzetnici koji obavljaju računovodstvene usluge ili usluge poreznog savjetovanja dužne su Uredu prijaviti odmah ili u roku od tri dana ukoliko je stranka od njih zatražila savjet u vezi pranja novca ili financiranja terorizma.

Novčanom kaznom u iznosu od 50.000,00 do 700.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj pravna osoba:

„Ako sa strankom uspostavi poslovni odnos, a prije toga ne provede dubinsku analizu stranke.“

„Ako izvrši transakciju u vrijednosti od 105.000,00 kuna ili većoj, odnosno ako izvrši međusobno povezane transakcije koje ukupno dosežu vrijednost od 105.000,00 kuna.“

„Ako od stranke ili treće osobe primi naplatu u gotovinu u iznosu koji prelazi 105.000,00 kuna odnosno u poslovima s nerezidentima u vrijednosti koja prelazi 15.000,00 eura odnosno ako primi plaćanje u više međusobno povezanih gotovinskih transakcija.“

Novčanom kaznom u iznosu od 40.000,00 do 600.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj pravna osoba:

„Ako ne provede sve propisane mjere dubinske analize stranke ili ih ne provede u skladu s postupkom određenim u svom internom aktu, ta ako postupke provođenja ne definira svojim internim aktom.“

„Ako Uredu u propisanom roku ne dostavi podatke o transakciji koja se izvršava u gotovini čija je vrijednost 200.000,00 kuna ili veća.“

3.2.3. Kontrola primjene računovodstvenih standarda u svrhu sprječavanja manipulacija u financijskim izvještajima

U postupku otkrivanja precijenjenih imovinskih stavki u bilanci, iskazivanju manjih troškova odnosno većih prihoda, revizorima i forenzičarima se nameće kontrola primjene računovodstvenih standarda. U poslovanju velikih poduzetnika mjerodavni su Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI), a u poslovanju malih i srednjih poduzetnika Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI). Ovo je posebno značajno ako pojedini standardi dopuštaju alternativne postupke naknadnog vrednovanja, ali ih je poduzetnik „pogrešno“ primijenio s ciljem porezne evazije.

Hrvatske standarde financijskog izvještavanja²⁰ donosi Odbor za standarde financijskog izvještavanja, a nastali su sukladno Zakonu o računovodstvu. Temelje se na domaćoj računovodstvenoj teoriji i praksi te sadrže zahtjeve priznavanja, procjenjivanja, prezentiranja i objavljivanja transakcija i događaja važnih za financijske izvještaje. Prilagođeni su potrebama srednjih, malih i mikro poduzetnika, a poduzetnici čiji su financijski izvještaji u skladu s HSFI-om trebaju u bilješkama uz financijska izvješća navesti izjavu o njihovoj primjeni. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja definiraju računovodstvena načela te mjerenje i priznavanje financijskih izvještaja, a cilj standarda je transparentnost i usporedivost financijskih izvještaja.

⁹ Narodne novine (2015). Hrvatski standardi financijskog izvještavanja. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

4. FINANCIJSKE PRIJEVARE

Prijevaru možemo definirati kao čin obmane kojemu je cilj stjecanje financijske koristi na nezakonit način i na štetu drugih. Prema Zakonu o obveznim odnosima²¹ cilj prijevare je ostvarivanje dobiti, najčešće materijalne. Financijske prijevare dijelimo u četiri skupine:

1. Korupcijske prijevare
2. Pranje novca
3. Otuđenje imovine
4. Lažiranje financijskih izvještaja

Svaka od navedenih prijevara ima svoje posebnosti i metode kojima se postiže određeni cilj poduzetnika. Zajedničko svim prijevarama je ostvarivanje ekonomskih koristi fizičkih i pravnih osoba (poduzetnika) koristeći nezakonite aktivnosti i odstupanjem od standarda ili zakona.

4.1. Povezanost korupcije s financijskim prijevarama

Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) pri čemu je nacionalni partner za provedbu ankete i istraživačkih aktivnosti bio Ekonomski institut u Zagrebu, 2011. godine napravio je opsežno izvješće o korupciji u Hrvatskoj pod nazivom Stvarna korupcijska iskustva građana.

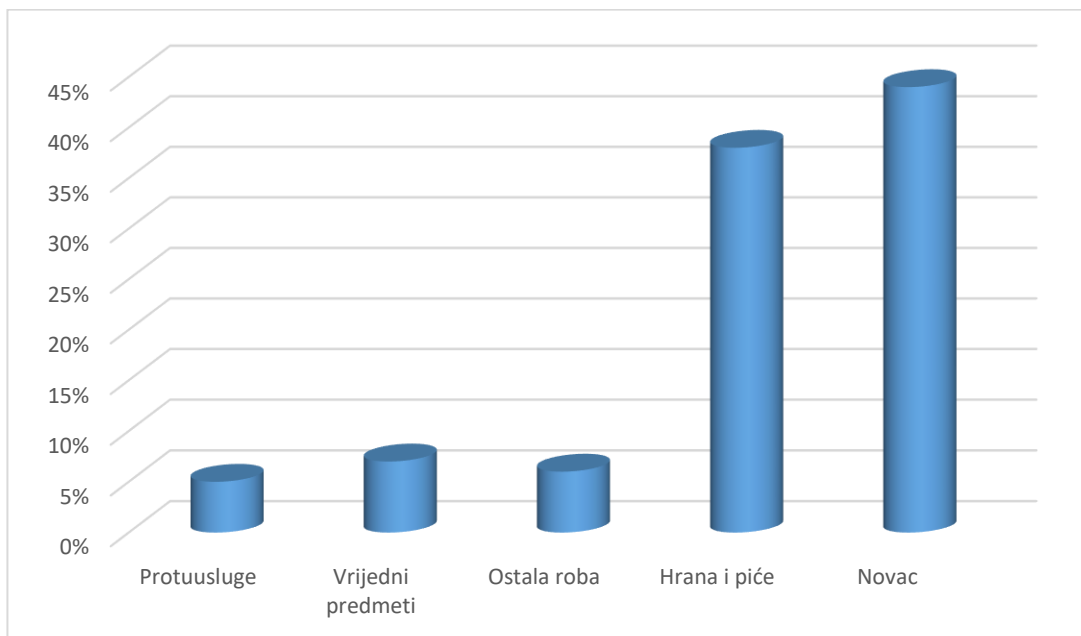
Glavni cilj istraživanja Ekonomskog instituta bio je ispitati stvarna iskustva građana s administrativnom korupcijom. Istraživanje su proveli na uzorku od 3.005 građana u dobi od 18 – 64 godina iz svih regija Republike Hrvatske. Ispitivale su se vrste i modaliteti korupcije s posebnim naglaskom na podmićivanje, obzirom da ono prema Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv korupcije predstavlja kriminalnu radnju.

U nastavku rada slijede neki od najzanimljivijih rezultata istraživanja Ekonomskog instituta koji ukazuju na korupcijsku klimu u Republici Hrvatskoj, kao i na prisutnost

²¹ Narodne novine (2015). Zakon o obveznim odnosima. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

korupcije u institucijama javnog sektora te koji se službenici u javnom sektoru najčešće susreću sa korupcijom to jest primanjem mita.

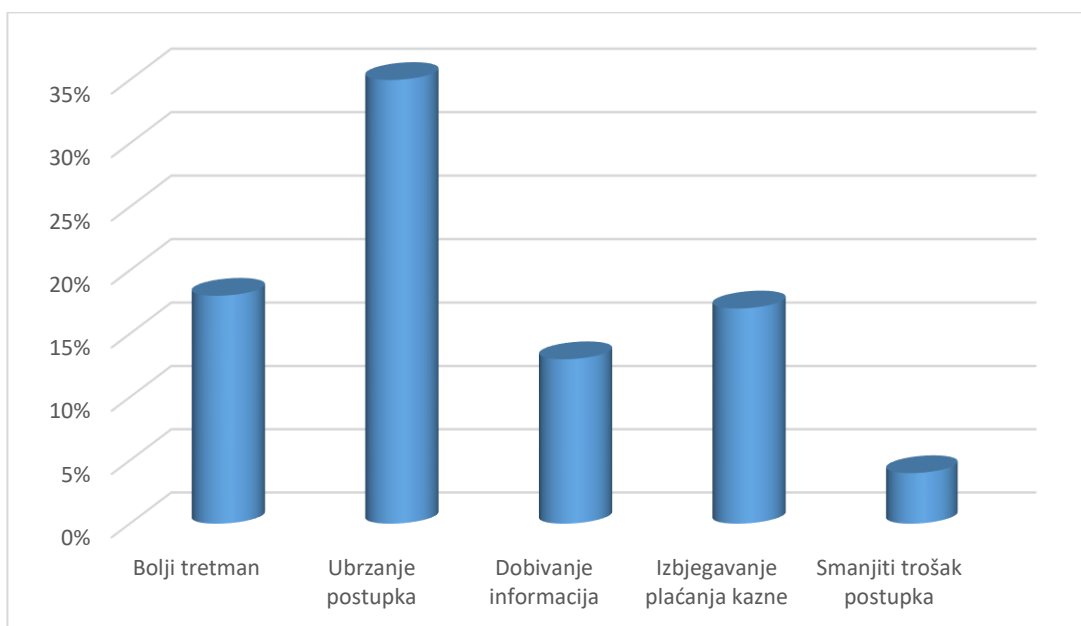
Grafikon 2: Oblici isplata mita u Hrvatskoj u 2010. godini

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/> (pristupljeno 17.7.2017.)

Prema rezultatima provedenog istraživanja iz grafikona je vidljivo da se najveći postotak mita daje u novcu i to u čak 44% slučajeva, nešto manji postotak daje se u hrani i piću 36%, vrijedni predmeti 7%, protuusluge 5% i ostala roba 6%. Javni službenici u puno su boljoj poziciji te za svoje usluge vrlo često traže mito, a građani (klijenti) daju mito kako bi se određena usluga što prije izvršila.

Grafikon 3: Svrha davanja mita u 2010. godini

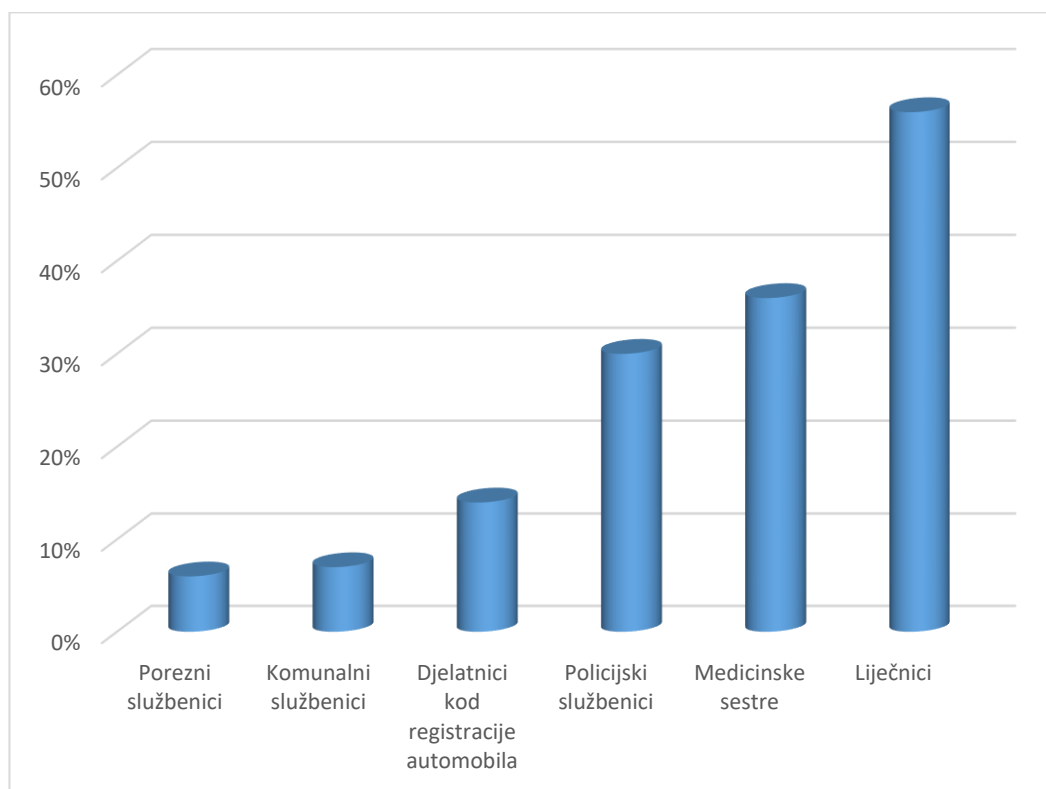

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/> (pristupljeno 17.7.2017.)

Iz grafikona je vidljivo da ispitanici mito najčešće daju kako bi se ubrzao neki postupak 35%, 18% ispitanika mito daje radi boljeg tretmana, za dobivanje informacija 13%, kako bi izbjegli plaćanje kazni 17% ispitanika daje mito te 4% ispitanika pristaje dati mito kako bi smanjili trošak nekog postupka.

Određene vrste javnih službenika češće traže isplatu mita, a to uvelike ovisi i o sektoru javnih službenika te koliko su često u doticaju sa građanima, no postoje i situacije u kojima korisnici sami nude mito kako bi ubrzali neki postupak, dobili bolji tretman i slično. Očito je da građani ne vjeruju u funkcioniranje javne uprave bez davanja neke vrste mita kako bi ubrzali administrativne postupke.

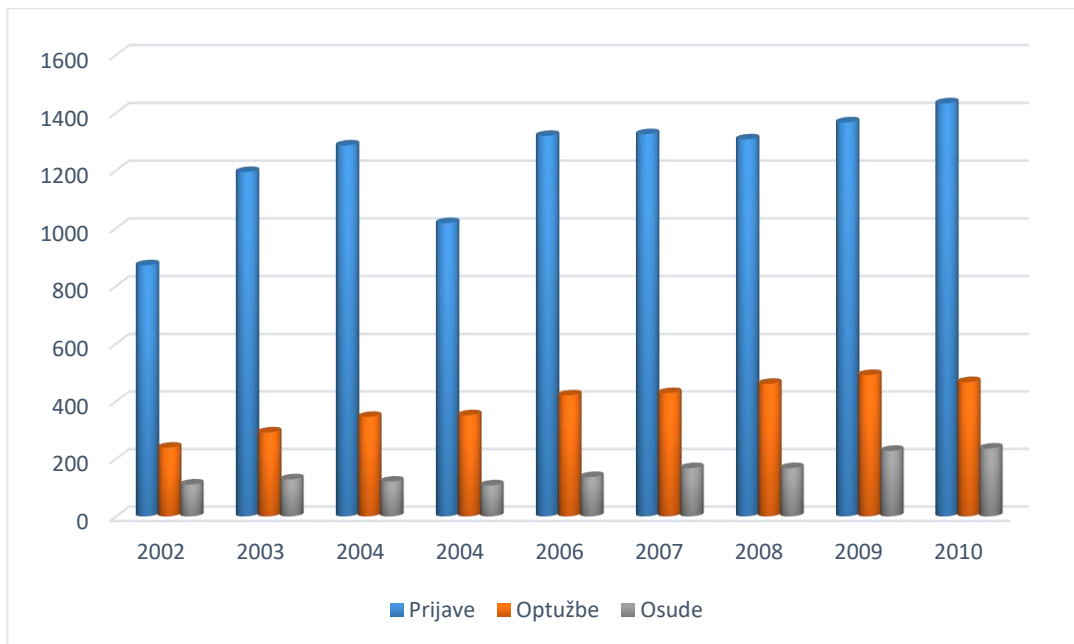
Grafikon 4: Podmićivanje prema vrsti javnog službenika u 2010. godini

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/> (pristupljeno 17.7.2017.)

U grafikonu su prikazani podaci o tome koja vrsta javnih službenika najčešće dolazi u situaciju primanja mita, neovisno o tome da li su službenici tražili mito ili im je ono bilo ponuđeno od strane ispitanika ovog istraživanja. Prema istraživanju mito prima čak 56% liječnika, medicinske sestre 36%, policijski službenici 30%, djelatnici kod registracije automobila 14%, komunalni djelatnici 7% i najmanji postotak odnosi se na porezne službenike 5%.

Grafikon 5: Kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba

Izvor: vlastita izrada prema podacima preuzetih iz: Državni zavod za statistiku. URL: <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 18.11.2016.)

U grafikonu je prikazano kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba za koruptivna djela u promatranom razdoblju od 2002. – 2010. godine te je vidljivo povećanje broja prijave, optuženja i osuda za kaznena djela korupcije. Također, može se primijetiti da postoji veliki broj osoba koje su prijavljene za kaznena djela, no samo je mali broj osuđenih osoba i te kazne su najčešće novčane kazne, iako Kazneni zakon predviđa i kazne zatvora za korupcijska djela.

4.2. Kako prepoznati financijske prijevare

Postoje brojni znakovi kako bi se prijevara što lakše detektirala, a neki od pokazatelja na koje treba obratiti pozornost u poslovanju su slijedeći:

- ✓ Lažne izjave
- ✓ Fiktivni dokumenti
- ✓ Antidatiranje dokumenata
- ✓ Uništavanje poslovnih knjiga i evidencija
- ✓ Pokrivanje privatnih troškova sredstvima poduzeća

- ✓ Dvostruko plaćanje računa
- ✓ Isplate fiktivnim poduzećima ili fizičkim osobama
- ✓ Dvostruko knjigovodstvo
- ✓ Zajmovi od poduzeća iz zemalja poreznih utočišta
- ✓ Dizanje velikih svota sa žiro-računa
- ✓ Nepravilna amortizacija i otpisi
- ✓ Nepostojeća prodaja
- ✓ Neuobičajena računovodstvena praksa
- ✓ Sumnjiva i sporna potraživanja
- ✓ Zastarjele zalihe
- ✓ Vijek uporabe imovine
- ✓ Obveze temeljem jamstva

Nemoguće je nabrojati sve metode, obilježja i znakove prijevара jer su poduzetnici svakim danom sve inventivniji u provođenju prijevара i manipulaciji knjigovodstvenim stavkama te se treba obratiti pozornost na sve neuobičajene, nedosljedne i neprimjerene stavke u poslovnim knjigama i evidencijama. Za otkrivanje prijevара ključno je identificirati računovodstvene politike i napraviti procjenu fleksibilnosti koje poduzetnici primjenjuju u poslovanju, identificirati crvene zastave, evaluirati kvalitetu bilješki uz financijske izvještaje te strategiju poduzeća.

Financijske prijevare najčešće se otkrivaju pravovremenim kontrolama i nadzorom od strane vlasnike i u suradnji sa zaposlenicima te bi svaki sudionik u poslovanju trebao obratiti pozornost na moguće indikacije prijevара to jest na najčešće pokazatelje prijevара, iako oni nužno ne moraju dokazivati da je određena prijevара počinjena kao namjerno kazneno djelo.

4.3. Računovodstvene manipulacije – mogući put ka financijskim prijevarama?

Računovodstvene manipulacije su specifično područje obzirom da postoje računovodstveni postupci koji ne izlaze izvan okvira zakona te se mogu provesti u skladu s važećim računovodstvenim standardima i pravilima. Kada se izađe izvan okvira zakona tada

je riječ o lažiranju financijskih izvještaja i kršenja računovodstvenih propisa. Da bi se manipulacije financijskih izvještaja otkrile potrebno je provoditi kvalitetne računovodstvene analize s ciljem detekcije metoda kreativnog računovodstva poput identifikacije ključnih računovodstvenih politika, evaluacije kvalitete bilješki, kao i identifikacije crvenih zastavica (indikatora prijevare).

Primjerice, računovodstvena manipulacija prodaje dugotrajne imovine radi se zbog boljeg financijskog rezultata te se društva koja iskazuju gubitke često odlučuju na prodaju imovine – nekretnina. S rezerviranjima se može manipulirati na način da se u tekućoj godini rezerviranja precijene čime se povećavaju troškovi i smanjuje se dobit, a zatim se u slijedećim razdobljima rezerviranja ukidaju te se tako povećava prihod i dobit.

4.3.1. Manipulacije s prihodima

Prvo mjesto u računovodstvenim manipulacijama zauzimaju manipulacije s prihodima, obzirom da su prihodi opći pokazatelj veličine, rasta i poduzetničke sposobnosti. Prihodi se mogu precijeniti ili podcijeniti ovisno o tome što se takvom manipulacijom želi postići. Prihodi se priznaju kada je vjerojatno da će buduće ekonomske koristi pritjecati u trgovačko društvo i kada se koristi mogu pouzdano izmjeriti. Računovodstveni postupci i kriteriji za priznavanje prihoda kod malih i srednjih poduzetnika temelje se na HSFI- u 15, a kod velikih poduzetnika na MSFI-u i MRS-u 18.

Prihodi znače mjeru rasta ekonomske koristi i bit im se ogleda u dijelu povećanja imovine ili smanjenja obveza koji u konačnici (ako rashodi nisu veći) utječe na povećanje kapitala trgovačkog društva.²²

Precjenjivanje prihoda je iskazivanje većih prihoda nego što oni zaista jesu, a obavlja se prijevremenim priznavanjem prihoda ili prikazivanjem fiktivnih prihoda. Podcjenjivanje prihoda je iskazivanje nižih prihoda koje najčešće nastaju prodajom proizvoda ili obavljanjem usluga „na crno“ bez evidentiranja u poslovnim knjigama.

²² Brkanić, V. (2014). Računovodstvo poduzetnika s primjerima knjiženja. Zagreb: RRiF - plus, str. 508.

Kod prijevremenog priznavanja u Račun dobiti i gubitka priznaju se stvarno nastali prihodi, ali prije vremena kada bi trebali biti priznati. Kod priznavanja fiktivnih prihoda u RDG-u se priznaju lažni, nepostojeći prihodi (prihodi za fiktivne proizvode, usluge i kupce) odnosno prihodi koji se odnose na promet proizvoda i usluga koji se uopće nije dogodio.²³ Prijevremeno priznavanje prihoda radi se zbog kreditnog boniteta i bolje financijske slike društva tako što se unaprijed naplaćeni prihod (predujmovi od kupaca za buduću isporuku) u cijelosti priznaje u tekuće razdoblje, iako bi ispravno bilo da se priznaje samo prihod tekućeg razdoblja, a drugi dio koji se odnosi na sljedeće razdoblje odgađa se preko pasivnih vremenskih razgraničenja.

Prijenos sadašnjih prihoda u kasnije razdoblje nastaje kada je roba prodana ili usluga obavljena, a fakturiranje robe ili usluge se obavlja u slijedećem obračunskom razdoblju.

Priznavanje prihoda s osnove primljenih financijskih sredstava jest knjiženje prihoda umjesto obveza kada je novac primljen (primljeni kredit, pozajmica ili predujam) te se knjiži kao prihod tekućeg razdoblja umjesto kao obvezu (kratkoročnu ili dugoročnu).

4.3.1.1. HSFI 15 – Prihodi

Ovim standardom definiraju se računovodstveni postupci za mjerenje, priznavanje i objavljivanje prihoda. Prema HSFI-u 15²⁴ (točka 15.3.) prihod je povećanje ekonomskih koristi tijekom obračunskog razdoblja u obliku priljeva ili povećanja imovine ili smanjenja obveza te kada ti priljevi imaju za posljedicu povećanje kapitala. Prihodi proizlaze iz redovite aktivnosti poduzetnika poput prihoda od prodaje proizvoda i robe, pružanja usluga, kamata i dividenda.

Kada je poduzetnik u poslovnim knjigama evidentirao prihod i u međuvremenu je nastala neizvjesnost naplate tada će poduzetnik dio prihoda koji nije naplativ priznati kao rashod. U situaciji kada se iznos poslovnog događaja u vezi pružanja usluge ne može

²³ Negovanović, M., (2011). Kreativno računovodstvo I - dio. Računovodstvo, Revizija i Financije, (1), str. 38.

²⁴ Narodne novine (2015). Hrvatski standardi financijskog izvještavanja t. 15.3. do 15.70. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

poudano procijeniti tada se prihod priznaje samo u visini priznatih rashoda koji su nadoknadivi.

Prihodi se priznaju kada je poduzetnik na kupca prenio značajne rizike i koristi od vlasništva robe ili proizvoda, kada se iznos prihoda kao i troškovi vezani za prodaju mogu pouzdano izmjeriti. Prihodi se mjere prema fer vrijednosti primljene naknade ili potraživanja, a naknada je većinom u obliku novca ili novčanih ekvivalenata.

Poduzetnik je dužan u bilješkama uz financijska izvješća objaviti koje računovodstvene politike koristi u vezi priznavanja prihoda, iznose tečajnih razlika koje su priznate u računu dobiti i gubitka te iznos, vrstu i strukturu svih ostalih prihoda iz poslovanja. Točka 15.70. detaljno pojašnjava što su sve poduzetnici dužni objavljivati u bilješkama.

4.3.1.2. HSF1 16 – Rashodi

Ovim standardom propisani su kriteriji za priznavanje, mjerenje i objavljivanje rashoda u financijskim izvještajima poduzetnika. Prema HSF1-u 16²⁵ (točka 16.3.) definira rashode kao smanjenje ekonomskih koristi kroz obračunsko razdoblje u obliku odljeva ili iscrpljivanja imovine ili stvaranja obveza što za posljedicu ima smanjenje kapitala. Priznavanje rashoda pojavljuje se istodobno s priznavanjem povećanja obveza ili smanjenja imovine te ih priznajemo u računu dobiti i gubitka.

Rashodi se priznaju na temelju izravne povezanosti između nastalih troškova i određene stavke prihoda pa se tako knjigovodstvena vrijednost prodanih zaliha priznaje u rashod razdoblja u kojem se priznaje i prihod, a troškovi usluga priznaju se u razdoblju u kojem su usluge stvarno obavljene i slično.

Poduzetnici su dužni u bilješkama uz financijska izvješća objaviti razloge umanjenja pojedine vrste imovine, objašnjenja iznosa prikazanih kao ostali rashodi (kazne, inventurni

²⁵ Narodne novine (2015). Hrvatski standardi financijskog izvještavanja t. 16.3. do 16.40. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

manjkovi) te sva druga objašnjenja i informacije koje su propisane točkom 16.40. ovog standarda.

4.3.2. Manipulacije s nekretninama, postrojenjima i opremom

Nekretnine, postrojenja i oprema su materijalna imovna koju subjekt posjeduje za korištenje u proizvodnji ili isporuci roba ili usluga, za iznajmljivanje drugima ili za administrativne svrhe i koja se očekuje koristiti duže od jednog razdoblja.²⁶

Manipulirati financijskim rezultatom s nekretninama, postrojenjem i opremom moguće je na više načina. Primjerice, uključivanjem troškova u nabavu cijenu kod početnog priznavanja, procjenom i promjenama korisnog vijeka trajanja ili naknadnim izdacima za nekretnine, postrojenje ili opremu.

Uključivanjem troškova u nabavnu cijenu priznavanja može se utjecati na visinu rashoda za obračunsko razdoblje i financijskog rezultata tako što ćemo uključiti ili isključiti troškove kod početnog priznavanja. Kada želimo veći financijski rezultat i manje rashode tada će se u nabavnu cijenu uključiti i troškovi koji se prema MRS-u 16 ne uključuju u knjigovodstvenu vrijednost, kao što su gubici u poslovanju, troškovi premještanja ili reorganizacije dijela ili cijelog poslovanja te administrativni i ostali opći troškovi koji bi se trebali priznati kao rashod razdoblja, no umjesto toga oni se uključuju u vrijednost osnovnog sredstva i odlažu na sljedeća obračunska razdoblja.

Kada želimo manji financijski rezultat i veće rashode tada će se troškovi koji se odnose na nabavu ili proizvodnju te svi zavisni troškovi nabave knjižiti na rashode razdoblja, umjesto da se pripišu vrijednosti sredstva.

U slučaju manipulacije s naknadnim izdacima kada želimo prikazati veći financijski rezultat tada se naknadni izdaci (troškovi popravka i održavanja, adaptacije) uključuju

²⁶ Narodne novine (2009). Međunarodni računovodstveni standard 16. Zagreb: Narodne novine d.d., (136).

nabavnoj vrijednosti, umjesto da se priznaju na teret rashoda. Kada se želi prikazati manji financijski rezultat tada će se svi naknadni troškovi priznati na teret rashoda.

Računovodstvene manipulacije sa procjenama i promjenama vijeka trajanja česte su u praksi obzirom da poduzetnik samostalno i proizvoljno može procijeniti vijek trajanja nekretnina, opreme i postrojenja pa tako ako se želi iskazati veći financijski rezultat tada se procjenjuje duži vijek trajanja osnovnog sredstva, jer to znači manju stopu amortizacije i manje troškove amortizacije. Kada se želi prikazati manji financijski rezultat tada se korisni vijek trajanja procjenjuje na kraće razdoblje, a to znači veću stopu amortizacije i veće troškove amortizacije. Prema standardu metoda amortizacije treba odražavati okvir očekivanog trošenja budućih ekonomskih koristi imovine od strane subjekta.

4.3.3. Manipulacija sa zalihama

Za računovodstvene kriterije i postupke malih i srednjih poduzetnika u vezi zaliha sirovina i materijala, rezervnih dijelova i sitnog inventara mjerodavan je HSFI 10, a za velike poduzetnike mjerodavan je MRS 2.

Zalihe se pri početnom vrednovanju mjere po trošku nabave, a nakon početnog priznavanja mjere se po trošku ili neto utrživoj vrijednosti, ovisno o tome što je niže.

Manipulacije sa popisom zaliha rade se kada se u poslovanju želi prikazati veći ili manji financijski rezultat. Kada se želi prikazati veći rezultat tada se zalihe mogu precijeniti količinom zaliha pri popisu te na taj način trgovačko društvo iskazuje veće zalihe u bilanci stanja i veći dobitak u bilanci. Kada se u poslovanju želi prikazati manji rezultat manipulativnim radnjama količine zaliha se na kraju izvještajnog razdoblja prikazuju u manjoj svoti.

Manipulacije s procjenjivanjem zaliha rade se kada se u poslovanju želi prikazati manji ili veći financijski rezultat. Ukoliko se želi ostvariti veći financijski rezultat vrijednost zalihe se povećava tako da se na nabavnu cijenu uključi što više troškova, a kada se želi prikazati manji rezultat tada se isključuje što više troškova iz nabavne cijene, a u cijenu proizvodnje uključuju se samo troškovi izravnog rada i materijala, ali prema MRS i HSFI-u to nije dopušteno jer je riječ o metodi „Direct costing“ koja nije u primjeni.

Kada se želi manji ili veći dobitak cijenu proizvodnje mogu se uključiti svi troškove poslovanja, kako one proizvodne (poslovne), tako i financijske, neposlovne, izvanredne i ostale rashode. Računovodstvene manipulacije s procjenjivanjem zaliha u cilju maksimalizacije financijskog rezultata provode se tako što se u nabavnu cijenu uključuju kamata i drugi troškovi financiranja koji ne ispunjavaju uvjete za kapitalizaciju, negativne tečajne razlike, troškovi istraživanja i razvoja, troškovi skladištenja koji nisu nužni u procesu proizvodnje prije sljedeće proizvodne faze.²⁷

Manipulacije sa zalihama moguće su i promjenom metode obračuna zaliha (iz FIFO u ponderirane prosječne cijene i obrnuto), no računovodstveno načelo dosljednosti zahtijeva da se usvojena metoda obračuna zaliha primjenjuje u većem broju obračunskih razdoblja. MRS 2 u iznimnim okolnostima dozvoljava promjene metoda obračuna zaliha pod uvjetom da uprava da potrebna objašnjenja uz financijske izvještaje te da se obavi retroaktivna primjena metode i za prošlo razdoblje, jer se radi o promjeni računovodstvenih politika.

HSFI 10 – Zalihe

Ovim standardom definira se što su zalihe te se propisuju računovodstveni postupci u vezi utvrđivanja, mjerenja, priznavanja i evidentiranja zaliha, kao i prestanak priznavanja te njihovo objavljivanje u bilješkama.

Zalihe su kratkotrajna materijalna imovina poduzetnika koja se drži zbog prodaje u redovnom toku poslovanja, koja je u procesu proizvodnje ili u obliku materijala ili dijelova koji će biti utrošeni u procesu proizvodnje ili u postupku pružanja usluga. Zalihe se priznaju u bilanci kada je vjerojatno da će buduće ekonomske koristi priteći poduzetniku, i kada zalihe imaju troškove ili vrijednosti koja se pouzdano mogu izmjeriti. Obzirom da se prodajom zaliha očekuje povećanje budućih ekonomskih koristi one se priznaju u prihode u računu dobiti i gubitka.

²⁷ Negovanović, M., (2011). Kreativno računovodstvo II - dio. Računovodstvo, Revizija i Financije, (1), str. 184-185.

Pri početnom vrednovanju zalihe se mjere prema trošku nabave (kupovna cijena, uvozne carine, troškovi prijevoza i ostali ovisni troškovi nabave), a nakon početnog priznanja mjere se prema trošku nabave ili neto utrživoj vrijednosti ovisno o tome što je niže.

Tehnike za mjerenje troška, koje nisu primijenjene prema trošku nabave, mogu biti po metodi standardnog troška ili po metodi trgovine na malo uz uvjet je da se metodama dobiju približni rezultati primjeni tehnike po trošku nabave. Za sve zalihe iste vrste poduzetnik treba koristiti istu metodu utvrđivanja vrijednosti zaliha. Na području zaliha postoji mogućnost činjenja namjernih pogrešaka kako bi se vrijednost zaliha precijenila ili podcijenila, a više o tome u nastavku rada (poglavlje - računovodstvene manipulacije).

HSFI 10²⁸ navodi kako bilješke uz financijska izvješća trebaju sadržavati računovodstvene politike za mjerenje zaliha, metode obračuna troškova zaliha, knjigovodstvenu vrijednost zaliha, iznose otpisa zaliha koji su priznati kao rashodi razdoblja te ostale informacije koje su propisane ovim standardom.

4.3.4. Manipulacije sa kratkoročnim potraživanjima

Kratkoročna potraživanja dio su kratkoročne imovine za koju se očekuje da će se realizirati unutar dvanaest mjeseci od datuma bilance i procjenjuju se po neto prodajnoj vrijednosti, to jest prema svoti koja se može naplatiti. Za računovodstvene kriterije i postupke u vezi potraživanja mjerodavan je HSFI 11 – Potraživanja. Mogućnost manipulacije s potraživanjima postoji ukoliko se računovodstvenim politikama predvidi da se ispravak vrijednosti potraživanja od kupaca donosi prema subjektivnoj procjeni poduzetnika.

Ako dio potraživanja postane nenaplativ, to jest neto prodajna vrijednost padne ispod iskazane knjigovodstvene vrijednosti, trgovačko društvo treba vrijednosno uskladiti i priznati gubitak zbog smanjenja vrijednosti na teret rashoda razdoblja. Potraživanje se smatra obezvrijeđenim ako je iskazano iznad svote koja se može naplatiti. Ako postoji

²⁸ Narodne novine (2015). Hrvatski standardi financijskog izvještavanja t. 10.3. do 10.43. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

vjerojatnost da trgovačko društvo neće biti u stanju naplatiti sve dospjele obveze (glavnicu i kamate) prema ugovorenim svotama, nastao je gubitak zbog obezvređivanja ili nenaplativih potraživanja.²⁹

Ako uprava želi veći financijski rezultat (veći dobitak ili manji gubitak) računovodstvena manipulacija je da se ispravak vrijednosti potraživanja od kupaca koja tereti rashode utvrdi na nižoj razini, to jest da je stupanj nenaplativosti visok. Primjerice, ako se ispravak vrijednosti potraživanja od kupaca utvrđuje na osnovi broja dana koji je prošao od roka dospijeca, a uprava želi veći financijski rezultat tada se računovodstvenim politikama može utvrditi da se na teret rashoda ispravljaju sva potraživanja od kupaca kod kojih je rok dospijeca prošlo više od 90 dana.³⁰

U obrnutoj situaciji, kada se želi prikazati manji financijski rezultat (manji dobitak ili veći gubitak) računovodstvenom manipulacijom svotu ispravka vrijednosti koja tereti rashode treba utvrditi na višoj razini, a to se obično radi kako bi se platilo manje poreza na dobitak. Primjerice, računovodstvenim politikama se utvrđuje da se na teret rashoda isprave sva potraživanja od kupaca gdje je od roka dospijeca prošlo 60 dana.

HSFI 11 – Potraživanja

Ovim standardom propisani su kriteriji priznavanja i mjerenja potraživanja u financijskim izvještajima poduzetnika. HSFI 11³¹ navodi da su potraživanja na temelju obveznopravnih i drugih osnova, zasnovana prava potraživati od dužnika plaćanje duga, isporuku usluga ili pružanje usluga. Potraživanja se početno mjere po fer vrijednosti.

U financijskim izvještajima evidentiraju se kao kratkoročna ili dugoročna potraživanja. Kratkoročna potraživanja od kupaca su ona za koje se očekuje da će biti naplaćena u roku godine dana, a sva druga potraživanja svrstavaju se u dugoročna. Potraživanja nastaju kao rezultat različitih aktivnosti poduzetnika, primjerice prodajom

²⁹ Negovanović, M., (2011). Kreativno računovodstvo II - dio. Računovodstvo, Revizija i Financije, (1), str. 186.

³⁰ Ibid., str. 186.

³¹ Narodne novine (2015). Hrvatski standardi financijskog izvještavanja t. 11.3. do 11.44. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

gotovih proizvoda, prodajom trgovačke robe, pružanjem usluga, iznajmljivanjem imovine ili prodajom dugotrajne imovine. Potraživanja će se prestati priznavati kada je potraživanje naplaćeno, kada su potraživanja prodana ili otpisana, kada je nastupila zastara ili su potraživanja na drugi način otuđena. Točka 11.22. navodi kako se potraživanja u bilanci priznaju isključivo kada poduzetnik postaje jedna od ugovorenih strana na koju se primjenjuju ugovorni uvjeti.

Vrijednost potraživanja se smanjuje samo i isključivo ako postoji objektivan dokaz o smanjenju vrijednosti. Dokaz o smanjenju vrijednosti mogu biti značajne teškoće dužnika, nepoštivanje ugovora ili zakašnjela plaćanja. Ukoliko postoji neki dokaz o umanjenju vrijednosti tada se umanjenje evidentira kao rashod i ne ispravlja se izvorno priznati prihod, no prilikom otpisa vrijednosti potraživanja treba voditi računa i o poreznom tretmanu navedenih rashoda.

U bilješkama treba zasebno objaviti bruto iznos potraživanja na početku i na kraju razdoblja, kao i ispravak vrijednosti potraživanja i priznato umanjenje vrijednosti i razloge umanjenja vrijednosti.

Precjenjivanjem, to jest povećanjem vrijednosti potraživanja od kupaca ili povezanog poduzetnika, kao i podcjenjivanjem potraživanja, to jest smanjenjem vrijednosti potraživanja od kupaca ili povezanih poduzetnika rade se računovodstvene manipulacije na području potraživanja.

4.3.5. Manipulacije s rezerviranjima i obvezama

Za računovodstvene kriterije i postupke u vezi rezerviranja mjerodavan je HSFI 16, MRS 11- Ugovor o izgradnji gdje su definirani troškovi jamstva i MRS 37- Rezerviranja nepredviđene obveze i nepredviđena imovina, a standardom se uređuju rezerviranja i za troškove restrukturiranja. Rezerviranja nisu dopuštena za buduće poslovne gubitke za namjeravane investicije i za investicijsko održavanje.

„Rezerviranje je obveza neodređenog vremena ili iznosa. Obveza je sadašnja obveza subjekata proizašla iz prošlih događaja za čije se podmirenje očekuje da će subjektu uzrokovati odljev resursa koji utjelovljuju ekonomske koristi.“³²

Rezerviranja bi trebala biti opravdana i potrebna, a njihovo iskazivanje ukazuje na to da poduzetnik istinito i fer prezentira svoje financijske izvještaje. Problem nastaje kada se pomoću rezervacija pokušava umanjiti financijski rezultat društva. U praksi se najčešće evidentiraju rezervacije za jamstva gdje pruženog jamstva ili druge obveze za neispravnost uopće nema te rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore koja su dobar način da se privremeno odgodi porezna obveza, te da se plaćanje poreza na dobit premjesti iz tekuće u sljedeću poreznu godinu.

Podcjenjivanjem rezerviranja i obveza cilj je iskazivanje većeg financijskog rezultata tako što se ostvaruju manji rashodi i veći dobitak u računu dobiti i gubitka. Precjenjivanjem rezerviranja i obveza cilj je iskazivanje manjeg financijskog rezultata tako što se ostvaruju veći rashodi i manji dobitak u RDG-u. Rezerviranje je uobičajeni način upravljanja zaradom te se korištenjem ili ukidanjem rezerviranja znatno može utjecati na financijski rezultat.

Posebno je bilo mnogo manipulacija s rezerviranjima za troškove restrukturiranja koja su zamišljena tako da se oblikuju za namjeravano restrukturiranje i potpunu reorganizaciju poduzeća kada se bitno mijenjaju priroda i predmet poslovanja, kada se planira zatvaranje poslovnih lokacija u zemlji ili regiji, premještanje poslovanja iz jedne zemlje u drugu, zbog promjena u rukovodećoj strukturi, prodaje ili prestanka obavljanja jednog dijela poslovanja. Ova su rezerviranja u razdoblju prije restrukturiranja oblikovana u prevelikim svotama da bi se izvršilo veliko spremanje poduzeća. Cilj je da nova uprava skine s budućih razdoblja teret troškova i izdataka restrukturiranja te da oni padnu na rashod jednog razdoblja, kako bi u sljedećim rashodi bili manji i kako bi se stvorio privid uspješnijeg oporavka i rentabilnijeg poslovanja.³³

³² Narodne novine (2009). Međunarodni računovodstveni standardi. Zagreb: Narodne novine d.d., (136).

³³ Negovanović, M., (2011). Kreativno računovodstvo II - dio. Računovodstvo, Revizija i Financije, (1), str. 188.

Računovodstvena manipulacija obveza radi se zbog iskazivanja većeg financijskog rezultata tako što se obveze skrivaju i ne evidentiraju ili se evidentiraju po nižoj svoti. Tako primjerice, obveze koje postoje na dan bilance (kamate, kazne) ne evidentiraju se sve dok ne dođe do njihovog plaćanja. Kada se želi iskazati veći financijski rezultat tada se obveze precjenjuju to jest iskazuju se u većoj svoti nego što one zaista jesu.

HSFI 13 – Obveze

Standard sadrži načela, pravila, postupke i metode mjerenja i evidentiranja, priznavanja i objavljivanja obveza, a obveza se definira kao sadašnja obveza koja je proizašla iz prošlih događaja i za čije se podmirenje očekuje odljev resursa.

HSFI 13³⁴ rezerviranje definira kao obvezu čije je priroda jasno određena i za koju je vjerojatno da će nastati, ali postoji neizvjesnost u pogledu iznosa ili datuma kada će nastati. Rezerviranje se priznaje kada postoji obveza na temelju prošlih događaja, kada je vjerojatno da će doći do odljeva resursa poduzetnika i kada se iznos obveze može pouzdano procijeniti. Obveza se prestaje priznavati ako je ona podmirena, istekla ili ako se vjerovnik odrekao svojih prava ili ih je izgubio.

Poduzetnik treba u bilješkama objaviti ukupan iznos svih financijskih obveza, jamstava ili nepredviđenih obveza koji nisu uključeni u bilancu, te naznaku prirode i oblika eventualno uspostavljenog stvarnog osiguranja koje je dano.

4.3.6. Lažiranje financijskih izvještaja

Prilikom donošenja financijskih odluka odlučujuću ulogu imaju financijski izvještaji. Financijski izvještaji su slika trgovačkog društva prema vanjskim korisnicima, vlasnicima, dioničarima, kupcima, dobavljačima i kreditorima i upravo o financijskim izvještajima ovisi cijena dionica trgovačkog društva, mogućnost dobivanja kredita, ulaganja investitora i visina porezne obveze. Računovođe i revizori bi trebali imati radnu etiku koja im nalaže da ne bi smjeli svjesno biti povezani sa računovodstvenim manipulacijama, to jest s iskazivanjem

³⁴ Narodne novine (2015). Hrvatski standardi financijskog izvještavanja t. 13.3. do 13.27. Zagreb: Narodne novine d.d., (78).

netočnih računovodstvenih informacija. Bitno je znati koje nam informacije pružaju pojedini financijski izvještaji kako bi znali gdje postoji prostor za manipulacije. Kreativnim računovodstvom manipulira se bilančnim pozicijama u svrhu ostvarivanja različitih ciljeva, a ukoliko dođe do kršenja zakonskih propisa tada kreativno računovodstvo prelazi u lažno financijsko izvješćivanje. Sigurnost, pouzdanost i kvaliteta financijskog izvještavanja nužna su pretpostavka zdravog funkcioniranja tržišne ekonomije. Lažiranje financijskih izvješća radi se za potrebe uprave, vlasnika, banaka, države, kupaca ili dobavljača. Primjerice, za potrebe banaka uljepšavaju se financijska izvješća kako bi se boljim rezultatom i stanjem imovine, obveza i kapitala postigao potrebni bonitet za kreditnu sposobnost.

Prijevarno financijsko izvještavanje uključuje namjerni pogrešni prikaz, izostavljanje iznosa ili neobjavljivanje podataka u financijskim izvještajima sa ciljem prijevare korisnika financijskih izvještaja. Prijevarno financijsko izvještavanje može uključiti:³⁵

- prijevaru kao što je manipulacija, falsificiranje ili preinaka knjiženja ili isprava na temelju kojih se sastavljaju financijski izvještaji
- pogrešan prikaz ili namjerno izostavljanje događaja, transakcija ili drugih značajnih informacija iz financijskih izvještaja
- namjerno pogrešno primjenjivanje računovodstvenih načela koja se odnose na vrednovanje, priznavanje, razvrstavanje, prikazivanje ili objavljivanje

U otkrivanju financijskih prijevara uvelike pomažu Bilješke uz financijske izvještaje koje bi se trebale sastavljati na temelju godišnjih financijskih izvještaja (bilanca, račun dobiti i gubitka, izvještaj o novčanom tijeku) i koje se objavljuju u Registru – Javna objava. Bilješke nisu standardni izvještaj što znači da ih svaki poduzetnik sastavlja prema slobodnoj formi, ali one moraju pružati detaljna pojašnjenja pozicija iz financijskih izvještaja. Kako bi se bilješke pravilno sastavile potrebno je dobro poznavanje okvira financijskog izvještavanja jer Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI) nalažu da je svrha bilješki

³⁵ Narodne novine (2007). Revizorova odgovornost da u reviziji financijskih izvještaja razmotri prijevare i pogreške. Zagreb: Narodne novine d.d., (28).

korisnicima pružiti dodatne i dopunske informacije, to jest one koje nisu prezentirane u financijskim izvještajima. Informacije objavljene u bilješkama uz financijske izvještaje od velike su važnosti kako internim tako i vanjskim korisnicima koji su zainteresirani za informacije objavljene u godišnjim financijskim izvještajima.

Također, poduzetnici su dužni u bilješkama objavljivati iznose koje se odnose na aktivna i pasivna vremenska razgraničenja koja su propisana Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja. Pomoću vremenskih razgraničenja odvajaju se prihodi i rashodi za svako od obračunskih razdoblja obzirom da u praksi postoje transakcije koje započinju u jednom, a završavaju u drugom obračunskom razdoblju. Aktivna vremenska razgraničenja evidentiraju se u skupini 19 te se odnose na nedospjelu naplatu prihoda i unaprijed plaćene troškove i predstavljaju oblik kratkotrajne imovine. To su najčešće troškovi koji se unaprijed plaćaju i odnose na buduća razdoblja poput unaprijed plaćene najamnine, premije osiguranja, školarine i drugi troškovi. Primjerice, društvo plaća najam poslovnog prostora za slijedećih 6 mjeseci (mjesečni najam je 5.000,00 kuna) te je plaćen račun u iznosu od 30.000,00 kuna. Poduzetnik treba iskazati trošak najamnine za 2016. (studeni i prosinac), a ostatak od 20.000,00 kuna razgraničiti na skupinu 19 te u 2017. godini iznose sa skupine 19 prebacujemo na trošak. Ukoliko društvo nije iskazalo aktivno vremensko razgraničenje na navedeni način tada su troškovi društva precijenjeni te se kao posljedica plaća manje poreza na dobit. Ukoliko poduzetnik ravnomjerno iskazuje trošak kroz cijelo obračunsko razdoblje u 2016. godini trošak će biti manji, a dobit i porez na dobit veći.

Pasivna vremenska razgraničenja evidentiraju se u skupini 29 te se odnose na odgođeno plaćanje troškova i prihod budućeg razdoblja i predstavljaju oblik kratkoročnih obveza. To su troškovi koji terete buduće razdoblje poput troškova plina, struje, vode, telefona i drugi troškovi nastali do 31. prosinca, a za koje nisu stigli računi te ih treba knjižiti na teret razdoblja na koja se odnose. Primjerice, društvo izrađuje financijske izvještaje za 2016. godinu te još nije primilo račun za plin za prosinac. Prosječni računi iznosili su 2.600,00 kuna, a naknadno je primljen račun na iznos od 3.125,00 kuna (od toga je PDV 625,00). Ukoliko troškovi nisu uračunati u pripadajuće razdoblje kao posljedica nastaju podcijenjeni troškovi te precijenjen financijski rezultat i društvo plaća veći porez na dobit. Pravilno bi bilo evidentirati odgođeno plaćanje troškova na skupinu 29 i prikazati trošak od

2.600,00 kn, a po pristiglom računu isknjižava se iznos obračunatih troškova na kontu skupine 29 te se razlika od 100,00 kn knjiži kao prihod od ukidanja vremenskih razgraničenja. Cilj vremenskih razgraničenja je iskazivanje prihoda i rashoda prema obračunskim razdobljima na koja se odnose kako bi financijski rezultat društva bio što realnije prikazan.

Nažalost, najčešće se bilješkama pridaje najmanje važnosti te su one u praksi hrvatskih poduzetnika vrlo šture, odnose se na prepisivanje standarda i ne pružaju dovoljna pojašnjenja pozicija iz financijskih izvještaja pa korisnici financijskih izvještaja nisu iz objavljenih bilješki u mogućnosti saznati detaljnije informacije za značajne pozicije u financijskim izvještajima.

4.4. Pranje novca

Pranje novca je međunarodni fenomen, a pod tim pojmom smatraju se radnje putem transakcija kojima se prikriva pravi izvor novca ili druge imovine za koju se smatra da je nezakonito pribavljena. Glavni cilj pranja novca je pretvaranje nezakonitih sredstava u neki drugi oblik imovine kako bi se nezakonit izvor, to jest nezakonito stečena sredstva transformirala u „zakonita.“

Prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma³⁶ pojam pranja novca se odnosi na izvršavanje radnji kojima se prikriva pravi izvor novca ili druge imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena na nezakonit način u zemlji ili inozemstvu, uključujući:

- zamjenu ili bilo kakav drugi prijenos novca ili druge takve imovine
- prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi s novcem ili drugom takvom imovinom
- stjecanje, posjedovanje ili uporaba novca ili druge takve imovine

³⁶ Narodne novine (2012). Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma. Zagreb: Narodne novine d.d., (25).

No, na pranje novca ne mora se gledati isključivo negativno. Pranje novca tehnički znači primjenu određenih metoda i oblika kako bi se izvor novca držao u tajnosti. Pri neutralnoj primjeni toga pojma postoje i slučajevi pozitivnog pranja novca. Ponajprije se to odnosi na projekte povezivanja ili akvizicija, osobito pri „neprijateljskim preuzimanjima“ gdje se želi što dulje zadržati anonimnost pri kupnji protivničkih dionica.³⁷

Baselski institut (Basel Institute on Governance) svake godine objavljuje rang listu zemalja po indeksu rizika za pranje novca i financiranje terorizma. Lista (Basel AML Indeks) sastavlja se na osnovu 14 pokazatelja među kojima su regulativa, razina korupcije, financijski standardi i vladavina prava. Prema trenutnom indeksu rizika (podaci za 2017. godinu) Hrvatska je među zemljama sa najnižim rizikom za pranje novca i financiranje terorizma. Ove godine lista obuhvaća 146 zemalja, a Hrvatska se trenutno nalazi na nisko rizičnom 139. mjestu. Iako indeks rizika za pranje novca i financiranje terorizma ne mjeri stvarno pranje novca u zemlji, nego razinu rizika ili ranjivosti pojedine zemlje za pranje novca ili za financiranje terorizma može se reći ovo je dobar je znak za Hrvatsku i njen zakonodavni sustav.

Prema izvješću Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu za kazneno djelo pranja novca (koruptivno djelo u užem smislu) prijavljeno je ukupno 7 osoba od toga su četiri prijave odbačene, a za tri osobe su donesena rješenja o provođenju istrage. Prema istom izvješću za 2015. godinu za kazneno djelo pranja novca prijavljeno je bilo 29 osoba te se iz iskazanih podataka može vidjeti pad počinjenja kaznenog djela pranja novca.

Faze pranja novca

Pranje novca uglavnom se provodi kroz tri faze, a to su faza polaganja, faza preslojavanja i faza integracija. U praksi se pojedine faze vrlo često preklapaju te se provode

³⁷ Glining, M., Glining, G. (2001). Međunarodne financijske prijevare. Zagreb: Tiskara Impres, str. 98.

istovremeno. Zajedničko svim fazama je krajnji cilj, a to je da se mora sakriti podrijetlo i vlasništvo novca te da naručitelj želi zadržati kontrolu nad postupkom pranja novca.

Faza polaganja

Faza polaganja je trenutak kada se sredstva iz kriminalne djelatnosti ubacuju u financijski sustav ili se investiraju u nekretnine ili pokretnine. Cilj je ubaciti novac u financijske tokove to jest sredstva se pokušavaju udaljiti od nezakonitog izvora. U fazi polaganja novac se prvi puta uključuje u legalne tokove te je ta faza najopasnija (za počinitelje kaznenog djela) jer postoji izravna veza između novca i perača novca.

Faza preslojavanja

Faza preslojavanja je proces kruženja novca kroz financijske sustave, to jest brojnim se transakcijama počinje prikrivati pravi izvor novca. Faza preslojavanja odvija se kroz razne bankovne račune ili oblike imovine, kao i kroz različite države. Cilj ove faze je raspršivanje novca i prikupljanje tragova kako bi se omeo nadzor ili istraga, to jest kako bi se priskrbilo lažno podrijetlo izvora novca.

Faza integracija

Faza integracije je posljednja faza procesa pranja novca u kojoj je novac stečen ilegalnim aktivnostima uspješno integriran u legalne financijske tokove. U ovoj fazi nemoguće je ili vrlo teško otkriti stvarno izvor novca.

4.4.1. Primjer pranja novca iz prakse

Fiktivni računi

Inozemna tvrtka registrirana u off shore financijskom centru ispostavlja račun za usluge (konzultantske, marketinške, informatičke) domaćoj tvrtki. Domaća tvrtka plaća račun doznakom u inozemstvo na račun iste off shore tvrtke koji je otvoren u susjednoj ili drugoj, geografski bliskoj državi. Ispostavljeni račun inozemne off shore tvrtke evidentira se kao trošak u poslovnim knjigama domaće pravne osobe (umanjenje porezne osnovice). Inozemna i domaća tvrtka vlasnički su povezane, a doznačena novčana sredstva u

inozemstvu se podižu u gotovini na teret nerezidentnog računa otvorenog u inozemstvu. Ista novčana sredstva se unose u Republiku Hrvatsku bez prijave na državnoj granici te se u daljnjem tijeku koriste za kupnju nekretnina i pokretnina u RH ili vrijednosnih papira.

Karakteristike tipične off shore tvrtke su sljedeće: nema zaposlenih djelatnika u matičnoj zemlji u kojoj je registrirana već funkcionira putem tvrtke opunomoćenika, odnosno agenta ili posrednika koji za istu off shore tvrtku obavlja usluge u svezi registracije ureda, te usluge povrata pošte, a sve to uz određenu naknadu. Dakle, kao takva, off shore tvrtka nije niti u mogućnosti obavljati bilo kakvu gospodarsku djelatnost u matičnoj zemlji. Osim toga, moguća svrha njezina osnivanja vrlo često se ogleda u otvaranju nerezidentnih računa putem kojih se često obavlja neosnovan transfer novčanih sredstava iz RH u inozemstvo i potom povrat tih sredstava ponovno u RH, unošenjem gotovog novaca preko državne granice bez prijave nadležnim carinskim tijelima ili kreditnom linijom.³⁸

4.4.2. Slučaj vezan za profesionalne djelatnosti

Klijent iz jedne europske države priprema projekt s javim bilježnikom u drugoj europskoj državi, a naručitelj je off shore tvrtka. Na račun javnog bilježnika uplaćeno je iz treće europske države 100.000,00 € te je nakon par dana javni bilježnik obaviješten da se projekt prekida te da sredstva pošalje na račun u banci koji je otvoren u četvrtoj europskoj državi, a da sebi uzme proviziju. Razlog za sumnju javnom bilježniku bilo je korištenje off shore tvrtki, veliki iznosi novca koji se prenose iz jedne zemlje u drugu te obustavljanje započetog projekta bez razloga. U slučaju da je javni bilježnik transferirao sredstva po nalogu klijenta transakcija u državi koja je bila finalno odredište, vjerojatno ne bi bila procijenjena kao sumnjiva transakcija te bi bilo otežano otkrivanje mogućih nezakonitih aktivnosti i pranja novca.

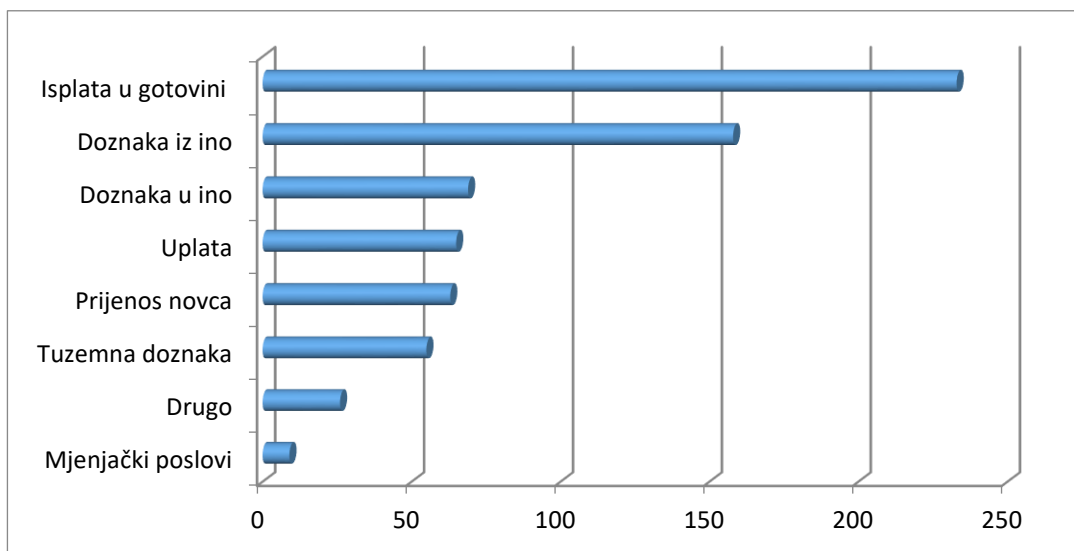
Postoje brojni primjeri kako iz tuzemne tako i inozemne prakse iz kojih se može vidjeti da počinitelji nezakonitih aktivnosti koriste nove, domišljatije i razvijenije metode i tehnike pomoću kojih se novac transferira iz jedne države u drugu te se zloupotrebljavaju

³⁸ Ured za sprječavanje pranja novca. Tipologije pranja novca, 2011.

pravne, stvarne ili fiktivne osobe. Da bi se nezakonite aktivnosti pranja novca spriječile i smanjile potrebno je zajedničko djelovanje i suradnja institucija, pravnih ili fizičkih osoba na području prevencije te se mora pojačati sudski progon i podizanje optužnica za djela pranja novca.

U Hrvatskoj je Ured za sprječavanje pranja novca 2014. godine otvorio 437 predmeta sa sumnjom na pranje novca, a na daljnje procesuiranje i postupanje prosljeđeno je 233 slučaja, no ono što je bitno napomenuti jest da se tek donošenjem pravomoćne sudske presude za kazneno djelo pranja novca potvrđuje nezakonitost sredstava i ista se trajno oduzimaju. Iste godine bilo je 678 zaprimljenih obavijesti o sumnjivim transakcijama od toga su banke prijavile 606 sumnjivih transakcija. U razdoblju od 2009. – 31.12.2015. godine Ured je analizirao ukupno 35.248 sumnjivih transakcija te je izdano 147 naloga bankama da se privremeno zaustavi izvršenje sumnjive transakcije.

Grafikon 6: Struktura sumnjivih transakcija prema načinu provođenja u 2014. godini

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: Ministarstvo financija - Ured za sprječavanje pranja novca.

Iz grafikona je vidljivo da se najveći broj sumnjivih transakcija odnosi na isplate u gotovini što iznosi 34,37% prijavljenih sumnjivih transakcija, na doznake iz inozemstva odnosi se 23,30%, doznake u inozemstvo 10,18%, nešto manji postotak sumnjivih transakcija odnosi se na uplatu 9,59%, prijenos novca 9,29%, mjenjačke poslove 1,33% i drugo 3,83% pod tim se podrazumijevaju plaćanje računa, stipendija i slično.

4.5. Otuđenje imovine

Otuđenje imovine su razni oblici krađe imovine kao i prijevare u prodaji imovine neovisno o obliku u kojem se nalazi: materijalna, nematerijalna ili financijska imovina, a to mogu biti: krađa novca, prijevare na prodaji imovine, krađa intelektualnog vlasništva, krađa drugih oblika imovine i tome slično. Krađa imovine često je popraćena nevjerodostojnim ili krivotvorenim dokumentima kako bi se prikrila krađa.

Međunarodni revizijski standardi 240 definiraju dvije vrste namjernog pogrešnog prikazivanja, a važne su za revizorovo razmatranje prijevara; pogrešno prikazivanje nastalo zbog prijevarnog financijskog izvještavanja i pogrešno prikazivanje nastalo zbog protupravnog prisvajanja imovine. Prema odredbama točke 6. prijevarno financijsko izvještavanje uključuje namjerni pogrešni prikaz, izostavljanje iznosa ili neobjavlivanje podataka u financijskim izvještajima sa ciljem prijevara korisnika financijskih izvještaja. Protupravno prisvajanje imovine uključuje krađu imovine poslovnog subjekta. Protupravno prisvajanje imovine može biti provedeno na razne načine (uključujući utaju primitaka, krađu materijalne i nematerijalne imovine ili navođenje poslovnog subjekta na plaćanje robe i usluga koje nisu primljene); često je popraćeno krivotvorenim ili neprimjerenim spisima i dokumentima kako bi se prikrilo nedostatak imovine.³⁹

Počinitelji krađe imovine poduzetnika provode krađu imovine namjerno, s predumišljajem, svjesni svog djela i djelo provode s određenim motivom. Počinitelj krađe

³⁹ Narodne novine (2007). Revizorova odgovornost da u reviziji financijskih izvještaja razmotri prijevara i pogreške. Zagreb: Narodne novine d.d., (28).

imovine poduzetnika prevladao je strah od kazne kao i prepreka za počinjenje kaznenog djela odnosno prešao je granicu zakonitog ponašanja i postao je kriminalac.⁴⁰

Kriminolog Donald R. Cressey u svom istraživanju utvrdio je tri faktora za počinjenje prijevare, a to su: financijski pritisak, priliku i racionalizaciju te je razvio koncepciju „trokut prijevare“.⁴¹

Financijski pritisak (financijski problem) najčešće inicira prijevaru, a to može biti ostvarenje dobitka koji će zadovoljiti dioničare, provedba naloga nadređenih, ostvarenje ili zadržavanje statusnih simbola, bolesti u obitelji i drugo.

Prilika, to jest metoda provedbe prijevare. Počinitelj prijevare uočava način na koji se prijevare može provesti, pri čemu smatra kako je vjerojatnost otkrivanja prijevare mala. Prilike za provedbu prijevare mogu biti kada kod poduzetnika nije uspostavljen učinkovit sustav internih kontrola ili ukoliko uprava poduzetnika sama čini prijevare i drugo.

Racionalizacija (opravdanje) za počinjenje prijevare mogu biti premala plaća, poslodavac krađe, posudba novca i drugo.

Prema godišnjem izvješću svjetska protu-prijevarna organizacija AFCE (Association of Certified Fraud Examiners) koja okuplja više od 75 tisuća računovodstvenih forenzičara iz 150 država svijeta objavila je godišnji izvještaj Report to the Nations koji pruža jedinstveni uvid u svijet prijevare. Istraživanjem je obuhvaćeno više od 2 410 slučajeva prijevare iz cijelog svijeta, a ukupna šteta slučajeva obuhvaćenih istraživanjem iznosi više od 6 milijardi dolara, što po svakoj počinjenoj prijevori prosječno iznosi 150 tisuća dolara. Prema dostupnim podacima zaposlenici čine najmanju štetu (65.000\$), menadžeri (175.000\$), a vlasnici čak (703.000\$).

Otuđenje imovine uvjerljivo je najučestalija 83%, ali i najbenignija vrsta prijevare kada je riječ o prosječnoj težini prijevare 125 tisuća dolara.

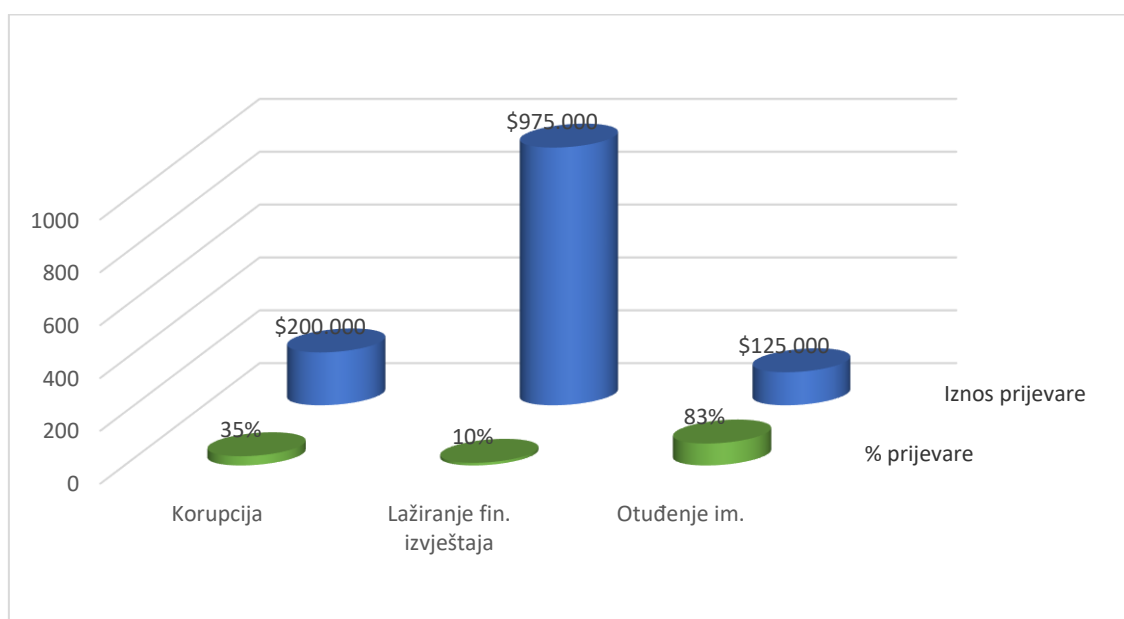
⁴⁰ Bešvir, B. (2014). Otkrivanje krađe imovine poduzetnika u forenzičnoj reviziji. Računovodstvo, Revizija i Financije, str. 180.

⁴¹ Ibid., str. 181.

Korupcija (koja uključuje sukob interesa, podmićivanje i iznudu) smjestila se u sredinu po oba parametra 35% po učestalosti i 200 tisuća dolara prosječne štete.

Najrjeđa i najznačajnija lažiranja financijskih izvještaja; u ukupnom broju slučajeva zastupljenost je manja od 10%, ali je zato prosječna šteta čak 975 tisuća dolara po slučaju.

Grafikon 7: Usporedba financijski prijevara u svijetu u 2015. godini

Izvor: autor prema podacima preuzetih iz: Association of Certified Fraud Examiners. URL: <http://www.acfe.com/rtn2016/docs/Staggering-Cost-of-Fraud-infographic.pdf>. (pristupljeno 17.8.2017)

4.6. Kružne prijevare

Za kružne prijevare može se reći da su najveći i najrašireniji problem zemalja Europske unije te predstavljaju veliki problem za poduzetnike koji se mimo svoje volje mogu naći u prevarantskom lancu. Prema procjenama hrvatski proračun godišnje gubi oko pola milijarde eura radi kružnih prijevara. Vjerojatno poduzetnici nisu niti svjesni problema kružnih prijevara jer su mišljenja da je to nešto što se događa samo u drugim zemljama članica, no i hrvatski poduzetnici su namjerno ili slučajno uvučeni u problem kružnih

prijevare. Porezna uprava je izdala kratke upute za sve poduzetnike kako bi pravovremeno zaštitili sebe i svoje trgovačko društvo od prijevare. Uputa sadrži popis provjera koje su poduzetnici dužni napraviti te tako trebaju voditi računa o signalima koji ukazuju na postojanje prijevare. Prije svega su dužni provjeriti kupce i dobavljače, PDV registraciju, status ponuđene robe te ponude od novoosnovanih tvrtki bez poslovne i financijske povijesti. Inozemne tvrtke radi problematike i iskustva s kružnim prijevarama detaljno provjeravaju dobavljače te imaju formulare koje novi dobavljači moraju predati prije sklapanja poslovnog odnosa.

Pri sklapanju poslovnog odnosa sa stranim ili novim poslovnim partnerima (dobavljačima) poduzetnici u Hrvatskoj nemaju propisanih formulara i obrazaca pa bi trebali sami oblikovati formulare za potencijalne dobavljače kako bi sebe i svoje trgovačko društvo zaštitili od eventualnih problema radi prijevarnih radnji dobavljača. Bez provjera i poduzetih mjera rizika poduzetnici riskiraju povezivanje i sudjelovanje u prijevari te mogu biti i prisiljeni platiti tuđu obvezu PDV-a. U slučaju da je poduzetnik uvučen u prevarantski lanac mimo svoje volje tada treba dokazati da nije svjesno sudjelovao u prijevari te da je poduzeo sve potrebne mjere i provjere radi zaštite. Nažalost, dokazivanje da poduzetnik nije svjesno počinio prijevaru može trajati duži period obzirom da naši zakoni i institucije nisu dovoljno upoznate sa problemom kružnih prijevare, a i sami smo svjesni kompliciranih i dugotrajnih procesa sa institucijama u svakodnevnim poslovnim aktivnostima.

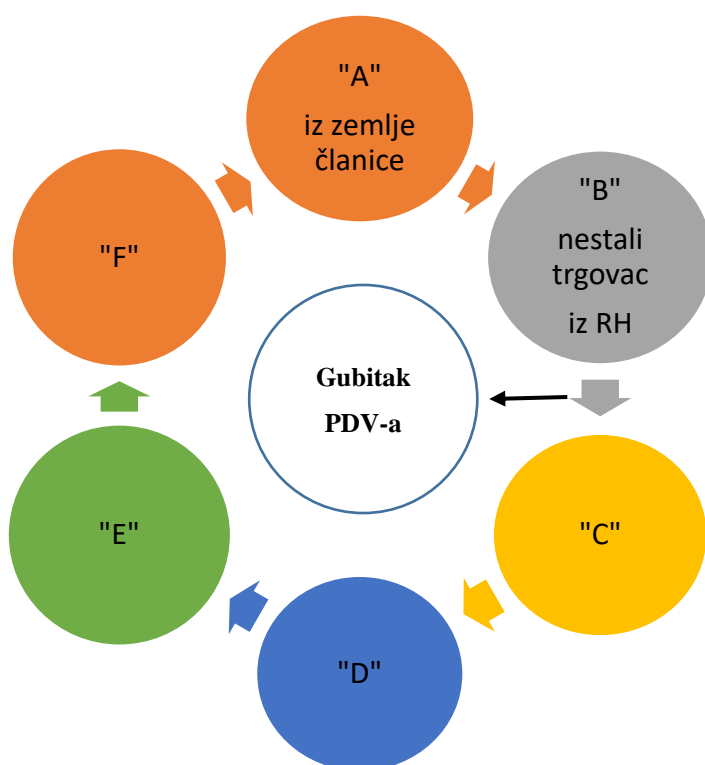
Na osnovi Uredbe Vijeća EU 2010. osnovan je EUROFISC koji je zamišljen kao decentralizirana mreža dužnosnika iz carinskih i poreznih uprava država članica koji brzo razmjenjuju ciljne informacije o trgovačkim društvima i transakcijama koje bi mogle biti povezane sa prijevarama. Cilj mreže je unapređenje i podrška međunarodne suradnje u borbi protiv PDV prijevare. Hrvatska je kao država članica dužna aktivno sudjelovati u razmjeni informacija s drugim državama sudionicima.

Karakteristika kružnih prijevare je da se one odvijaju iznimno brzo i da se teško uočavaju. U kružnoj prijevari sudjeluju minimalno tri trgovačka društva, no nerijetko je taj broj puno veći kako se prijevara ili ne bi otkrila ili bi se otkrila kad je već prekasno te kada je država oštećena za iznos PDV-a. Trgovačka društva koja sudjeluju u kružnim prijevarama posluju u unajmljenom prostoru, nemaju zaposlenih niti novca na računu, a kada se prijevara

otkrije društvo više ne postoji. Teško ih je otkriti jer društva uredno prijave svoje obveze, a kad se obveze prema države ne izvrše tek tada dolazi do saznanja da je riječ o prijevare.

Kako kružna prijevarena funkcioniра u praksi? U prijevare sudjeluje društvo koje nestaje i takozvani bufferi koji služe kako bi se zametnuo trag, a što je veći broj tih društava time se znatno otežava otkrivanje lanca prijevare te su najčešće smješteni u različitim gradovima. Roba koja se upotrebljava u kružnim prijevarama je ona koja ima veliku vrijednost, koja se lako transportira i koja je brzo utržiiva, primjerice tehnička roba.

Slika 3: Tijek kružne prijevare

Izvor: autor

Na slici je prikazan primjer tijeka kružne prijevare. Društvo „B“ (društvo koje nestaje) uvozi robu za 1.000.000 € iz zemlje članice društvo „A“ pri čemu ne plaća PDV obzirom da se radi o prijenosu porezne obveze. Društvo „B“ prodaje tu istu robu društvu „C“ za 1.250.000 €. Društvo „B“ uredno prijavljuje PDV 250.000 €, ali unutar roka plaćanja

prestaje poslovati te je država prevarena za iznos PDV-a. S vremenom Porezna uprava pokreće ovršni postupak, ali društvo „B“ posluje u unajmljenom prostoru, bez zaposlenih i novca na žiro računu pa od ovrhe i blokade neće biti ništa. Zatim društvo „C“ prodaje robu društvu „D“ te se ta roba prodaje dalje kroz čitav niz društava „E, F, G...“ koja su uključena u lanac prodaje robu uz vrlo malu ili nikakvu maržu te plaća razliku PDV-a kako bi posao izgledao istinit. Pri tome sva društva (bufferi) imaju i pretporez i obvezu PDV-a da bi se na kraju ta ista roba najčešće ponovno prodala društvu iz zemlje članice bez zaračunavanja PDV-a i tako se zatvara krug kružne prijevare.

Dokazivanje prividnog posla je vrlo težak zadatak jer roba u stvarnosti prelazi granicu i ima svu prateću dokumentaciju i uglavnom se radi i skupoj robi manjih gabarita radi što manjih transportnih troškova.

5. ULOGA RAČUNOVODSTVA U SPRJEČAVANJU I OTRKIVANJU FINANCIJSKIH PRIJEVARA

Kako bi se financijska prijevarena spriječila i otkrila na vrijeme u tome uvelike pomaže forenzično računovodstvo. Fizičke i pravne osobe koje obavljaju računovodstvene usluge (knjigovodstveni uredi) u svojim svakodnevnim aktivnostima i poslovnima vođenja poslovnih knjiga lako mogu prepoznati financijsku prijevare ili lažiranje financijskih izvješća. Svi oni imaju skup znanja i vještina kako bi na temelju financijskih izvješća koji proizlaze iz poslovnih događaja prepoznali manipulacije u računovodstvu i financijske prijevare.

5.1. Forenzično računovodstvo

Forenzično računovodstvo i poslovna forenzika pomažu u borbi protiv prijevare i lažiranja financijskih izvješća. Poslovna forenzika se može definirati kao skup znanja i metoda u borbi protiv poslovnih prijevare svih vrsta i u borbi protiv korupcije. Osim forenzičnog računovodstva koja je stup poslovne forenzike ona obuhvaća i područja kao što su forenzična revizija, računalna forenzika, osnivanje fiktivnih povezanih pravnih osoba, nepravilno izvedena preuzimanja, spajanja i pripajanja tvrtki, prijevare na poslovnim ugovorima, prijevare u tržišnim natjecanjima, pranje novca i slično.⁴²

Forenzičnim računovodstvom utvrđuje se istinito i fer prezentiranje financijskih izvještaja i realno stanje pravnih subjekata. Problem prijevare trebala bi spriječiti revizija financijskih izvještaja, ali obzirom da prema Zakonu o računovodstvu svi poduzetnici nisu obveznici revizije tada nema dovoljne zaštite od prijevare i lažnog prikazivanja financijskih izvještaja te se ostavlja veliki prostor za manipulacije i lažiranje financijskih izvještaja. No, praksa je pokazala da su najveći računovodstveni skandali bili upravo u tvrtkama koje su obveznici revizije te iako bi revizija trebala predstavljati zaštitu u financijskim prijevarama to nažalost nije uvijek tako.

⁴² Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: BELAK EXCELLENES, str. 2.

Forenzično računovodstvo se može definirati kao primjena istražiteljskih i analitičkih vještina s ciljem otkrivanja manipulacija u financijskim izvještajima koje odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih i ostalih zakonskih odredbi.⁴³

Forenzično računovodstvo sadržava računovodstvene analize, koje su primjerena spoznajna podloga za raspravu i u konačnoj fazi za rješavanje sporova na sudovima. Pomaže u sudsko-istražnim postupcima, zbog čega ga nazivaju istražnim računovodstvom, forenzičari se bave poslovnom realnošću i sposobni su u računovodstvu vidjeti više od suhoparnih brojki.⁴⁴

U literaturi koja se odnosi na područje forenzike i forenzičnog računovodstva pojavljuje se čitav niz pojmova kojima se pojašnjava značenje forenzičnog računovodstva te je forenzika opisana kao znanstveno istraživanje zlodjela radi pribavljanja dokaza, a forenzično računovodstvo se interpretira kao detaljnije i dublje ispitivanje od obične revizije koje je usmjereno na otkrivanje zlodjela i prijevare, kao i sankcioniranje počinitelja. U nastavku slijedi nekoliko najvažnijih pojmova forenzičnog računovodstva⁴⁵

- „Red flags“ (crvene zastavice) - indikatori prijevare ili upozoravajući znakovi
- Detekcijske tehnike – tehnike za istraživanje indikatora prijevare
- „Data mining“ (rudarenje podataka) – istražiteljske metode i tehnike pomoću kojih se uz pomoć kompjutera ili ručno kroz iterativni proces otkrivaju nepravilnosti. Radi se o metodama i tehnikama pretraživanja i lociranja podataka u cilju otkrivanja nepravilnosti
- „Cybercrime“ – sofisticirani računalni kriminal koji obuhvaća e-business, hakiranje i krađu povjerljivih informacija

⁴³ Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: Belak Excellens, str. 2.

⁴⁴ Negovanović, M., (2011). Razumijevanje forenzičnog računovodstva – drugi dio. Računovodstvo, Revizija i Financije (6), str. 58.

⁴⁵ Ibid., str. 4.

- Beneish model – oruđe forenzičnog računovodstva za procjenu mogućeg stupnja manipulacija u financijskim izvještajima
- White Collar Crime – sinonim za gospodarsku prijevare

Forenzičar (istražitelj dokaza) je osoba koja osim znanja i vještina u računovodstvu i računovodstvenim standardima, reviziji, informatici mora vrlo dobro poznavati i pravnu regulativu te treba imati i istražiteljske vještine kako bi na vrijeme mogli otkriti, to jest prepoznati prijevare ili manipulaciju financijskim izvještajima. Istražitelji dokaza najčešće su osobe ekonomskog ili pravnog smjera, to jest porezni ili računovodstveni stručnjaci, revizori te pravници koji se bave kaznenim ili trgovačkim pravom.

Forenzičar provodi forenzičnu istragu unutar ili izvan tvrtke, to jest istražuje moguće prijave menadžera i zaposlenika, kupaca i dobavljača te drugih partnera koji su na bilo koji način povezani sa tvrtkom koju istražuje. Forenzičar u svom radu treba imati realne procjene rizika od prijave, kritičnu prosudbu u procjeni dokaza kako bi mogao donijeti objektivne zaključke o prijevarama u poslovanju te razvijati svoje sposobnosti o pronalasku dokaza unutar kompanije koju istražuje.

Cilj i svrha forenzične analize su detektiranje područja mogućih nepravilnosti ili prijave, detektiranje konkretnih nepravilnosti ili prijave, ocjena visine rizika od utvrđenih nepravilnosti ili prijave i izvođenje dokaza. Izbor ciljeva forenzične analize ovisi o svrsi kojoj je ona namijenjena, a svrhu definira naručitelj.⁴⁶ Forenzični računovođa svojom istragom i nalazima uvelike može utjecati na pojedinca ili trgovačko društvo pa tako i na štetu i gubitak te je jako bitno da bude neovisan, stručan i objektivan.

⁴⁶ Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: Belak Excellens d.o.o., str. 118.

5.2. Kreativno računovodstvo

Kreativno računovodstvo može se definirati kao mjere koje su namjerno provedene sa ciljem sastavljanja financijskih izvještaja kojima se ne prikazuje prava slika financijskog stanja (imovine, obveza i kapitala) trgovačkog društva. Međutim, kreativno računovodstvo ponekad može prijeći i na postupke zloupotrebe računovodstvenih tehnika i načela s ciljem prikazivanja financijskih rezultata koji odstupaju od istinitog i fer prikazivanja, a to se ostvaruje namjernim iskazivanjem netočnih podataka ili odstupanja od računovodstvenih pravila i standarda.

Kreativno računovodstvo je transformacija financijskih računovodstvenih prikaza od onoga što je stvarno u ono što subjekt želi prikazati koristeći postojeća pravila i/ili ignorirajući neka od njih.

Slika 4: Ciljevi kreativnog računovodstva

Izvor: Negovanović, M., Kreativno računovodstvo – treći dio, RRiF (2011).

Cilj kreativnog računovodstva je iskazivanje manjeg ili većeg financijskog rezultata te lošijeg ili boljeg imovinsko – financijskog položaja ovisno o tome koji je krajnji cilj poduzetnika. Glavna karakteristika kreativnog računovodstva je fleksibilnost primjene računovodstvenih propisa unutar regulatornog okvira te se iskorištava nedorečenost ili nejasnoća računovodstvenih propisa, ali je mogućnost manipulacije ograničena, a izvan regulatornog okvira manipulacije su beskonačne.

Kreativno računovodstvo bilo je zamišljeno kao instrument koji bi trebao omogućiti realni i objektivni prikaz stvarnog financijskog položaja i rezultata poslovanja poduzetnika putem financijskih izvještaja unutar računovodstvenog regulatornog okvira. U praksi je kreativno računovodstvo postalo sinonim za manipulativno računovodstvo.

Iskazivanjem većeg financijskog rezultata poduzetnik imovinu procjenjuje na višu vrijednost, a obveze na nižu vrijednost, a ta se promjena u RDG-u iskazuje kroz prihode na više i rashoda na nižu vrijednost. Iskazivanjem manjeg financijskog rezultata imovina društva procjenjuje se na niže, obveze na više, a u računu dobiti i gubitka iskazuju se veći rashodi i manji prihodi.

Profesor V. Belak u svojoj knjizi Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo ističe kako su glavni motivi primjene kreativnog računovodstva korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih okvira za kreiranje „istinitog i fer“ prikaza o izvještajnom subjektu (prema Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja financijski izvještaji realno prikazuju financijski položaj, financijsku uspješnost i novčane tokove subjekta. Fer, to jest realno prezentiranje zahtijeva vjerno predočavanje učinaka transakcija, drugih događaja i uvjeta u skladu s definicijama i kriterijima priznavanja imovine, obveza, prihoda i rashoda. Pretpostavka je da se primjenom MSFI-ova, uz objavljivanje dodatnih podataka, postiže fer, tj. realno prezentiranje u financijskim izvještajima.)⁴⁷. Prekoračenje regulatornih računovodstvenih okvira radi stvaranje lažne slike o izvještajnom subjektu pripada u kriminalno područje primjene „kreativnog

⁴⁷ Narodne novine (2009). Međunarodni standardi financijskog izvještavanja. Zagreb: Narodne novine d.d., (136).

računovodstva“. U tom području postoje računovodstveni postupci koji se lako otkrivaju, ali i vrlo zamršeni postupci koje je teško otkriti i dokazati te se najčešće otkriju kada već dođe do potpunog sloma poslovanja tvrtke.

Nadalje, profesor V. Belak ističe kako korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih računovodstvenih okvira za kreiranje prikaza koji odgovaraju izvještajnom subjektu može biti upitan u odnosu na teorijsku i praktičnu primjenu „istinitog i fer“ prikaza, ali se realno ne može osporiti jer je u granicama koje dopuštaju propisi. Korištenje fleksibilnosti unutar, a često i na granici regulatornih računovodstvenih okvira za stvaranje što povoljnije slike o izvještajnom subjektu temelji se na primjeni propisa koji omogućavaju dvojbenu primjenu, različita tumačenja, nejasna postupanja i fleksibilnost u procjenama.

Najčešće motive za primjenu kreativnog računovodstva ima menadžment tvrtke, jer se „uljepšavanjem“ financijskih izvještaja stvara bolji financijski rezultat, a samim time povećava se tržišna vrijednost tvrtke, privlače se novi investitori i menadžeri ostvaruju bonuse. Treba voditi računa da financijski rezultat previše ne odstupa od prijašnjih godina, jer to povećava rizik kompanije te se menadžeri odlučuju za ujednačavanje financijskog rezultata primjenom kreativnog računovodstva.

U literaturi se oblici primjene kreativnog računovodstva dijele na:⁴⁸

- Upravljanje zaradom
- Agresivno računovodstvo
- Izgladivanje zarade
- Lažiranje financijskih izvještaja

⁴⁸ Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: BELAK EXCELLENS d.o.o., str. 146.

Manipulacija zaradom (upravljanje zaradom) radi se zbog određenih ciljeva vlasnika ili menadžera kako bi se prikazao veći ili manji financijski rezultat, ovisno što se manipulacijom želi postići. Primjerice, kada se profit iz dobrih godina reducira i prebacuje u lošije godine kako bi uspješnost poduzeća bila kontinuirana u svim razdobljima. Vlasnici i menadžeri koriste fleksibilnost računovodstvenih propisa i time često i na granici propisa stvaraju lažnu sliku o trgovačkom društvu.

Agresivno računovodstvo podrazumijeva prekoračenja računovodstvenih standarda i načela kako bi se dobio željeni financijski rezultat.

Izgladivanje zarade ima za cilj prikazivanje i ujednačavanje prihoda kroz više izvještajnih razdoblja kako bi se stvorila slika konstantnog rasta kompanije.

Lažiranje financijskih izvještaja podrazumijeva prepravljavanje financijskih izvještaja i ispostavljanje lažnih dokumenata kako bi se dobio željeni rezultat.

Kreativno računovodstvo u načelu nužno ne znače samo nezakonite radnje u financijskom izvještavanju već su to i promjene na stavkama unutar financijskih izvještaja koje su u potpunosti dopuštene i u skladu sa računovodstvenim standardima i propisima što ostavlja dovoljno prostora za manipulaciju.

Za izvođenje prijevara u sklopu kreativnog računovodstva potrebno je postojanje određenih preduvjeta. Kao dodatni poticaj na računovodstvene prijevare mogući su: nepostojanje odgovornog upravljanja trgovačkim društvom, neučinkovita uprava, neučinkovita interna revizija, menadžment bez odgovornosti, neprovjeravanje aktivnosti direktora, nepovoljni ekonomski uvjeti, nesposobnost naplate potraživanja, previsoke investicije i gubici, ovisnost o svega nekoliko klijenata.⁴⁹

⁴⁹ Rezaee, Z.(2002). Financial Statement Fraud- Prevention and Detection, John Wiley & Sons, Inc, New York, str.71.

6. KORUPCIJSKE PRIJEVARE

Korupcija je u pravnom smislu kazneno djelo zlouporabe povjerenja ili dužnosti koja se obnaša u upravi, sudskoj vlasti, gospodarstvu, politici, školstvu te u negospodarskim subjektima ili organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi. Može se reći da je to povreda općeg interesa zbog osobne koristi.

Korupcija je devijantno ponašanje djelatnika javne uprave (izabranih ili imenovanih) koje nije u skladu s njihovim zadacima po službenoj dužnosti, a primjenjuje se u cilju stjecanja privatnog bogatstva ili statusa pojedinca, uže obitelji ili povezane grupe ljudi.⁵⁰

Oblici korupcijskih prijevара koji se pojavljuju su:

- Podmićivanje
- Sukob interesa
- Iznudivanje

Podmićivanje se može definirati kao plaćanje građanina osobi koja je djelatnik u privatnom ili javnom sektoru te na temelju svog rada već dobiva plaću, a dobrovoljnim davanjem mita može se zaključiti da osoba koja daje mito očekuje određenu korist. Ministarstvo pravosuđa podmićivanje definira kao obećanje, ponudu ili davanje bilo koje beneficije koja neprimjereno utječe na ishod odluka javnog službenika. Mito može biti dano javnom službeniku (direktno) ili preko druge osobe ili subjekta (indirektno). Mito može podrazumijevati novac, povjerljivu informaciju, darove, i druge oblike.⁵¹

Sukob interesa možemo opisati kao situaciju u kojoj pojedinac koji obavlja određenu funkciju dolazi u priliku da svojom odlukom pogoduje sebi i/ili bliskim osobama ili organizacijama na štetu osoba koje su mu dale povjerenje. U praksi su to osobe koje su na vlasti ili državni službenici koji su u prilici da na razne načine, primjerice dodjelom koncesija pogoduju poduzećima čiji su dioničari ili vlasnici.

⁵⁰ Joseph S. Nye, *Corruption and Political Development*, 1967.

⁵¹ Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske

Iznuđivanje je nezakonito i namjerno dobivanje neke prednosti, materijalne ili nematerijalne, od druge osobe ili subjekta, tako da joj se nameće nezakonit pritisak u obliku prijetnji ili zastrašivanja da bi ju se prisililo da pruži određene beneficije. Ova prisila može sadržavati fizičku povredu, nasilje.⁵²

Politička korupcija prisutna je među visokim državnim dužnosnicima i političarima koji imaju političku moć i koriste ju u svrhu izigravanja institucija i pravnog sustava. Ovaj oblik korupcije izrazita je prijetnja demokraciji, odnosno očuvanju vladavine prava u društvu.

Oblici političke korupcije⁵³

- pronevjera novca u političkom sustavu neke zemlje od strane političkih kandidata i političara na vlasti,
- netransparentnost novčanih tokova u politici,
- omogućavanje privatnom sektoru da kupi politički utjecaj,
- korupcija u izbornom postupku,
- utjecaj na pravni sustav države da neučinkovito procesuiru i time štiti kaznena djela korupcije,
- utjecaj na zakonodavnu vlast da legalizira povoljniji tretman za pojedine interesne skupine.

Administrativna korupcija odnosi se na djelatnike javne uprave zadužene za provedbu odluka i propisa. Jedan od oblika administrativne korupcije jest izdavanje potvrde ili dozvole u zamjenu za mito ili protuuslugu od strane djelatnika javne uprave koji tim činom izigrava određene kriterije i rokove te pojedine primatelje usluga stavlja u povlašteni položaj.

U svakom društvu postoji korupcija, ali bi se takve pojave trebale kažnjavati. Nažalost u Hrvatskoj korupcija nije iznimka nego masovna pojava. Svjedoci smo mase

⁵² Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske

⁵³ Budak, J. , Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju, 2006.

korupcijskih afera koje svakodnevno pune novinske stupce i iako istraživanja pokazuju da Hrvatska polako uvodi kontrolu po pitanju korupcije nemoguće se oteti dojmu da je mukotrpan put pred Hrvatskim pravosuđem, jer je javna tajna da korupciji u Hrvatskoj nema kraja dokle god osobe osumnjičene za korupciju ne budu sankcionirane. Brojni su javno otkriveni slučajevi korupcije u Hrvatskoj, a sve slučajeve korupcije je nemoguće prebrojati, jer nažalost korupcija je postala posve normalna pojava u našem društvu.

Domaći i strani mediji veliku pozornost posvećuju korupciji i financijskim prijevarama. Istraživačko novinarstvo znatno je pridonijelo otkrivanju prijevара te su javnosti dostupni podaci o mnogim slučajevima prijeverа koji bi vjerojatno ostali u tajnosti. Međutim, novinari često ne mogu u cijelosti analizirati financijske prijeverе jer ne poznaju u dovoljnoj mjeri porezni i računovodstveni sustav stoga im je za to potrebna pomoć stručnjaka – računovodstvenih forenzičara. U nastavku se daje kratki pregled nekih od najvećih korupcijskih afera u Hrvatskoj unazad nekoliko godina.

Afera indeks

USKOK i MUP 2008. godine proveli su jednu od najvećih akcija korupcije na zagrebačkim fakultetima medicini, ekonomiji i prometu. Otkriveno je da se mito davalo u svim oblicima novac, hrana i piće, vrijedni darovi i slično. Vrijednosti koje se navode dosežu čak 25.000,00 kuna za kupnju ispita. U Osijeku na Ekonomskom fakultetu procesuirano je oko 200 profesora, asistenata i studenata, a krivima je proglašeno 6 optuženika. Nameće se pitanje tko je kriv? Da li veću odgovornost snose profesori koji bi trebali biti primjer moralnih vrijednosti ili studenti koji su smatrali da je kupovanje ispita, diplomskih radova i ocjena ispravna stvar?

Fimi medija

Lažirani pozivni natječaji, fiktivni računi i izbjegavanje javne nabave tri su glavna načina na koja se preko Fimi medije izvlačio novac iz Hrvatskih autocesta i Autoceste Rijeka – Zagreb. Primjerice, izravnom pogodbom sklopljena su dva posla ukupne vrijednosti 10 milijuna kuna plus PDV, no stvaran trošak za ta dva posla iznosio je šest milijuna kuna. Drugi primjer je sklopljen ugovor bez ikakva natječaja u iznosu od 980.000 kuna, a pritom je stvarani trošak bio 509.000 kuna, a kao trošak je predana je i lažna faktura od 250.000

kuna pa je samo na tome jednom ugovoru izvučeno oko 720.000 kuna. Nakon godinu i pola dana istraživanja podignuta je optužnica protiv 11 osoba u ukupnom iznosu od 64 milijuna kuna, no slučaju jedne od najvećih korupcijskih afera ne nazire se kraj jer se prvotna presuda ukinula te se sve vratilo na početak.

Karlovačka banka

USKOK je nakon provedene istrage podignuo optužnicu protiv devetero osoba i tri trgovačka društva zbog počinjenja kaznenih djela udruživanja, zlorabe položaja i ovlasti, poticanja na zlorabu položaja i ovlasti te pomaganja u zlorabi položaja i ovlasti. Okrivljenici su osnovana trgovačka društva financirali imovinom banke, zaključivanjem ugovora o kreditu na ime osnovanih društava protivno zakonima s namjerom da se odobreni krediti ne otplaćuju iz sredstava predmetnih društava, već da se zatvaraju drugim kreditima tih društava i uključivanjem drugih društava kao primatelja kredita, a sve iz imovine banke te su sredstvima banke kupovali zemljišta. Sebi i svojim društvima pribavili su imovinsku korist od najmanje 99.000.000,00 kuna.

Ako se uzmu u obzir sve korupcijske afere unazad 10 godina postotak pravomoćno donesenih presuda je poražavajući te javnosti daje sliku da je ispravno varati i krasti jer očigledno je da sudstvo u većini slučajeva nije donijelo adekvatne presude te optuženi najčešće ne odgovaraju za počinjena djela.

Transparency International u izvješću „Indeks percepcije korupcije“ za 2016. godinu pokazuje da se Hrvatska trenutno nalazi na 55. mjestu sa 49 bodova od ukupno 176 zemalja. Indeks percepcije korupcije određene zemlje ukazuje na to kolika je razina percepcije korupcije u javnom sektoru na bodovnoj ljestvici od 0 do 100. Pritom 0 predstavlja zemlju koja se percipira kao visoko korumpirana, a ona ocjenjena sa 100 kao zemlja očišćena od korupcije. U odnosu na 2015. godinu Hrvatska je pala za 5 mjesta pa se može zaključiti da dolazi do povećanja korupcije u zemlji. Prema navedenom izvješću najkorumpiranije države

su Somalija i Sudan, a najmanje korumpirane države su Danska (90 bodova), Novi Zeland (90 bodova) i Finska (89 bodova).⁵⁴

U posljednjih desetak godina u Hrvatskoj se razina svijesti o štetnosti korupcije značajno povećala te je borba protiv korupcije postala prioritet. Nažalost proći će još barem jedno desetljeće da bi se korupcija istrijebila, ako je tu uopće moguće. Korupcija utječe na živote običnih ljudi, a svjedoci smo da se ona očituje u svakodnevnim situacijama od potrebe za zdravstvom, upisom u škole, izdavanjem dokumenata i slično. Vjerujem da je svatko od nas ako ne osobno onda putem prijatelja, obitelji ili poznanika svjedočio korupciji.

⁵⁴ TRANSPARENCY INTERNATIONAL HRVATSKA

7. REZULTATI PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA O MITU I KORUPCIJI U HRVATSKOJ

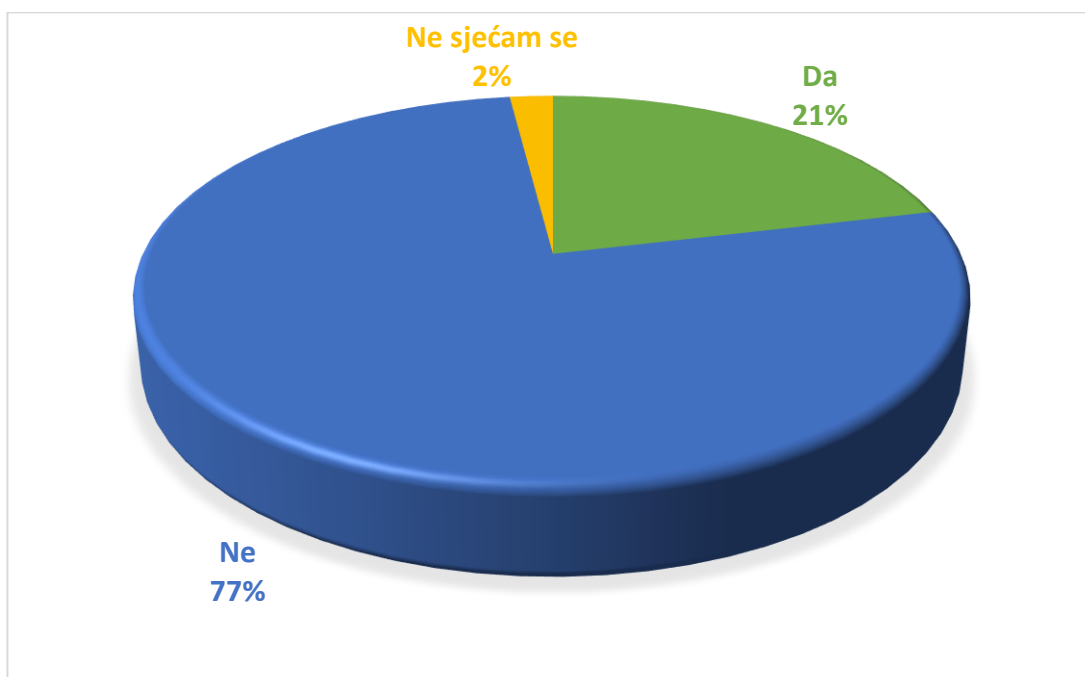
Anketiranje je provedeno u razdoblju od siječnja do ožujka 2017. godine. U sklopu istraživanja za diplomski stručni rad provedena su dva anketna upitnika. Prvi anketni upitnik namijenjen je građanima i njihovim iskustvima sa korupcijom, a drugi anketni upitnik namijenjen je knjigovodstvenim uredima i njihovom iskustvu sa financijskim prijevarama u poslovanju.

Cilj i svrha prvog istraživanja jest utvrditi u kojoj se mjeri građani susreću sa korupcijom u svakodnevnim situacijama te istražiti kojim se institucijama i javnim službenicima najčešće daje mito, u kojem obliku (novac, hrana i piće, vrijedni predmeti) te u kojoj vrijednosti. Anketni upitnik nalazi se u prilogu 1 ovog rada i sadrži 17 ključnih pitanja iz kojih se može vidjeti korupcijska klima u Hrvatskoj.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 146 ispitanika, 98 žena i 48 muškaraca u dobi od 24 do 61 godine iz nekoliko regija Republike Hrvatske. Najveći odaziv bio je sa područja Zagreba, a zatim slijede Dubrovnik i okolica, Split, Osijek, Poreč, Jastrebarsko, Dugo selo i ostali. Poziv na sudjelovanje u istraživanju i ispunjavanju upitnika poslan je putem e-mail adresa i putem linka objavljenog na društvenoj mreži. Upitnik nije bilo moguće ispunjavati više puta te mijenjati odgovore, obzirom da je upitnik kontroliran putem računalnog programa. U zaglavlju upitnika pojašnjena je svrha provedbe anketnog upitnika te je dana definicija podmićivanja.

Kod određenih pitanja ukupni postotak prelazi 100% jer je postojala mogućnost višestrukih odgovora, a pitanja 10, 11, 12 i 13 koncipirana su tako da i ispitanici koji nikada nisu dali mito iznesu svoje mišljenje o institucijama i službenicima kojima se najčešće daje mito te da li bi prijavili protuzakonite radnje podmićivanja i koji su razlozi ukoliko podmićivanje ne bi prijavili nadležnim institucijama. Čak 69,6% ispitanika smatra da je traženje/davanje mita postala uobičajena praksa u Hrvatskoj, a 83,3% ispitanika smatra da se nedovoljno govori o problemu podmićivanja.

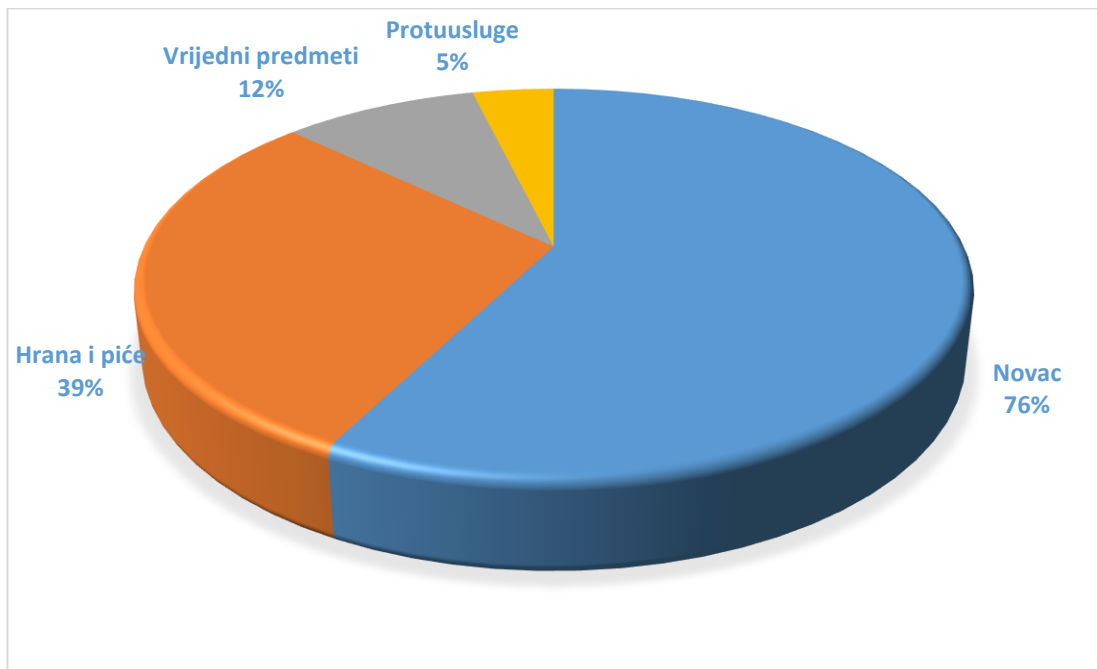
Grafikon 8: Postotak (%) davanja mita

Izvor: autor na temelju podataka iz provedene ankete

Rezultati istraživanja prikazuju da je od ukupno 146 ispitanika samo 21% ispitanika dalo mito, 77% ispitanika nikada nije dalo mito i 2% ispitanika se ne sjeća da li je ikada dalo mito. Od ukupno 21% ispitanih mito je dalo između 1 – 10 puta (86%), 11 – 20 puta (7%) i 7% ispitanih se ne sjeća koliko su puta dali mito.

Grafikon 9: **Oblici davanja mita**

Izvor: autor na temelju podataka iz provedene ankete

Grafikon prikazuje rezultate najčešćih oblika davanja mita te u kojim vrijednostima. Prema provedenom istraživanju najčešći oblik davanja mita je u novcu (76%), pri tome se vrijednosti mita kreću od 500,00 do 5,000 kuna. Ispitanici su davali mito u vrijednosti do 500,00 kuna (68,7%), u vrijednosti od 1.500,00 do 4.999,00 kuna (12,5%) i 18,75% ispitanika se ne sjeća u kojoj vrijednosti je bilo dato mito. Drugi oblici podmićivanja su hrana i piće (39%), vrijedni predmeti (12%) i protuusluge (5%)

Istraživanje je pokazalo da se mito najčešće daje na vlastitu inicijativu (58,6%), službenici sami traže mito (34,5%) i ispitanici se ne sjećaju načina traženja mita (17,2%). Postoji nekoliko trenutaka u kojima se daje mito, najčešće se mito daje prije izvršene usluge (40,5%), istodobno s uslugom (23,8%), nakon izvršene usluge (16,7%), dijelom prije obavljene usluge, a dijelom kasnije (9,52%) te se 14,3% ispitanika ne sjeća u kojem su trenutku dali mito.

Dio anketnog upitnika koji se odnosi na svrhu davanja mita, kojim službenicima i u kojim se institucijama najčešće daje mito nije me posebno iznenadio, jer se o tome otvoreno

govori i smatram da rezultati nisu iznenađujući. Treba napomenuti da su to sve javne, to jest državne institucije, gdje službenici primaju redovitu plaću, ali se nalaze u boljoj poziciji te mogu radi svog položaja zahtijevati mito ili „zahvalnost“. Nažalost, očito je da je korupcijska praksa unutar tih institucija postala normalna pojava.

Građani se odlučuju na davanje mita radi ubrzavanja (48,6%) ili okončanja nekog postupka (10,7%), izbjegavanja plaćanja kazne (37,1%), kako bi osigurali bolji tretman (37,1%) ili dobili određenu informaciju (8,6%).

Institucije u kojima je korupcijska praksa najčešća su zdravstvo (71,4%), policija (49,2%), pravosuđe (42,9%), vlada (34,9%), fakulteti (30,2%), vojska (6,3%) i ostalo (11,1%). Službenici kojima se najčešće daje mito su liječnici (72,7%), medicinske sestre (16,7%), policijski službenici (43,9%), carinski službenici (25,8%), porezni službenici (30,3%), učitelji/profesori (16,7%), odvjetnici (28,8%) te djelatnici za registraciju automobila (18,2%). Smatram da ovi rezultati nisu iznenađujući te da zaista postoji veliki problem sa podmićivanjem u zdravstvu jer je javna tajna da se zdravstvenim djelatnicima uvijek nosi „znak zahvalnosti“, a i više puta smo svi bili svjedoci medijskih natpisa o otkrivenim aferama podmićivanja.

Na pitanje da li bi nadležnim tijelima prijavili protuzakonite radnje podmićivanja od 146 ispitanika samo ih je 74 odgovorilo na navedeno pitanje te bi tako podmićivanje prijavilo (45,9%), a podmićivanje ne bi prijavilo (54,1%) ispitanika. Razlozi radi kojih ispitanici ne bi prijavili podmićivanje su slijedeći: mito se daje kao znak zahvalnosti (7,5%), od prijave nema nikakve koristi (77,5%), ne zna se kome prijaviti (2,5%) te su građani imali koristi od davanja mita (17,5%).

Na pitanje da li su građani odbili dati mito iako je to od njih zatraženo 81% ispitanika odbilo je dati mito, a razlozi su zaista različiti pa tako neki navode ponos ili da su imali sve uredne papiri ili radi lobiranja za izdavanje građevinskih dozvola ili zato što je u nekim institucijama to uobičajena praksa pa nisu željeli dati mito iz principa ili zato što to nije po zakonu, radi nepovjerenja prema osobi koja je tražila mito i zato jer je to mito i ako je netko plaćen za neki posao onda se nema što dodatno plaćati.

Jedan od ispitanika je napisao: „Naši zakoni nisu loši, ali se ne provode jednako prema svima. Često ljudi odgovorni za provedbu zakona krše te iste zakone, i nitko ne snosi posljedice. Kada se jednog dana uvede odgovornost za sve, možda se nešto i počne mijenjati u svijesti ljudi.“ 60,9% ispitanika smatra da bi bolji i rigorozniji Zakoni te njihova provedba spriječili problem podmićivanja.

Iz navedenog istraživanja može se vidjeti da se svijest ljudi po pitanju podmićivanja mijenja te da pružaju određeni otpor prema davanju mita, ali nažalost dok se Zakoni ne počnu provoditi na odgovarajući način, jednak prema svima i sa adekvatnim kaznama malo toga se može promijeniti. Smatram da bi se građani/poduzetnici trebali odvažiti i prijavljivati institucijama sva kaznena djela podmićivanja s kojima se susreću te prijavljivati službenike koji iskorištavaju svoje pozicije radi ostvarivanja svoje koristi.

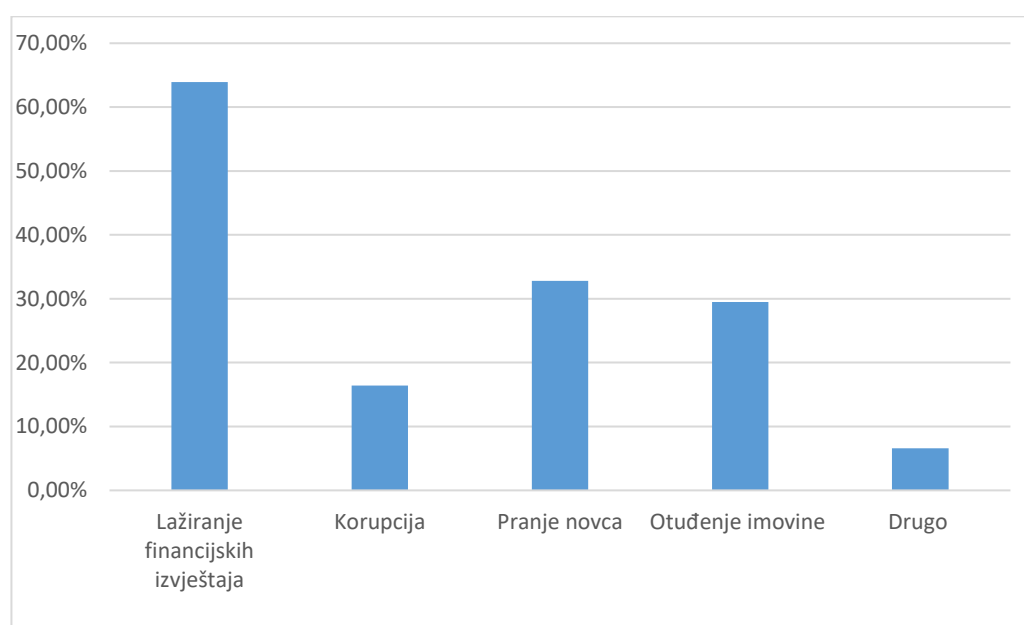
Financijske prijevare u poslovanju

Cilj i svrha drugog istraživanja jest utvrditi u kojoj se mjeri knjigovodstveni uredi susreću sa financijskim prijevarama u poslovanju, koji su najčešći motivi prijevara, koje su najuspješnije metode za otkrivanje prijevara te da li su u svom poslovanju od strane klijenata traženi da učine neku vrstu financijske prijevare. Anketni upitnik poslan je putem e-maila na 124 knjigovodstvena ureda u Republici Hrvatskoj te je ukupno 30 knjigovodstvenih ureda odgovorilo na upitnik. Anketni upitnik također je objavljen putem linka na društvenoj mreži na stranici „Računovodstvo – pitanja i odgovori iz prakse“ gdje su okupljeni vlasnici i djelatnici knjigovodstvenih ureda. Za ovo istraživanje prikupljene su ukupno 72 ankete. Dobiveni rezultati prikazuju stanje s financijskim prijevarama s kojima se knjigovodstveni uredi susreću u svakodnevnom poslovanju. Anketni upitnik nalazi se u prilogu 2 ovog rada i sadrži 18 pitanja s time da na neka pitanja postoji mogućnost višestrukih odgovora.

Većina knjigovodstvenih ureda koja su sudjelovala u istraživanju imaju sjedište u Zagrebu (29 ureda), a ostali knjigovodstveni uredi su iz Šibenika, Splita, Zaprešića, Bjelovara, Čakovca, Samobora, Varaždina i Siska, Belišća, Rijeka i ostali gradovi. Prosječan broj zaposlenih je između 1 i 10 (88,7%), te 7,00% knjigovodstvenih ureda ima broj zaposlenih između 11 i 30. Broj klijenata kreće se u rasponu od 0 – 9 (11,1%), 10 – 19

(20,8%), 20 – 29 (13,9%), 30 – 39 (13,9%) i 40 + (40,3%), a računovodstvene i knjigovodstvene usluge pružaju trgovačkim društvima, obrtima, neprofitnim organizacijama, udrugama, građanstvu i proračunskim korisnicima. Uz navedene usluge 64,8% knjigovodstvenih ureda pruža i porezno/poslovno savjetovanje, 21,4% računovodstvenu forenziku, 11,3% reviziju, 16,9% računovodstvenu forenziku i 32,4% ništa od navedenih usluga te 9,9% pruža neke druge usluge. U najmanjem postotku knjigovodstveni uredi pružaju uslugu pripreme i provođenja EU projekata i porezno zastupanje (2 knjigovodstvena ureda).

Grafikon 10: Oblici financijske prijevare iz prakse

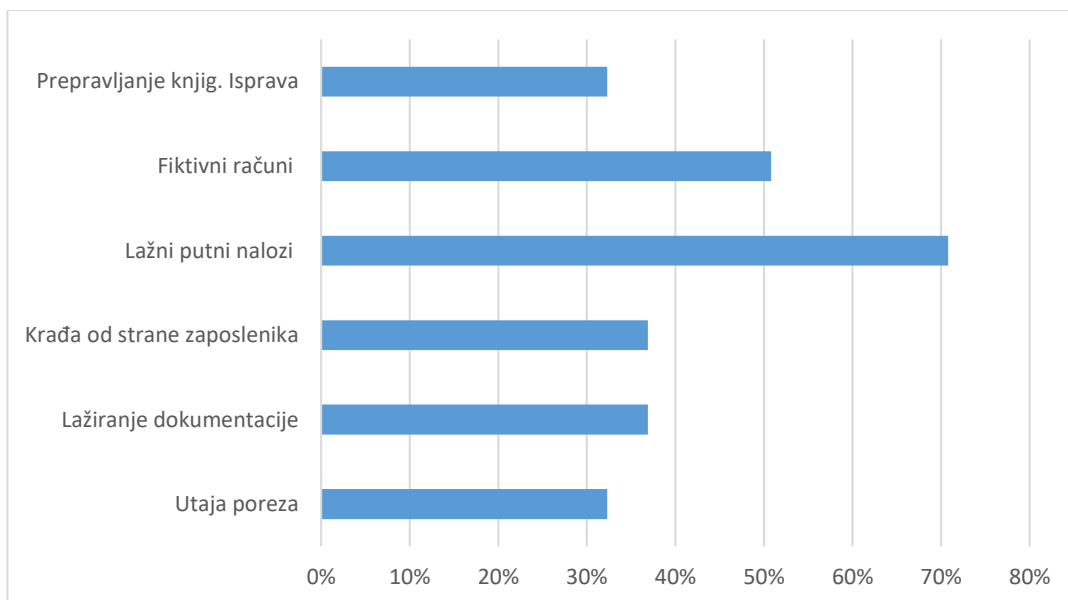

Izvor: autor na temelju podataka iz provedene ankete

U grafikonu su prikazani najčešći oblici financijske prijevare s kojima se knjigovodstveni uredi susreću u praksi/okruženju pa se tako 63,9% susrelo s lažiranjem financijskih izvještaja, 16,4% sa korupcijom, 32,8% sa pranjem novca, 29,5% sa otuđenjem imovine te 4,4% sa nekim drugim oblikom prijevare. Pri tome 56,9% (41) knjigovodstvenih ureda izjavilo je da klijenti nikada nisu tražili da naprave neku od gore navedenih prijevara,

a 43,1% (31) knjigovodstvenih ureda dobilo je upite da naprave neku od navedenih prijevare. Nažalost, nitko od ispitanika nije želio reći o kojoj se vrsti financijske prijevare radilo.

Grafikon 11: Nepravilnosti u poslovanju

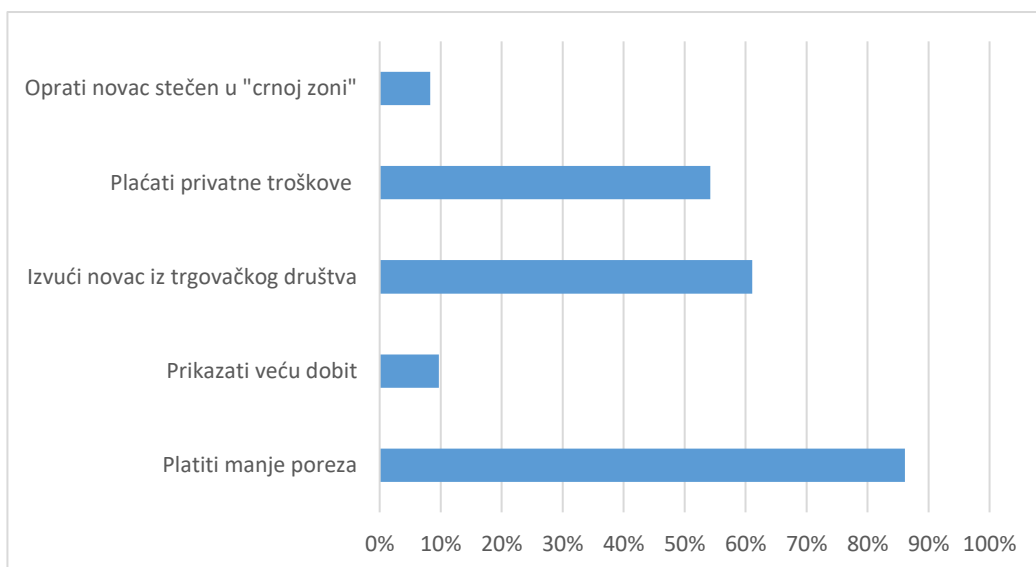
Izvor: autor na temelju podataka iz provedene ankete

U grafikonu su prikazane najčešće nepravilnosti/pogreške koje su knjigovodstveni uredu otkrili u dosadašnjem radu. Istraživanje je pokazalo da se najveće prijevare rade sa lažnim putnim nalogima u 70,8% slučajeva, iako porezni propisi precizno definiraju uvjete pod kojima se može nadoknaditi svaki trošak službenog putovanja, plaćanjem preko putnih naloga poduzetnici izbjegavaju plaćanje poreza na dohodak i doprinosa. Poduzetnicima je cilj lažiranje podataka i nezakonito izvlačenje neoporezivog novca. Vlada je dala prijedlog za promjenu dosadašnjeg sustava isplate putnih troškova kako bi se onemogućile manipulacije te bi se uplate putnih troškova trebale izvršavati putem računa u banci djelatnika. Drugi problem su fiktivni računi u 50,8% slučajeva, a ovdje se najčešće radi o različitim savjetovanjima, analizama, studijama i elaboratima. Kako Porezna uprava ne bi imala sumnju da se radi o fiktivnim računima, to jest o fiktivnom poslu poduzetnik mora dokazati da je poslovni događaj stvarni nastao, da ima svu dokumentaciju da se poslovni događaj stvarno dogodio i da je cijena za poslovni događaj realna. Ostale nepravilnosti u

poslovanju su lažiranje dokumentacije 36,9%, krađa od strane zaposlenika 36,9%, utaja poreza 32,3% i prepravljjanje knjigovodstvenih isprava 32,3%.

Prijetnjama koje dolaze od financijskih prijevvara knjigovodstveni uredi štite se putem internih kontrola 68,1%, provjerom poslovnih partnera – posebno novih 60,9% i forenzičnim računovodstvom 7,2%. Istraživanje je pokazalo da je najuspješnija metoda za otkrivanje prijevvara interna kontrola/revizija 62,5%, nadzor od strane vlasnika 43,1%, dojava 19,4%, češći nadzor porezne uprave 2,8%. Trebalo bi stvoriti okruženje u kojem se prijevvara ne isplati. Većina knjigovodstvenih ureda u svom poslovanju koriste internu kontrolu (63,5%), razne statističke analize te softvere (AutoAudit) kako bi što uspješnije i na vrijeme otkrili moguću prijevvaru u poslovanju svojih klijenata. Sve metode i mjere nisu garancija da će se prijevvara spriječiti, ali sužava prostor i priliku za počinjenje prijevvara.

Grafikon 12: **Motivi financijskih prijevvara**

Izvor: autor na temelju podataka iz provedene ankete

U grafikonu su prikazani najčešći motivi prijevvara s kojima su se knjigovodstveni uredi susreli u poslovanju. U najvećem broju poduzetnici žele platiti manje poreza 86,1% slučajeva (najčešće manipuliranjem troškova kako bi se smanjila dobit društva, a samim time plaćaju i manji porez), 61,1% poduzetnika želi izvući novac iz trgovačkog društva

(primjerice, isplata regresa ili božićnice – svaki poduzetnik ima pravo godišnje neoporezivo isplatiti 2.500,00 kuna, no poduzetnici često u ovom slučaju isplate samo dio novca, a ostatak zadržavaju sebi. Najpopularniji način izvlačenja novca je preko putnih naloga i dnevnica – gdje su isplate u gotovini), 54,2% poduzetnika plaća privatne troškove sredstvima društva, 9,7% želi prikazati veću dobit i 8,3% poduzetnika želi oprati novac stečen u „crnoj zoni.“ Poduzetnici mogu unutar zakonskih okvira umanjiti ili potpuno izbjeći plaćanje poreza na dobit ukoliko koriste nekoliko vrsta poreznih olakšica, primjerice olakšica za obavljanje djelatnosti na potpomognutim područjima ili olakšica za reinvestiranu dobit, ali obzirom na česte promjene u zakonima treba dobro znati koje su olakšice trenutno na snazi, jer se promjenama i dopunama zakona pokušava smanjiti njihovo iskorištavanje radi utaje ili izbjegavanja plaćanja poreza. Primjerice, za 2016. godinu poduzetnik je mogao zadnji puta biti oslobođen poreza na dobit uz uvjet da tijekom tekuće godine investira u dugotrajnu materijalnu i nematerijalnu imovinu i uz uvjet da se ostvarena dobit pretvori u temeljni kapital tijekom 2017. godine.

Prema istraživanju o plaćanju privatnih troškova sredstvima društva rezultati su sljedeći 27,8% knjigovodstvenih ureda tj. vlasnika plaćalo je privatne troškove sredstvima društva, 69,4% izjavilo je da nikad nisu plaćali privatne troškove. Jedan knjigovodstveni ured (1,4%) je ponekad plaćao privatne troškove sredstvima društva i jedan obrtnik (1,4%) koji može koristiti sredstva obrta za privatne troškove. Smatram da bi postotak za plaćanje privatnih troškova bio puno veći da su se svi knjigovodstveni uredi odazvali anketnom upitniku, jer često vlasnici trgovačkih društava smatraju da su to njihova privatna sredstva te ne vide problem ukoliko privatne troškove plaćaju sredstvima društva te računovođe često knjiže takve troškove na teret društva. Također, istraživanje je pokazalo da većina ispitanih knjigovodstvenih ureda ne misli (41,7%) ili nema mišljenje (26,4%) o tome da li je lakše počiniti financijsku prijevaru i lažirati financijska izvješća u malim privatnim tvrtkama.

Na pitanje da li bi svoga klijenta prijavili nadležnim tijelima ukoliko primijete da poslovanje nije u okviru zakona 87,5% ispitanih prvo bi upozorilo klijenta na nepravilnosti, ne bi prijavilo klijenta (16,7%) i bi odmah prijavilo bez upozorenja (5,6%), u samo jednom slučaju bi odmah napravili raskid ugovora sa klijentom. U tri slučaja (4,2%) vlasnicima knjigovodstvenih ureda ponuđeno je mito u prvom slučaju radi lažiranja financijskog

izvješća, u drugom slučaju radi zapošljavanja radnika, a u trećem slučaju za šutnju o nekoj situaciji. U 95,8% (68) knjigovodstvenih ureda nikada nije bilo ponuđeno mito kako bi počinili financijsku prijevaru.

Oba provedena istraživanja donose zanimljive rezultate te iako su istraživanja provedena na malom uzorku smatram da pokazuju kako se korupcijska klima u Hrvatskoj počela mijenjati te da sve više građana ne želi podupirati davanje mita iako mnogi smatraju da se zapravo radi samo o znaku zahvalnosti ili zato što su od podmićivanja ostvarili neku određenu korist. Ono što zabrinjava je činjenica da veliki postotak poduzetnika (57,4%) i građana (77,5%) smatra da od prijave korupcije nema nikakve koristi te da ne znaju gdje se ona prijavljuje. Jedan od ispitanika napisao je: „Oni koji primaju mito imaju moć koju tako i prodaju pa je teško uzeti inicijativu i izložiti se agresiji“. Nažalost, to je istina jer sam u razgovoru sa djelatnicima ili vlasnicima knjigovodstvenih ureda pričala o situacijama sa državnim službenicima i kako se oni odnose prema klijentima koji donesu „znak zahvalnosti“ i prema onima koji ne donesu ništa. Veliki broj državnih službenika iskorištava svoju poziciju i nažalost poduzetnici idu linijom manjeg otpora te se ne žele zamjerati npr. svojim referentima u Poreznim upravama te pristanu dati „znak zahvalnosti“ (novac, usluga, poklon). Zašto je to tako? Zar zaboravljamo da državni službenici za svoj posao dobiju plaću te da niti jedan poduzetnik nije dužan dodatno plaćati da bi „netko“ odradio posao za koji već prima plaću, ali problem je u strahu kojeg poduzetnici imaju te problema kojeg bi mogli stvoriti sebi ili svom trgovačkom društvu (porezni nadzor, kazne, rokovi predaje obrazaca i slično). Potrebna je bolja provedba Zakona i veća odvažnost poduzetnika da prijavljuju državne službenike koji traže/primaju bilo koju vrstu mita pa makar se to zvao samo i „znak zahvalnosti.“

8. ZAKLJUČAK

Financijske prijevare mogu se javiti kao „ozbiljna bolest“ društva i gospodarstva jedne zemlje ili šire. One mogu ometati daljnji razvitak i napredak, a tome pridonosi i gospodarska kriza koja će mnoge dionike prisiliti na borbu za vlastitu egzistenciju. Pritom neki od njih gube osjećaj za druge, za opće dobro i poštivanje etičkih principa. Problemu prijevare ne pomaže niti činjenica da ih zakonodavstvo sankcionira i novčanim kaznama, povratom neovlašteno stečene imovine i naposljetku kaznama zatvora. Međutim, pravni sustav ponekad ne funkcionira savršeno pa osumnjičeni za neki oblik financijske prijevare prolaze bez sankcija ili uz minimalne kazne. Iako statistički podaci pokazuju da se situacija u Hrvatskoj počela mijenjati u pozitivnom pravcu te da ima sve više osuđenih osoba za kaznena djela prijevare mišljenja sam kako će proći još puno vremena kako bi se prijevare u društvu iskorijenile ili značajno smanjile. Na trenutak u meni se stvara dvojba: Nisu li ipak laži, prijevare, mito i korupcija svojstvene ljudskom rodu? Uostalom, kako se mijenjamo mi tako se mijenja i oblik prijevare, kako se razvija društvo i napreduje tehnologija tako su i prijevare sve razvijenije.

Činjenica je da su poduzetnici sve inventivniji u pronalaženju načina za izbjegavanje plaćanja poreza i manipulaciju financijskim izvještajima pa se tako mnoge financijske prijevare vrlo teško ili nikada ne otkriju. Ponekad su one vrlo vješto sakrivene iza računovodstvenih podataka, a mogu biti i posljedica fleksibilnih primjena alternativno dopuštenih postupaka unutar računovodstvenih standarda, neovisno je li riječ o nacionalnim ili međunarodnim standardima (HSFI ili MSFI). Financijske prijevare mogu biti i posljedica nedorečenosti pojedinih propisa ili u konačnici posljedica pravnog sustava koji u praksi ne funkcionira najučinkovitije. Provedeno istraživanje pokazuje da je najčešći oblik prijevare lažiranje financijskih izvještaja, prepravljanje knjigovodstvene dokumentacije i izdavanje lažnih putnih naloga. Kao motiv navodi se plaćanje manjeg poreza na dobit, plaćanje privatnih troškova sredstvima trgovačkog društva ili jednostavno izvlačenje novca iz trgovačkog društva.

Najveće nepravilnosti s kojima sam se susrela u istraživanju teme vezane uz ovaj rad odnose se na bilješke koje se prilažu uz financijske izvještaje. Iako se one pišu u slobodnoj formi trebale bi potanko pojašnjavati pozicije iz pojedinih godišnjih financijskih izvještaja

– posebno bilance i računa dobiti i gubitka. Međutim, većina bilješki koje sam pregledala jako su šture i njihov sadržaj odnosi se na puko prepisivanje računovodstvenih standarda. Ne pojašnjavaju se pozicije iz bilance ili računa dobiti i gubitka trgovačkog društva ili poduzetnici na javnu objavu predaju prazne bilješke - samo s pečatom i potpisom. Nažalost, to je moguće jer „sustav“ ne može prepoznati da li postoji tekst unutar bilješki. Ponekad štura pojašnjenja izazivaju sumnju: jesu li informacije u bilješkama istinite i upućuju li možda na nepravilnosti u poslovanju.

Nameće se pitanje kako spriječiti prijevaru te što pojedinac u tom slučaju može učiniti. Iz rezultata ankete koju sam provela nameće se zaključak: „Protiv korupcije se ne možeš boriti, ali u toj borbi jedini gubitnik si očito... TI.“ To me je potaknulo na razmišljanje, ako anketirani građani zaista imaju takav stav, stanje oko korupcije u Hrvatskoj neće se u skorije vrijeme promijeniti. Mislim da bi svatko trebao otvoreno progovoriti o problemima prijave i korupcije koja je očito postala „normalna pojava“ u društvu. Svaki pojedinac snosi odgovornost, jer dokle god smatramo da je ispravno davati novac kako bismo dobili bolju uslugu ili bolje radno mjesto društvo neće krenuti prema boljitku. S druge strane, anketirani poduzetnici moraju promijeniti svoje stavove – posebice u vezi s plaćanjem poreza na dohodak, ostvarenu dodanu vrijednost i svoj profit. Izbjegavati plaćanje poreza ili lažirati financijske izvještaje kako bi sebi osobno priskrbili veću materijalnu korist nešto je što treba sankcionirati na vrijeme.

Mišljenja sam kako su edukacija, interne kontrole, revizija i u konačnici bolja pravna regulativa prevencija u otkrivanju prijevara. Iako promjene u društvu nisu jednostavne, trebamo biti odgovorni, disciplinirani i držati se propisa. Preduvjet u sprječavanju financijskih prijevara su promjene i dopune zakona i njihovo provođenje, propisno kažnjavanje kršitelja zakona i općenito izražene moralne vrijednosti svakog pojedinca, a posebno poduzetnika.

Željela bih da onaj tko pročita ovaj rad upita sebe da li se prijave mogu „opravdati“ i da li se kao društvo možemo razvijati u pozitivnom smjeru iako smo okruženi prijevarama? Svjesna sam činjenice da svi razmišljaju na isti način i imamo moralne dvojbe. Pitamo se: ako je moj susjed uspio „prevariti državu“ i platiti manje poreza, zašto bih ja trebao „pošteno“ raditi i plaćati sve obveze kada je očito da prijevara prolazi. Nažalost, promjene

navika i mentaliteta nisu jednostavne, ali uz društveni optimizam, efikasniju pravnu državu i rigorozne kazne poremećenom sustavu vrijednosti ipak se može stati na kraj.

9. LITERATURA

KNJIGE

1. Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo: Borba protiv prijevare. Zagreb: BELAK EXCELLENS d.o.o.
2. Brioschi, C. A. (2007). Kratka povijest korupcije, Od starog vijeka do naših dana. Zagreb: MATE d.o.o.
3. Glinig, M. i Glinig, G. (2001). Međunarodne financijske prijevare. Zagreb: Tiskara Impres
4. Skupina autora (2014). Računovodstvo poduzetnika s primjerima knjiženja. Zagreb: RRiF-plus d.o.o.
5. Rezaee, Z. (2002). Financial Statement Fraud- Prevention and Detection, John Wiley & Sons, Inc, New York

ČASOPISI

1. Bešvir, B. (2014). Otkrivanje krađe imovine poduzetnika u forenzičnoj reviziji. Računovodstvo, Revizija i Financije [online], (12). Raspoloživo na: URL: http://www.rrif.hr/Otkrivanje_krađe_imovine_poduzetnika_u_forenzicnoj-15965C.pdf [pristupljeno 28. rujna]
2. Negovanović, M. (2010). Kreativno računovodstvo – I. dio. Računovodstvo, Revizija i Financije [online], (12). Raspoloživo na: URL: http://www.rrif.hr/Kreativno_racunovodstvo_I_dio-12974C.pdf [pristupljeno 27. rujna]
3. Negovanović, M. (2011). Kreativno računovodstvo – II. dio. Računovodstvo, Revizija i Financije [online], (1). Raspoloživo na: URL: http://www.rrif.hr/Kreativno_racunovodstvo_II_dio_-13065C.pdf [pristupljeno 27. rujna]
4. Vranko, A. (2012). Financijske istrage porezno-kaznenih djela. Porezni vjesnik [online], (5). Raspoloživo na URL: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/vranko.pdf> [pristupljeno 2.listopada]

5. Negovanović, M. (2011). Kreativno računovodstvo i krivotvorenje financijskih izvještaja – treći dio. Računovodstvo, Revizija i Financije [online], (3). Raspoloživo na: URL: http://www.rrif.hr/Kreativno_racunovodstvo_i_krivotvorenje_financijsk-13177C.pdf [pristupljeno 28. rujna]

INTERNET

1. AFCE Association of Certified Fraud Examiners. Raspoloživo na URL: <https://www.acfe.com/rtn/docs/2014-report-to-nations.pdf> [pristupljeno 06. rujna]
2. Basel Institute on Governance. Raspoloživo na URL: https://index.baselgovernance.org/sites/index/documents/Basel_AML_Index_Report_2017.pdf [pristupljeno 17. kolovoza]
3. COSO Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. Raspoloživo na URL: <https://institutzainternekontrolle.wordpress.com/2015/02/17/coso-model-internih-kontrola/> [pristupljeno 12. rujna]
4. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2015. i 2016. godinu. Raspoloživo na URL: <http://www.dorh.hr/IzvjesceDrzavnogOdvjetnistvaRepublikeHrvatskeZa> [pristupljeno 31.kolovoz]
5. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (2015) Narodne novine [online], (78). Raspoloživo na URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/338481.html> [pristupljeno 28. rujna]
6. Indeks. Raspoloživo na URL: <https://index.baselgovernance.org/ranking> [pristupljeno 06. rujna 2016.]
7. Kazneni zakon (2015) Narodne novine [online], (61). Raspoloživo na: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> [pristupljeno 14. kolovoz]
8. Ministarstvo financija. Raspoloživo na URL: <http://www.mfin.hr/hr/afcos> [pristupljeno 5. listopad]
9. Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske. Raspoloživo na URL: <https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija-6154/6154> [pristupljeno 07. rujna 2016.]
10. OLAF European Commission European Anti-Fraud Office

- URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en [pristupljeno 13. rujna]
11. TRANSPARENCY INTERNATIONAL HRVATSKA. Raspoloživo na URL: http://www.transparency.hr/upload_data/site_files/corruption-perceptions-index-2015-report.pdf [pristupljeno 05. rujna 2016]
https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016 [pristupljeno 17. kolovoza 2017.]
 12. Europska unija. Raspoloživo na URL: https://europa.eu/european-union/topics/fraud-prevention_hr [pristupljeno 13. rujna]
 13. Večernji list [online]. Raspoloženo na URL: <http://www.vecernji.hr/crna-kronika/uskok-podignuo-optuznicu-protiv-devetero-osumnjicjenih-u-feri-karlovacka-banka-977923> [pristupljeno 27. rujna]
 14. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (2012). Narodne novine [online], (25). Raspoloživo na: URL: <http://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma> [pristupljeno 26. rujna]

POPIS GRAFIKONA I SLIKA

GRAFIKONI:

1. Grafikon 1: Struktura zaprimljenih prijava za koruptivna djela u užem smislu, str. 14
2. Grafikon 2: Oblici isplata mita u Hrvatskoj 2010, str. 29
3. Grafikon 3: Svrha davanja mita 2010, str. 30
4. Grafikon 4: Podmićivanje prema vrsti javnog službenika 2010, str. 31
5. Grafikon 5: Kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba, str. 32
6. Grafikon 6: Struktura sumnjivih transakcija prema načinu provođenja 2014, str. 51
7. Grafikon 7: Usporedba financijskih prijevара u svijetu 2015, str. 54
8. Grafikon 8: Postotak (%) davanja mita, str. 71
9. Grafikon 9: Oblici davanja mita, str. 72
10. Grafikon 10: Oblici financijskih prijevара iz prakse, str. 75
11. Grafikon 11: Nepravilnosti u poslovanju, str. 76
12. Grafikon 12: Motivi financijskih prijevара, str. 77

SLIKE:

1. Slika 1: Faze zaprimljenih informacija, str. 8
2. Slika 2: Sastavni elementi provedbe interne kontrole, str. 10
3. Slika 3: Tijek kružne prijevare, str. 56
4. Slika 4: Ciljevi kreativnog računovodstva, str. 61

PRILOG 1 –KORUPCIJSKA ISKUSTVA GRAĐANA

SPOL: M / Ž

Godine:

Mjesto stanovanja:

1. Da li ste ikada dali mito?
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne sjećam se
2. Ukoliko je Vaš odgovor DA, koliko puta ste dali mito?
 - a. 1 – 10
 - b. 11 – 20
 - c. 21 – 30
 - d. Ne sjećam se
3. U kojem obliku ste dali mito?
 - a. Novac
 - b. Hrana i piće
 - c. Vrijedni predmeti
 - d. Protuusluge
 - e. Drugo
4. Ukoliko je iznos mita u novcu, molim Vas da navedete o kojem je iznosu riječ.
 - a. < 500 kn
 - b. 500 – 1.499
 - c. 1.500 – 4.999
 - d. 5.000 +
 - e. Ne sjećam se

5. Način traženja mita
 - a. Sami ste ponudili
 - b. Službenik je tražio
 - c. Ne sjećam se
6. Trenutak davanja mita?
 - a. Prije izvršene usluge
 - b. Istodobno s uslugom
 - c. Dijelom prije, dijelom kasnije
 - d. Nakon izvršene usluge
 - e. Ne sjećam se
7. Da li je od Vas zatraženo mito, ali ste ga odbili dati?
 - a. Da
 - b. Ne
8. Ukoliko je Vaš odgovor DA, molim Vas da navedete razlog radi kojeg niste dali mito?
9. Svrha davanja mita
 - a. Ubrzanje nekog postupka
 - b. Izbjegavanje plaćanja kazne
 - c. Osigurati bolji tretman
 - d. Dobivanje informacija
 - e. Okončanje postupka
 - f. Drugo
10. Prema Vašem mišljenju i/ili iskustvu u kojim je sektorima ili institucijama korupcijska praksa česta pojava?
 - a. Pravosuđe
 - b. Zdravstvo
 - c. Policija
 - d. Vlada
 - e. Fakulteti
 - f. Vojska
 - g. Drugo

11. Prema Vašem mišljenju i/ili iskustvu kojim se javnim službenicima najčešće daje mito?
- a. Liječnik
 - b. Medicinska sestra
 - c. Policijski službenik
 - d. Carinski službenik
 - e. Porezni službenik
 - f. Djelatnik zadužen za registraciju automobila
 - g. Učitelj/profesor
 - h. Sudac/državni odvjetnik
 - i. Drugo
12. Da li biste nadležnim tijelima prijavili protuzakonite radnje podmićivanja?
- a. Da
 - b. Ne
13. Ukoliko je Vaš odgovor NE, molim Vas navedite razlog
- a. Imao/la sam koristi od davanja mita
 - b. To je bio znak zahvalnosti
 - c. To je uobičajena praksa
 - d. Od prijave nema nikakve koristi
 - e. Ne znam kome bih trebao/la prijaviti
 - f. Drugo
14. Smatrate li da je davanje/trazenje mita postala uobičajena praksa u Hrvatskoj?
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Nemam mišljenje
15. Da li je netko od članova Vaše obitelji dao mito?
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam

16. Smatrate li da se nedovoljno govori o problemu podmićivanja u Hrvatskoj?

- a. Da
- b. Ne
- c. Nemam mišljenje

17. Smatrate li da bi rigorozniji Zakoni te njihova provedba spriječili problem podmićivanja u Hrvatskoj?

- a. Da
- b. Ne
- c. Nemam mišljenje

PRILOG 2 – FINANCIJSKE PRIJEVARE U POSLOVANJU

SJEDIŠTE:

1. Broj zaposlenih
 - a. 1 – 10
 - b. 11 – 20
 - c. 21 – 30
 - d. 31 +
2. Broj klijenata?
 - a. 0 – 9
 - b. 10 – 19
 - c. 20 – 29
 - d. 30 – 39
 - e. 40 +
3. Kojim poslovnim subjektima pružate knjigovodstvene i računovodstvene usluge?
 - a. Knjigovodstvene usluge za trgovačka društva
 - b. Knjigovodstvene usluge za obrte i slobodna zanimanja
 - c. Knjigovodstvene usluge za građanstvo
 - d. Neprofitne organizacije
 - e. Udruge
4. Da li uz knjigovodstvene i računovodstvene usluge nudite i neke od navedenih usluga?
 - a. Porezno/poslovno savjetovanje
 - b. Računovodstvena forenzika
 - c. Revizija
 - d. Ništa od navedenog
 - e. Drugo
5. Najčešći oblik financijske prijevare iz Vaše prakse/okruženja
 - a. Lažiranje financijskih izvještaja
 - b. Korupcija
 - c. Otuđenje imovine

6. Da li su Vas ikada Vaši klijenti tražili da napravite neku od gore navedenih prijevara?
 - a. Da
 - b. Ne
7. Da li ste u dosadašnjem radu otkrili neku od navedenih pogreški tj. nepravilnosti u poslovanju?
 - a. Utaja poreza
 - b. Lažiranje dokumentacije
 - c. Krađa od strane zaposlenika
 - d. Prepravljane knjigovodstvenih isprava
 - e. Lažni putni nalozi
 - f. Fiktivni računi
 - g. Drugo
8. Iz Vašeg iskustva koji je najčešći motiv financijskih prijevara?
 - a. Platiti manje poreza
 - b. Prikazati veću dobit
 - c. Izvući novac iz trgovačkog društva
 - d. Plaćati privatne troškove vlasnika
 - e. Oprati novac stečen u „crnoj zoni“
 - f. Drugo
9. Kako pristupate prijetnjama koje dolaze od financijskih prijevara
 - a. Internim kontrolama
 - b. Provjera poslovnih partnera – posebno novih
 - c. Forenzično računovodstvo
10. Da li ste ikada privatne troškove plaćali sredstvima Vašeg trgovačkog društva?
 - a. Da
 - b. Ne
11. Za koju od navedenih metoda smatrate da je najuspješnija za otkrivanje prijevara?
 - a. Dojave
 - b. Interna kontrola/revizija
 - c. Nadzor od strane vlasnika
 - d. Drugo

12. Da li u svom poslovanju koristite neke od navedenih alata?
- Softveri – ACL, AutoAudit i slično
 - Interna kontrola
 - Statističke analize/analize prodaje
 - Drugo
13. Da li bi klijenta prijavili nadležnim tijelima ukoliko primijetite da poslovanje nije u okviru Zakona?
- Da
 - Ne
 - Prvo bi ga upozorili na nepravilnosti
 - Drugo
14. Da li ste ikada dali mito?
- Da
 - Ne
 - Ne sjećam se
15. Ukoliko je Vaš odgovor DA, molim Vas navedite kojim javnim službenicima
- Općinski, gradski ili županijski službenik
 - Porezni službenik
 - Carinski službenik
 - Policijski službenik
 - Revizor
 - Drugo
16. Da li su Vama ikada ponudili mito?
- Da
 - Ne
17. Ukoliko je Vaš odgovor DA, molim Vas navedite u kojoj situaciji
18. Po Vašem mišljenju zašto ljudi ne prijavljuju protuzakonite radnje podmićivanja?
- Imali su korist od davanja mita
 - To je bio znak zahvalnosti
 - To je uobičajena praksa
 - Od prijave nema nikakve koristi